



मगर भाषा

(अथार मगरात)

कलास ७

अ'गा'र' झ'सा'

र'अ'स'र' अ'गा'र'र'र'

गा'अ'सा' २

मगर भाषा

(अथार मगरात)

कलास ७

अ'ब'न' झ'स'

र'अ'ब'न' अ'ब'न'र'}

ग'अ'स' २

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर

प्रकाशक : नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

© पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

वि.सं. २०७८

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको लिखित स्वीकृति विना व्यापारिक प्रयोजनका लागि यसको पुरै वा आंशिक भाग हुबहु प्रकाशन गर्न, परिवर्तन गरेर प्रकाशन गर्न, कुनै विद्युतीय प्रसारण वा अन्य प्रविधिबाट अभिलेखबद्ध गर्न र प्रतिलिपि निकाल्न पाइने छैन ।

हाम्रो भनाइ

विद्यालय तहको शिक्षालाई उद्देश्यमूलक, व्यावहारिक, समसामयिक र रोजगारमूलक बनाउन विभिन्न समयमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक विकास तथा परिमार्जन गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइँदै आएको छ । विद्यार्थीमा राष्ट्र राष्ट्रियताप्रति एकताको भावना पैदा गराई नैतिकता, अनुशासन र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणका साथ आधारभूत भाषिक तथा गणितीय सिपको विकास गरी विज्ञान, सूचना प्रविधि, वातावरण र स्वास्थ्यसम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र जीवनपयोगी सिपका माध्यमले कलासौन्दर्यप्रति अभिरुचि जगाउन, सिर्जनशील सिपको विकास गराउनु र विभिन्न जातजाति, लिङ्ग, धर्म, भाषा, संस्कृतिप्रति समभाव जगाई सामाजिक मूल्य र मान्यताप्रतिको सहयोगात्मक र जिम्मेवारीपूर्ण आचरण विकास गराउनु आजको आवश्यकता बनेको छ । यही आवश्यकता पूर्तिको लागि विद्यालय शिक्षाका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को सैद्धान्तिक मार्गदर्शनअनुसार मगर विषयको यो नमुना पाठ्यपुस्तक विकास गरिएको हो ।

यस पाठ्यपुस्तकको लेखन तथा सम्पादन श्री बमकुमारी बुढामगर, श्री गणेशबहादुर घर्तीमगर र श्री दानबहादुर घर्तीमगरबाट भएको हो । यसलाई यस रूपमा ल्याउने कार्यमा यस केन्द्रका महानिर्देशक श्री अणप्रसाद न्यौपाने, प्रा.डा. दुवीनन्द ढकाल, प्रा.डा. ओमकारेश्वर श्रेष्ठ, श्री सिद्धीबहादुर महर्जन, श्री अन्जु लामा, श्री टुकराज अधिकारी र श्री इन्दु खनालको विशेष योगदान रहेको छ । यस पुस्तकको लेआउट डिजाइन श्री सन्तोषकुमार दाहालबाट भएको हो । उहाँहरूलगायत यसको विकासमा संलग्न सम्पूर्णप्रति केन्द्र हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछ ।

पाठ्यपुस्तकलाई शिक्षण सिकाइको महत्त्वपूर्ण साधनका रूपमा लिइन्छ । अनुभवी शिक्षक र जिज्ञासु विद्यार्थीले पाठ्यक्रमद्वारा लक्षित सिकाइ उपलब्धिलाई विविध स्रोत र साधनको प्रयोग गरी अध्ययन अध्यापन गर्न सक्छन् । यस पाठ्यपुस्तकलाई सकेसम्म क्रियाकलापमुखी र रुचिकर बनाउने प्रयत्न गरिएको छ तथापि यसमा अबै भाषा प्रयोग, भाषाशैली, विषयवस्तु तथा प्रस्तुति र चित्राङ्कनका दृष्टिले कमीकमजोरी रहेको हुन सक्छन् । तिनको सुधारका लागि शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, बुद्धिजीवी एवम् सम्पूर्ण पाठकहरूको समेत महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने हुँदा सम्बद्ध सबैको रचनात्मक सुझावका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्र हार्दिक अनुरोध गर्दछ ।

तिपण

रोल	रो	किसिम	पन्ना
१.	सनेस	रेए	१
२.	जडकोई	सिलु/आन्	६
३.	मोल पा तन् कालासेस	लहिन्या सर	१३
४.	जु ल बाड ज्याड बगाल	गुस्ती	१९
५.	यमबहादुर पुर्जा पुन मगर	जिन्नकी	२५
६.	चाउ समाई	रेए	३२
७.	वससरी	सिलु/आन्	३६
८.	ताम जे ल महती	लहिन्या सर	४१
९.	दाजु जन् बैनालो चिती	चिती	४८
१०.	नम्तू रि ओन्य कुकुलिड	सिलु/आन्	५४
११.	रूगम सेर से लुड् सेर	गुस्ती	६०
१२.	बुर्तिबाड बजार	रेए	६८
१३.	नवलबीर बुढा मगर	जिन्नकी	७२
१४.	राजकुमारी ईस्मा	सिलु/आन्	७८
१५.	धोरपातन येहरा पो	लहिन्या सर	८५
१६.	घ्यामो रि ला बेरेमे	सिलु/आन्	९१
१७.	सेर गुर जन् चिती	चिती	९५
१८.	नावड्जन् समारिज्याउ तेज बहादुर पुनमगर	जिन्नकी	९९
१९.	कथौता	रेए	१०५
२०.	काँबुल	लहिन्या सर	१०९
२१.	ह्या ल अभुड	सिलु/आन्	११४

लाड्च्यो बाजा

डामी सोर स्यान्तैये थैन्या मान्ती

खाउ सनो युंमालेव समैजन

छिन्त-छिन्त राज्याउ ले हैदो

न्यो पँलाओ स्याओई, निमी रैज्याउ ले हैदो ।

हैदिमनी

कस्त जाड्ड ले दैव आर्कज योउ

रुवा मान्ती ले आउ युं

ले त धाडिल पँलाओ मालेउ ज ले

खै न्यो स्याओई निमी

डा माथलिन्या माले, साच्चै डारैके

न्यो पँलाओ मालेय

पँलाओ बोकोचा

पँलाओलेउ डाबनैके त छाः ।

होकिनी

पाँलाकुति मान्ती पँलाओ रैद

डा चुम्चुमजन अड्गालिसिने डाले

भ्या आसिछित अछरमालेउ

डा स्याउ अखुजा डा खेरके



हैदो खेन है बाज़ा

त छाः हो साच्चै ज राज्या ज

नम्ला स्याओई, निमी रैज्या ज ।

आखर लो मतलब

अखुजा क्याङ् बलेसिउ

पँलाओ उज्यालो

स्याउ मान्ती

त छाः त ला

धामा :

१. सनेस रेए यती, गती सनो चाउ गा स परी ।

२. तबारी हैलिन ।

(क) बाज़ा य कदी लाङ्ज्या ?

(ख) आउ युँ खेताउ ले ?

(ग) पँलाकुतिय कदी योउ ?

(घ) बाज़ा जन कदी हैलिन्य ?

३. मेला रेए लो बगाल कापील सर्स ।

लाङ्च्यो बाज़ा

डामी सोर स्यान्तैय थैन्या मान्ती

खाउ सनो युँमालेव समैजन

छिन्त-छिन्त राज्याउ ले हैदो

न्यो पँलाओ स्याओई, निमी रैज्याउ ले हैदो ।

४. मेला ला परसनलो तबारी सर्स ।

- (क) कविय बाज़ा जन कदी पाँखारी दादे लिज्य ?
(ख) आउ रे ल कविय कदी कबुल दादे लिज्य ?
(ग) रेए ल काडका रो उदेस्य पुरा जैन्य रो दादे ले ?
(घ) 'सनेस' रेए परिखेन नडजन चाउ लागिउ रो र कदी कदी ची ?
(ङ) 'सनेस' रेए डाम् दैन्य मुख्या सनेस कदी ची ?

५. भावबिस्तार जैस ।

पाँलाकृति मान्ती पँलाओ रैद
डा चुम्चुमजन अङ्गालिसिने डाले ।
हैदो खेन है बाज़ा
त छाः हो साच्चै ज राज्या ज
नम्ला स्याओई, निमी रैज्या ज ।

आखरल पोका

६. नो ज मतलब तान्य आखर स जोरा मिलैद कपील सर्स ।

मान्ती : सनेस = सोर
स्याओइ, त छाः स्यान्तै

७. उल्ट्यासो आखरस जोरा मिलैदे कापील सर्स ।

मान्ती : कर्रा = नपो
कस्त चुचुम्मो नमः पँलाओ नाम्

८. भतभत, म्याउम्याउ, द्याडद्याड मान्ती छेतो सोइ गोता अनुकरनात्मक आखर कलासल सथैस ।

९. थिक आखर छानिदे धाडिल पो भरिच्यो ।

(क) निमी लोय चुम्चुमो जन हतैसी । -पँलाओ, नम, बोकोचा)

(ख) डाजन अङ्गालिसिने डाले । -चुम्चुम, पँलाओ, स्याओइ)

(ग) हो साच्चै ज राज्या ज । -ने छाः, सोङ् छाः, त छाः)

गा

१०. मेला ला आखर जन मतलब रान्यल रला ल पर्योक दो ।

स्याओइ, कस्त, पँलाओ, पँलाकुती सोर

११. मेला ला आखर उच्चारन दो सनो कपील सर्स ।

सनेस, युँ, युँमालेव, निमी,
बोकोचा, चुम्चुम, नम

१२. मेला आखरजन चाउस कापील सर्स ।

पलाओ, पँलाकुति, समय, नीमि

येन धाउ व्याकरण

१३. परी, सन् सनो दो ।

रोल पर्योग ओताव स्याओइ, निमी, रुवा, बाजा, पँलाकुती, नम् कस्त, आदी आखरय बस्त आथवा चिजबिज जन बुभैसिर । होय आउ मीन ची । नड, नमी जहान सनो नैरजन जनैसिन्य आखर मनी मीन ची । मान्ती: जै, दाजु, युङ्सा, सोरो आदी । काङ्का पो: ज्योन्या बस्त, क्वा आदी बुभैसिन्या आखर मनी मीन ची । मान्ती: रोल्पा, पर्वत, घरी, स्याउ, ज्याकेत, तुपी, सुर आदी । अइजैद मीन आखरय सन्सारला स्यान्तै बस्त, पो:, रो: आदीजन बुभैसिर ।

कुइ, खङ् आदी क्याङ्ला भाङ्ला मीन, कलासल ओलेउ बस्तला मीन सनो रैसिन्या बस्तला मीन सर्स ।

१४. परी, सन् सनो दो ।

रो ल खाउ आखरय खाउ सनो युँमालेव आखरलो, पँलाओलेउ आखरय निमीलो, पिलाङ्-पिलाङ् आखरय पँलाकुतीलो मालो, निल्या आखरय नम्लो, राव, घ्यामो

आखरय भीलो आखरय डा सर्बनाम लो वर्नून दादे लिज्या । आउजैद मीन सनो सर्बनामलो वर्नून दादे आखर बिसेसन आखर ची ।

१५. मेला योउसिउ आखररल विसेसन आखर सरै सनो सर्स ।

हाड् खाउ, दुखारी, बेल्व, भी, घ्यामो,
नम्, निल्या, निमी, पँलाओ,

छर धामा

१६. आमीय थैसिउ कताकाउ रे अथाबा रेए सर्द रैच्यो सनो कलासल सथैच्यो ।

१७. आमी स्कुललो छेउछाउला बातावरणलो बारील रेए सर्द कलासल सथैच्यो ।

कालासेस थुम ल आछिम
नम् निल्या रङ्ग रासिउ
ले । हो ये जडकोई
दे ल छकाल्या घ घ
ज निमी य थुर्पा धुरी
छुइज्याउ । आल हवामा
धुरी ब साइन्य मान्ती
रङ्गीज्याउ । होड कोछाप
खोला, गुनाम खोला, गाड



खोला सुसाइसीउ जडकोई दे भरी सथैसिउ ले । सक्या आछिम जडकोई दे सान्त
यताइसिउ लिया । राङ्कोत ल आछिम पाछाबाडी रा लो भ्नीम मनी सान्त ज ले ।
नें भ्नीम् जाहान पाछाबाड् डाम् बसाई सरिद, आल याराउ ची । होय ने भ्नीम् जन
पाछाबाडी गार्क सरैसी । राङ्कोत ल भ्या ज सन्न्या हैलिसिउ पाछाबाडी लो भ्नीम
ची । नाङ्खार ल जो ब घेउ सनो जिमुजा हेन ताखेन मनी डादे सरीन्य हैलिसिउ
पाछाबाडी लो भ्नीम ज ची । आउ दोय पाछाबाडी, हो दोय पाछाबाडी, स्यान्तैरा या: ल
पाछाबाडी । स्यान्तै ये पाछाबाडी लो भ्नीम् गार्क सरेन्य हैलिसीउ ओ मीन देउचन ।
देउचन हैलिन्यार पाछाबाडी हैलिन्य तोबो ज ची ।

रडा रिम् डाम् जडकोई ला रै दलसिड लिज्य । हो लो भ्नीम राङ्कोत ची । होये दलसिड
जन् काडकार राङ्कोती रै मनी हैदोर । हो जौं भेङ्द जडकोई ला रै अताउ ची । रडा
रिम् डाम् हो जन् काडका ये मनी हरैसीउ मालेर । आर्क होला खलक र ज राङ्कोत
ला मुख्या तादेलेर ।

आछिम घ घ ज पाछाबाडी लो भ्नीम् लो अछाना त मेकुई लो मुस्ता रङ्गीज्याउ ।

तला कतवालय ये कुलो लो भारा है लिज्या । हो ये जैय य देउचन जन् पोरु यान्य याजैज्याउ । छकाल्या ला भुल्के घाम बेलाक छेर्या आन्दी स देउचन ये आमी क्वाइसीउ भ्याइ भ्याइ ताउ क्वा लो तोबो छेउक घोगा पोरु पोका पारिद नाइखार लो तर्ता कुलो दे यानाउ । नाइखार ला स्यान्तैर नहक ज यानाज्याउ लेव । देउचन इमान्दार, सोभो मी । बेसै मिसिन्या, बल्ल्या सनो सहयोगी मनी ची । सोभो, जमानी मिलिन्या सनो सहयोगी याताउ कारन ये ज देउचन जन् स्यान्तै ये मया दोर । देउचन ता आमी ज यान्य चबनै चाउ छोर्या ची । नाइखार भरी ल स्यान्तै भन्दा चाउ देउचन ज लेव । हो ये नाइखार भरी ला स्यान्तै लुजार देउचन हैगारक भुतुककै तार । आछिम देउचन तची थल्लीसिउ ले । कदा भन्या कुलो लो भारा ल हो ये बनै हेन ओदोउ ।

माघे सङ्कराई लो रमभम अफ समन बाँकी ज लिज्या । तर जङ्कोई दे ल छार रै काइका तान्य हैलिन्या रोः सुरु ताइसिउ ओलेउ । माथो स रुकुम ल मनी रै छानिन्य लाः नेरा राज्याउ हैलिन्या हल्ला सुरु तादे लिज्या । काङ्न कोबा मीरा दैन्या मातान्या नीम । आब ला रै काइका तान्य हैलिन्य रो चलिउ ले । कदी सेरो कदी मेमा, लुजाभाइजा स्यान्तै लो रो तोबो ज । आब रै कइका तान्य ? छोर्यार काइका रै तान्य रो मुख्या तान्य ज ताय । हो ज घर्तीबारा, पुनबारा, बुदाबारा ल मनी आउ रो ज चलिसिउ ले । माचलिउ मनी कैजैद, रै तान्य जेताउ रो ले ।

रै तान्य जौं भुङ्ग्य ज ताय । जङ्कोई दे भरी ला छोर्यार रै तान्य बाजी त बान्य तयारी ल लेर । आल राङ्कोती छोर्यार ता अपुर येन ल रो ज मादोन्या ताकेर । स्यान्तै बाजी ल बान्य तयार लिज्यार । तोबो सेर ये आमी नाइखार ला छोर्यारा लो बारी त रो याधाज्याउ । नाइखार भरी स्यान्तै भन्दा भ्या रो देउचन



लो ज ले । नाङ्खार ला गे आस मनी देउचन ज । नाङ्खार ला आस मनी आउ पालाक
आमी नाङ्खार डाम् ज रै तान्य हैदाज्यार ।

जङकोई दे भरी कतवालय ये दमा तप्सीउ ले । आबेला रडा ला: छिन्दे रै छानिन्य
ताज्या । दमालो गा ये दे भरिला छोर्यार आयुङ् थरथर ओताउ । कैजद भँङ्गन्य ताया
गार्द दे ला छोर्यार तयारी जैज्यार । देउचन मनी तयारी धाज्या ज । पाहार ला
जीउँनी यताउ ज ले । ला: भरी जौँनय, छिः, सिङ्, तान दान्य ज ताय । खर्क आउ
हाड त खर्क हो बाड जीउँनीलो नाल्त जौँन्या ताय । हो ये स्यान्तै छोर्यार जौँन्या बनै
सिपालु ज लेर । जङकोई दे भरी ला नाङ्खार लन् यामी नाङ्खार डाम् ज आउ पाला
रै गे ताय, हैलिज्यार । कदीकाम् भन्य स्यान्तै नाङ्खार ला छोर्यार रङ्क तोबो नास्या
ज लेर ।

आछिम् जङकोई दे साड साड तादे ले । मान्ती कोबा विहा ताइज्याउ भ्नीम सिगारपतार
जैसीउ स्याउ । छोर्यार भ्या ज रँङ्सीउ रङ्ज्याउ । जङकोई लो रँङ् रङ्सीद आछिम्
नमः मनी साइज्याउ । निमी ये थपरी तप्ज्याउ । निमी ओतन नमः ये मनी सन्य मान्ती
ले । आछिम् जङकोई दे ल छार रै छानिसिन्य गार्द ।

थुर्पा धुरी लो फेद ल जङकोई दे ला स्यान्तै छोर्यार दुप्सीदा लेर । आउ तोबो राङ्कोती
बगाल ल देउचन मनी ले । रै दलसिङ तची मोलो रङ्सीज्या । हा रै तान्य लास्त ला:
तादे सै । पराती डाम् ता छुतो छोर्या रै तान्य ले । रै दलसिङ ये आब जो सुरु जैन्य
हैगार्द लेर । थुर्पा धुरी ला फेद डाम् रोत धुरी समन जौँन्या तान्य ताउ । स्यान्तै छोर्या
लो आमिलुङ रोता धुरी त ले । रोता धुरी त काङ्का डादे केसय गार्द लख कातिज्यार,
जङकोई ला नाङ्खार यार ये । छोर्यार थुर्पा धुरी लो फेद ल तयार अबस्था ल लिज्यार ।
स्यान्तै रामच्यार ये या-यामी पछेला छोर्यार जन् हौसैज्यार । रै दलसिङ लो इसार ल
जौँ सुरु ओताउ । कतवालय ये जौँ सुरु लो दमा तपदे ले । स्यान्तै छोर्यार जौँकेर ।
छोर्यार जौँ रङ्ग मनी बनै चाउ । स्यान्तै जन् रोता धुरी त क्यस्य लिज्या । नो मनी
स्यान्तै भन्दा डाद, डाद सक्यास भन्या जा रै तान्य दैन्या लेव । आल या-यामी पछेला
छोर्यार नाल्त नाङ्खार लार हुतिङ् ब जारी लिज्या । छोर्यार भन्या जौँदे तर्त केसर

फरीड तेद मेल भररि । आउ बेलाक ता भ्या ज साइ थैसिज्या । जों त स्यान्तै भन्दा डाद देउचन लिज्या । आल रामच्या लो हुल त खास्खास् खुस्खुस सुरु ताइज्याउ । चुजाचुजीर आबो ला गेरा छार रै आउ छोर्या ताय हैगारद सुरु दाज्यार । आर्क समन जोंज्याउ छोर्या र मध्य देउचन स्यान्तै भन्दा डादे लिज्या । हो ये राड्कोतीर हुतिड ला गा छुतो नाड्खारे भन्दा भ्या थैसिज्या । रड्क रड्क देउचन स्यान्तै भन्दा डादे धुरी त याकेसुदु । आब जडकोई ला छार रै देउचन तान्या अताउ ।

जों भँड्द देउचन जडकोई ला रै घोसित आताउ । जडकोई ला नाड्खार्यार र छार रै यादैक भ्या ज रँड्सीउ तादेलेर । स्यान्तै भन्दा रँड् राड्कोतीर लेर । आउ भन्दा डादेला रै दलसिड मनी राड्कोतला ज । देउचन मनी आर्क राड्कोत ला ज ची । जडकोई नाड्खार ये छार रै यादै । स्यान्तै ये देउचन जन् स्याबा यायोउ ।

आखट ल मतलब

घ घ	भिसमिसे
मेकुई	धुवा
छोर्या	धापा बेला
छार	लुम, नैया
स्यान्तै	पार
जों	क्यास्न्या हेन, अजोन्य
नेरा	छेउक

धामा :

१. जबाक योच्यो ।

- (क) कदिकाम पाछाबाडी हैलिज्याउ ?
- (ख) जडकोई दे ला रै लो मीन कदी ?

- (ग) काडका लो भ्नीम् लो छाना त धुँवा रड्ज्याउ ?
 (घ) देउचन लो नाड्खार लो मीन कदी ?

२. मेला यासिउ तवारी लो जबाक सर्चित्य ।

- (क) देउचन खेताउ लिज्या ?
 (ख) दलसिड कै जैदे रै ओताउ ?
 (ग) लुजार देउचन जन् रड्क कोरो भुतुककै तार ?
 (घ) काडका ये दमा यातपव ?
 (ङ) जडकोई ला छार रै लो मीन कदी ?

३. रो त खैन्य जैदे धाडील पो भरिच्यो ।

- (क) कदी सेरो कदी मेमा, लुजाभाड्जा रो तोबो ज ।
 (ख) हो जाँ जडकोई ला रै याताउ ।
 (ग) भरी स्यान्तै भन्दा भ्या रो देउचन लो ज ले ।
 (घ) पाहार ला यताउ ज ले ।
 (ङ) जाँ त स्यान्तै भन्दा डाद लिज्या ।

४. थिक बेथिक छुत्तैच्यो ।

- (क) जडकोई दे असान्त ले ।
 (ख) देउचन भ्या चाउ लिज्या ।
 (ग) दलसिड छार रै ची ।
 (घ) दलसिड त रिम् दे रै ताज्या ।
 (ङ) थुर्पा धुरी लो फेद ल जाँ सुरु ताज्या ।

आखर ल पोका

५. मतलब रान्य जैद रला जैच्यो ।

रै, दमा, नाड्खारे, रमभ्कम, भौँड्द

६. उल्क्या मतलब रान्या ल जोरा मिलैच्यो ।

नम्	स्यावै
छकाल्या	नाम
भ्या	रिम्दे
लुजा	खेपा
	तोबो

गा

७. “जडकोई” सिलु पालो पालो स परिद कलास ल सथै ।

८. मेला आखर जन् चाउ स तोबो ये परिच्यो होकाई स्यान्तै ये हैलिच्यो ।

जॉ, भँड, रँड, क्यस्य, खुसखुस

येन धाउ व्याकरण

९. परिस्यु, सन्स्यु दोचीत्य ।

(क) जडकोई ला रै दलसिड ची । ओ ल भ्नीम् राडकोत ल ले ।

(ख) दलसिड जोदे डाता ओताउ । नो जो भेड्दे जडकोत ला रै ओताउ ।

(ग) दलसिड ये हैगारो “ डा स्यान्तै रैतीर लो चाउ डादो ।”

(घ) रै ये रैतीर जन् जे र सुर्ता मादोच्यो हैगारो ।

रोता रलार ल पर्योग ताउ हो लो, नो, डा, जे र आखरर मीनल तोई ची । आउर मीन लो पो ल पर्योग ओताउ ची । मीन लो पो ल पर्योग तान्य आखर जन् मीन ल तोई हैलिन्य । डा, हो, नो, आउ, यिका, जो, नड, जे तान्यार मीन ल तोई ची ।

आउ रो ल पर्योग ओताउ र्डी गोता मीन ल तोई आखरर काफी ल सरचीत्य ।

१०. रो ल आधार ल मीन ल तोई आखर नैद धाडिल पो भरैच्यो :

(क) आल हवामा धुरी व साईज्य मान्ती रड्सीज्याउ । कोछाप खोला, गुनाम खोला ले ।

- (ख) ओड घर्तीबारा, पुनबारा, बुधाबारा ल मनी रो ये ज चलिन्या लिया ।
- (ग) रडा रिम् डन् जडकोई ला रै दलसिड लिज्या । भ्नीम् राडकोत ची ।
- (घ) आछिम् देउचन तची थल्लीसिउ ले । कदा भन्या कुलो लो भ्कारा ल खुबै हेन ओदोउ ।

११. त छेन बुभैन्य मीन ल तोई आखर स भ्या छेन बुभैन्य मीन ल तोई आखर लो जोरा सेल्वीते ।

डा	नोर
नड	आउर
नो	गे
आउ	जे

१२. दोहरिउ मीन आखर ला पो ल मीनल तोई आखर लो भ्कादे मेला रला सर्स ।

- (क) रडा रिम् डाम् जडकोई ला रै दलसिड लिज्य । दलसिड लो भ्नीम् राडकोत ची ।
- (ख) देउचन हैगारक भुतुक्कै तार । आछिम् देउचन तची थल्लीसिउ ले ।
- (ग) स्यान्तै छोर्यार जॉकेर । छोर्यार जॉ रड्क मनी खा चाउ ।
- (घ) देउचन जन स्यान्तै ये मया दोज्यार । हो ये त देउचन आमी ज चबनै चाउ छोर्या मनी ची ।
- (ङ) दलसिड ये आब जॉ सुरु जैन्य हैगार्द ले । दलसिड लो इसार ल जॉ सुरु ओताउ ।

छार धामा

१३. तोबो सिलु सर्द जे कलास ल सथैच्यो ।

१४. आउ सिलु परिद नैरा स गुस्ती दोच्यो होकिन जे थैसिउ यितानो सिलु सर्च्यो ।

- बलबहादुर घर्तीमगर

ख्वा ये थैस्यू जेनाच्यू कालासेस मीन ? अइब जेमासन्च्यु सन् ? कालासेस दासिन्या ता पो ल मीन दी सानी । ज्याकन् का हई ल कालासेस तोलो हई चलाईन्या दे लिया तो । कालासेस पो जन् फारिउक मारी भै यादे आरुवा तन् पुर्व धाडदुड, मिरुल समन् परिया । हर्दे रुकुम रुघा, राड्सी, जड, ह्वामा तन् पछिउ परिया । लिबाड, योघा ओतन आदे गाड खोला, जेदबाड् राडजात, कोछाप समन परिया । आक छार हई ये छार मीन नावा ओसई मीन फिरिसिदा । हाक कालासेस थुम मीन डन् हई चलिउ । कालासेस अइलिसिन्या आवार्यासई बुजिचित्य ।

कालासेस जन् ज्याकन सेर याड मोलपा दोरा । मोलपा दासिन्या, मोल्न्या रु चुडन्य पो ल पा । मोल ओतन पाल डन् पाल्न्या पा सन् मोल्न्या पा ने भाइ ल ने बथा तो । नेभाई नि रिडी तन् हुदे आदे अंस त बासिउनी तो । तभाई पुर्व दे सन् तभाई पछिउ दे बथा परिउ तो । पाल्न्या भाई



पूर्व दे चुडूतो, छिन्त नडा पो जन् पाल्या रादोउ दी । मोल्न्या भाइ पछिउ दे चुडु तो, नका पो जन् मोल्पा दोरा । पाल्न्या भाई आचुडन्या पो पाल्या ओतन मोल्न्या भाई आचुडन्या पो मोल्पा आक भ्या महती सन् अर्थ रोअ्न्य ताइज्याउ । मोल सन् पाल ल खार गन्नकी भै ल रिडी पो सोगलै अईसन्ज्याया ।

मोल्पा दासिन्या अर्थ डन् तबर पो ल मीन याड सन्सीया । मोल्पा ल छार मीन डन् कालासेस खस पाड लन् ताईनाउ । कालासेस मोल्पा ल यिड लिस्यू सन्सीया । कालासेस

दासिन्या खस पाड इन् 'काला' दासिन्या मोल्या सन् र सेस दासिन्या बाँडकी पो । मोल (काला) पो इन् १८ दे सन् पाल (गोरा/सेता) पो इन् १२ दे हाका हई ओतन् छिन्त २२ से २४ से राज्य ल यल्न्या न्योलो दे ल मीन् इन् कालासेस सन् गोरासेस दासिन्या रोल्या सन् गोरखा ल परीजया । मोल्या ला यल्न्या पो जन् खस पाड इन् कालासेस राधोउ । छिन्त इका पो ल मीन तन् कालासेस थुम लि छी बी हई ये आजातू । थुम दासिन्या नका बेला ला आका पालिका मन ताईन्या सासन तह दी ।

हाकन गो सेर याड पान्रा, मड्डर याड जन्, “दाडरा खाने, भाडरा लाउने” दोरा तो । आक व खस पाड छेडन्या मड्डर याड जन् गिल्याहुक नै ज दोरा । आक रपान्या कान्याड ल ऐथैसिया । ‘दाडरा’ दासिन्या हार ल स्या ओतन ‘भाडरा’ दासिन्या फराई ल सरा तन भ्नीम् ल र्असिन्या

क्वा । गो सेर याड ल दास्यू ज्यान्य कला सन् र जाड्डर आकका तन् तंक लिउ लिन्या सन्सीया । आक नका जाड्डर दनाड राइनार ?



कालासेस ला पो याड ल मीन किमुउक मछिउ ज मोल्या ल यिड मन ताइन्या लिया । लि ल ज्याड ताइस्यू लिबाड ।

ह्वा मान्या पो ताइस्यू ह्वामा । यिइन्या रि लिउ लिस्यू जड । लोइ इन् ज रडन्या नाम ताइस्यू रडनाम ओतन छिन्तन रमनाड ताहू । जु लिन्या बाड ताइस्यू जुलबाड । भ्या अन आताइन्या पो तपनाम, छिन्त तपनाड ताहू । रमा आमान्या पो ताइस्यू मारमा इन् आक मधुरमा लिरा । दाड ल दुड ताइस्यू दाडदुड । दाडन्या बाड ताइस्यू दाडबाड । पाछा लिन्या पो ताइस्यू पाछाबाड । बाभ्या लिन्या पो ताइस्यू बाजाबाड । हान सन् र निम ये रि ओन्य पोखरा हाननिम इन् छिन्त हाननीड ताहू ।

भै याड ल मीन पानुक; आजिड दे मान्या री ताइस्यू मारी ताहू । हु इन् रान्या री

ताइस्यू हुडरी रादोउ । भल मान्या ताइस्यू भलमा सन्र तगरिउ ज आमन्या ताइस्यू परेमा । निम ये ओन्या खोला ल मीन निमरी । सिन्या री ल भै ताइस्यू सिबाडखोला । नावड ला पो, भै सन्र सिडतुड ल मीन याड ये मोलपा काड ? कैतान्या ? कान्दे लिउ लिस्सू रु याड रा जः सइरा । कालासेस पो जा माडदी ईका ता सोगल १८ मगरात मोल पा ल मरम लिस्सू सन्सीया । गे मड्डर याड ल हअम जा माडदी सेर याड ल जी बै परिज्या । मीन बै आलै ज लिया । हादेका पित्तर याड बै इलै ज लिज्यारा । कालासेस मड्डर याड ल मीन नाइन्य पो लिस्सू सोगलै सन्ना । दाड ड, प्यूठान ल गे पाड छेडन्या सन्र गे क्वा क्वाइसिन्या रोल्पा-रुकुम ला रु याड जन् सेसी दोर । सेसी ल मतलब यिड ल बुदु ! बुदु!! दी ।

आखर ल मतलब :

खा	खादरा
फारिउक	हिसाव दाउक
हई	सासन
हान	ला
पाछा	चौफारी, नाई
बुदु ! बुदु !!	धुक ! धुक !!
गिल्याहुक	हेलाई रड्दे
थुम	सासन पा
ऐथैसिया	गेथै
तन	ला
नीम	भालु

१. मिला गिन्सीन्या तवारी ल जवाक योचित्य ।

- (क) कालासेस काडा पो ल मीन होन् ?
(ख) पाल पा सन् मोल पा भाअन्य भै काड लेउ ?
(ग) मारी भै कै ताइस्यु आमीन लिज्याउ ?
(घ) गे सेर याड ल आकका तन् तंक नै लिउ ?
(ङ) १८ सन् १२ दे ल हाका मीन नैती लेउ ?

२. गिन्सीन्या तवारी ल जवाक सस्यु जे गुर जन् थन्चीत्य ।

- (क) कालासेस सन् गोरासेस काड परिउ ?
(ख) काला सन् गोरा जन् गे पाड डन् कैदासिउ ?
(ग) ह्वामा सन् दाडदुड मीन कैताइस्यु लिज्याउ ?
(घ) हाका मोल पा लन् ख्वाई ओतन पाल पा लन् ख्वाई मड्डर दे ताहुवाड ?
(ङ) गे पाड सन् गे क्वा खिम्स्यु कैरादोउ ?

३. जे कलास ल सेस ल मतलब गुर स गिन्चीत्य ओतन् भ्या बगाल खार ल छेइचीत्य ।

आखर ल पोका

४. मिल यासिन्या आखर लहिन्या पो त धर्का सेल्चीत्य

मोल पा	मान्या
ज्यान्या	कालासेस
ह्वा	पाल पा
थुम	रिडी
गेन्नकी	ओन्य

५. यासिन्या आखर भोअस्यु लहिन्या रला जाइचित्य ।

ख्वा	ज्याकन	हई	पालिका	थुम
पाल पा	मोल पा	यिड	तंक	रमनाड

गा

६. चान्या स परिचीत्य ओतन मिलाईस्यु सरचीत्य ।

ज्याकन कालासेस जन् सेर याड दोरा मोल पा । मोल पा दासिन्या रु ल मोलन्या । मोल सन् पाल डन् पालन्या पा सन् मोलन्या पा तो नेभाइ ल बथा । हुदे आदे अंस त बासिउनी तो नेभाइ नी । तभाइ पुर्व दे सन् तभाइ पछिउ दे परिउ तो बथा । पालन्या भाई चुडु तो पुर्व दे । आक नडा पो जन् दोरा पाल्या । मोलन्या भाइ चुडु तो पछिउ । नका पो जन् दोरा मोल पा । पालन्या भाइ आचुडन्या पाल्या पो ओतन मोलन्या भाइ आचुडन्या पो भ्या ज महती सन् अर्थ रोअन्य ताइज्याउ मोल पा । मोल सन् पाल गन्नकी भै ल सोगलै सन्न्याया रिडी पो ।

७. कालासेस ल बारी त जे गुर ये कलास ल आपान्या थैचीत्य ।

८. जे भ्नीम ल जे सेर याड स गे खुवा ला चलन याड गिन्चीत्य ।

येन धाउ व्याकरन

९. परिन्य, सन्नय ओतन दान्य ।

मिला रला ला बिसेसन आखर जे काफी त सरचीत्य ।

- इका पो चान्या लिया ।
- नेपाल रि सन् ज्याड ल साहो पो सानी ।
- रु फरासिलो बानी ला ताहु परी ।
- हिउदा ल पम पाल ताह ।
- लुडरी भै ल चडन्या रि बा ।

१०. मिला विसेसन आखर जन् चान्या स परिचीत्य ।

मोल, पाल, धेम्न्या, भेन्नया, छार, अइका, तप्सी, रोल्पाली, बागलुङ्ग्या, बोक्तान्या

११. धाडिल पो ल मिलिन्य विसेसन आखर चैचित्य ।

(क) जलजला पो ची ।

(ख) रोल्पा ल चुङ्ग्या रु याड जन् दोर ।

(ग) जे स क्वा लिज्याउ ?

(घ) डा बैना लिया ।

(ङ) गोङ् ल याड चुङ् ।

१२. मिला आखर खार ल काङ्का विसेसन लिर ? छेल्स्यु काफी त सरचीत्य ।

नेपाल, रुपस्या, लुङ, मोल, प्जी, वै

१३. मिला विसेसन आखर स रला जाईचित्य ।

चाउ, माचाउ, भेन्नया, हलिद्या, पिङ

छार धामा

१४. कालासेस लिसिन्या पो जिङ ल पाङ, सीप, नै नै लिउ तपन्ना सस्यु जे गुर
जन् थन्चीत्य ।

(आछिम तपनाड ला तडथो ल जु ल बाड ज्याड बगाल दुसिजेवाड । मेमा लुल याड जन् लेख या ल लिन्या सिडतुड सन्र अपुर बस्त ल मीन हिउन्त्य-पइन्त्य लिउ । नडडर ल सोगल दुसिस्यू ज्याड ला छेन छेइन्त्या लिया । ज्याड बगाल ला सेर हाडमन घर्ती मगर सन्र मेमा याड ल तरप इन् हाता सेर दुमीसरा बुढा मगर ज्याड ल बारी त निछेइन्त्य छेन सोगलै थइरा । पो हाडमन ल भीम थरबाड)



दुमीसरा: पागी ज्वाहार्दडा !

हाडमन : ज्वाहार लिया बैना ! ए, दुमी रादा, चुडन्ते ।

दुमीसरा : ए, सोगल जे इल बोलड लिज्याच्या रैच । मागी, माजी, काकू, मारुम, सोगल चान्या गराडन्या जेलिच्यु ? गो ब डाना याड स सोगल रादया ।

हाडमन : गो चान्या ज लिया बैना । जे सोगल रादच्या रो ? आल थरबाड लै घाम मुन्सिउवन चुड्या वर्ई ? दे छेडुउ तसिन्य दी, फरी छ्योक नम भ्याया !

दुमीसरा : ओच पागी । गो ज्याड ल बारी त सन्न्य गेलियू । ईकाड ब आछिम न छेन थइरा तो पागी ।

हाडमन : इला ज्याड बारिसिउका दी बे बैना, मान्ता आवाबेला ता नैज मालज्यान्य दी । काला थो तन् यादे २०३६ रीम लन् गो वारिन्या दी बे । आक ता बराम ताइज्या सानी रडुउक यिड ज सम सम दी ताह बे बा ! ।

दुमीसरा : गो ज्याड ल दोइसिन्या सिडतुड याड मीन नै नै होन पागी ?

हाडमन : डा आवारेसई पान्डा वर्ई, जे यिडसिच्यो । सच्योकन बै सर्चित्य । सैपा जन् सरी ब दोरा, गो ज्याड ल दोइसिन्य ईका सिड अपुर तन् भ्या ज

लिया । लेख दे दोइसिन्य अपुर सिड याड रवै, सरवन, मैना ताहा । पाडर, कतडज, खासै, देम्बर, गंगारु, बैसाचोन्थरा, दाड, तिम्मर, नप्सै, फुस्युया, चल ब ताहा । मेहल, धुड, पैयाँ, तुसारा, बकिम्ला, रोइमा याड लिरा । वान्दे दोइसिन्य तुड याड वामुर, राडखु, खु, बोहरी, खिरला, दाइर्या, खमारी, सलम, दार, बराड, तिलका ताहा । जेम, भकलम, धा, चोन्थरा, जुसै, भला, सेमल, रिथा, लि भ्याज ताईरा । भड्कल्यू, मपल्यू, कारुई, बराड, असुरा, भोतर्या, जेडकत, खैर, मनताइन्या तुड याड दोयसिरा । पिपल, लाडखुरी, पाडखुरी, बर पित्तर याड ल भिन त न्हापो जास्यू सिड लाइन्य गे चलन ज ताइदा ।

दुमीसरा : ए, ओतन छी नै नै दोइसिउ पागी ?

हाडमन : हार, बैसा याड सन्र बेदा, बाखरा याड ज्यान्य नाम ल ताइन्य छी बै दोइसिया । हाड ल ताइन्य बल्जिम, भुन, सिरु, नराम, दुबा, कुराछी, नाम राडखु सन्र अपुर नाम छी याड तबर दी लिर ।

दुमिसरा : ओसा छी विरुवा याड नका ज्याड ल मालरच्यो पागी ?

हाडमन : अइलिरा बैना । ली ल जोअन्य ओसा महजरी भेन्नया लेख ल ताहा । ओतन बेरलगान्ना, काकरसिडइया, विलाजोर, फराई, डतिड, पुवा, लालपाती, बल्यू, सिर्गा, बज दोइसिया ।

दुमीसरा : गे पो ल दोइसिन्य मागर बनफु बै दोरा नका याड नै नै लिवाड होन ?

हाडमन : ज्याड ल दोइसिन्य मागर याड पानुक, गोरल, रतवा, चौखा, हान, निम, पु, हेला, गुईला, ह्या, यिउ याड दोइसिरा ।

दुमीसरा : बा याड होन् पागी ?

हाडमन : ख्वा बा याड ता उध्याली-उभ्याली समाई किम्स्यू रारा । का, सारी, फिस्ता, रही, तितरा, करीबा, चाखुरा रा पो चुडरा । मुईबा, चिब्या, कुइपा, मलेवा, परेवा, चिल, गिध्द, विसुरा, कान्च्या, धालै आलै रन्रा । हाडसारी, घुगती, तितरा, कक्कु घाम साहाक रारा, ओतन जिमुसाहाक मिदे हिन् ।



दुमीसरा : ए ! ओतन पागी, रि ल डासिन्या जन्तु याड नै नै लिवाड ?

हाडमन : रि ल डासिन्या जन्तु याड बै लिरा । सल्यु, डास्या, गान्दा, प्य, त्यो, खोसर्यो ताइरा । ज्याड ल डासिन्य डनमा, जिमरी, बारुला, भवरा, कथौरी ताइरा । कोस्यो याड बै तबर किसिम ला लिर । सोगल बरामसिस्यू ज मानवा चलिया, बैना । नम्यू, ह्यावै, रि, ह्अम सन्र लुड बरामिसस्यु ज नाम-नम चलिया सानी बे ।

दुमीसरा : आछिम ता पागी ये, गे जन् तबर ह्यूदना । गे डा ना याड स सोगलै भ्या ज छेन सन्दया । फरी तखेप दोइसिया, नम व भयादा ! बाया वई पागी ।

हाडमन : ओच, बाचित्य । आवकन इका जु ल बाड ज्याड बगाल जे खिम्न्य ताहु । हादे छेन बुजिचित्य । ज्याड लेपा तन् मेमा याड चान्या स किमरा । इका ज्याड बगाल ल चान्या स मीन नाइचित्य, दुमी ।

दुमीसरा : हो, पागी न तन्त्य यम त अइ बाया । जे धो ! पागी आव खक राइ होन ?

हाडमन : तबर बान्चीच्यो ! जे ताकिन्य ग्यायोक् ! आछिम फागुन १५ ताहु, आव चैत ल त मैनाक चन्धर बार मिलार्इस्यु राच्यो । डा इला ईस्कूल ला गुर याड जन् व कुलडरा । त खेपक जे राउक सोगल बैना याड राच्यो, अइव गिन्च्यो । माथैना दुमी ? नना याड सोगल जन् रई, छेन ग्या सन्त्या ।

दुमीसरा : ओच पागी ! (बारा)

आखर ल मतलब :

तडथो	यादेका बारा
ज्वाहार्दडा	धोक
डाना	डानै, डान्हें
नै नै	कता, काता, कदी, कोजाजो
आवारेसई	पार, ख्वात, स्यान्तै
नपूसै	काफल
जेम	चिउरा
भुन	पुसै
बल्यू	अमला
सिर्गा	दाल चड्गी
मागर	बनफु, जन्तु
नम्यु	परमुसरी, घाम

धामा

१. जे गुर ये आगिन्य चान्या स थैस्यु जबाक योचित्य ।

- (क) जु ल बाड ज्याड काड लेउ ?
- (ख) हाडमन स दुमिसरा ये नै नै छेन आगिनुउ ?
- (ग) दुमिसरा स अपुर ना याड नैदा हिनर ?
- (घ) ज्याड ल महती ख्वाई लेउ रैच होन् ?
- (ङ) लेख ल ताइन्य र्डा सिड ल मीन पान्चीत्य ।

२. गिन्सीन्या तवारी ल जबाक सस्यु गुर जन् तन्चीत्य ।

- (क) ज्याड बगाल ला सेर स दुमिसरा ये नै नै छेन आगिनुउ ?

- (ख) लेख ल ताइन्य सिड याड ल नै नै मीन जे सन्च्यु ?
 (ग) तडथो ज्याड बगाल ये खा रिम लन् बारिउ तसिउ ?
 (घ) दुमिसरा ल नाइ याड बगाल ला छेन चान्या स बुजिडा लिवाड ?
 (ङ) हाडमन लेउ ड दुमिसरा याड त खेप खक रान्य थकान रादोउ ?

३. मिला रला ल लहिन्या आखर खिम्स्यु धाडिल पो ल चैचीत्य ।

- (क) हाडमन सन् दुमिसरा । (छेडुउ/छेडुउनी/छेडुवाड)
 (ख) गंगारु अचाकली बल्ल्या भुई । (ताहा/चिहा/बाया)
 (ग) दुमिसरा आनाई स हाडमन ल भ्नीम् हिनुवाड । (नी/याड)
 (घ) भोर्ला गे चलन ल चान्या ल्हा । (सानी/लेउ/तो)
 (ङ) हाडमन ल छेन थैस्यु सोगल । (हेसाडुवाड/चावाड)

आखर ल पोका

४. मिला आखर खार ल लहिन्य जोरा त धर्का सेल्चीत्य ।

ज्याड	सिड
सिरु	धोक
खमारी	बारिसिउ
ओसा	बा
ज्वहार	छी
रही	महजरी

५. मिला आखर याड काफी त सस्यु जे गुर जन् थन्चीत्य ।

रवै	खासै	भकलम	चोन्थरा	सलम
बराड	जेम	पिपल	लाडखुरी	जेडकत

गा

६. मिला आखर जन् चान्या स परिचीत्य ।

सल्ल्यु, डास्या, गान्दा, प्य, खोसर्यो, कथौरी, कोस्यो, भवरा

७. ज्याड ल महती बारी ल जे गुर ये कलास ल आपान्य थैचीत्य ।
 ८. ईस्कूल जे बाउक यम ल जे रङ्ग्या सिड सन् छी याड ल मीन सस्यु कलास ल जे गुर जन् थन्चीत्य ।

येन धाउ व्याकरण

९. परिचीत्य ओतन जाइचीत्य ।

- (अ) डा ता सोगल सन्डा ।
 (आ) डा इका छेन गो ब मासनैदी ।
 (इ) सामुदायिक ज्याड लिसिन्या नैती का ?
 (ई) लुलनी रादनीया दी लिड ।
 (उ) दे ! सुरु जाइन्या है ।
 (ऊ) आछिक कन् नड् सुरु दोन्या सै ।

हर्ला धर्का सेल्सीन्या आखर निपात ची । अइताइन्या निपात छुतो तरिका ला मनी ताय । त, है, दे, काइ, मनी, सै, व्या, सानी, नै निपात आखर ची । आउ आखर ये रला जन् भो सनो मतलब पुरा जइर ।

१०. तड ला निपात आखर र काफी त तिपन जाईच्यो ।

११. मिला निपात जन रला त चान्या स सच्यो ।

त, सानी, डन्, दे, सन्

१२. निपात नाइस्यु जे कलास ल गुस्ती दोचीत्य ।

छार धामा

१३. ज्याड बगाल ल महती बारी त तपन्ना सस्यु जे गुर जन् कलास ल थन्चीत्य ।
 १४. जे कलास ल नेभा ताईस्यु ज्याड ल महती ख्वाई लेउ छेइचीत्य ।
 १५. जे पालिका जिड ल अपुर ज्याड बगाल याड कै ताईन्य येन् दाज्यावाड खिम्नाचित्य ।

यमबहादुर पुर्जा पुन मगर

बाबु लालबहादुर द जेइ पैसरा पुर्जा पुन मगर ओ ओजा यमबहादुर पुर्जाओ जन्म २०१६ रिम् त मैना २६ गते सौबारओ घर गाउँपालिका खिबाड नाखा, कुतुका म्याग्दी ल तास्यु ले । ओलकान रोट भ्यु ओतातार लेर । रडा नम्बर ल जन्मीसीउए ओल थाहिला दास्य । ओल छिन्त तुबु भाइजा जन्मीदगाज उसीखिउ । भाइजा उसीखिउ आमाओ नुन ओपलाखीउ द ओल्ना भेस ओएखीउ ओल्ले थाहा मासनख्ये । बाबु रमा लेउ ये बाबु लेउक तुबु र्मी थलिद भारफुक दाना ओराखीउ । ना र्मी चाउ मादासा सम्म ओभिमक ज उचुखीउ । ओल्ले ना र्मीना रहद लाज ओलाइखीउद आमाओ नुन ओन्य रासख्य । ओमी आरेसम्म भ्यु ओतातार तुबु भाइजा, नाना, तुबु जामीन लेर ।



जीमुजा लेगा विर्सिन्य करम ल भ्मीम ल पित्तलओ ताथी लेन्य । ना पित्तलओ ताथी तपद रमाभाइ लेन्य । ओमी साइला ता ता सुनबहादुर द काइला ता ता गुनबहादुरए जिमुजा भोला ल पित्तलओ ताथी द सर जम्मा दाद गसाज रमाओ माइ सरसामान जम्मा भाद योरन्य । सरसामान रोद्द नाखाला र्भाराओ भ्मीम भ्मीमक हिन्द रमा चुन्य बाजाओ जिमुजा चल्लीर पोल्द भोग यन्य दौन्ये । काइला ता ता भ्यु रडा रिम्ओ घेउ ओलेनब तुबु मान्दु लेन्यर । काइला स नेभाइ सिपज भर्सीन्य सिपज स्वान्य चाउ स मिलिन्यर । लुर, हार छ्वाना सिपज स्वान्य । चैत, बैसाख द जेथ मैनाल घेउ हावाहुरी, सै रि राख्य नमः गर्जीख्यौ । हावाहुरी राउ ये नम गर्जिद लुर रार घेउ सिजुओ घुल चुन्यर । नेभाई ब कामु सुनु घुम क्वासीद सिजु घुल चुन्यर । चैत, बैसाख, जेथ मैना ल लुर रार डान्यराइ छ्काल्या पलन भान्य, बाह्र तबजे रोटन्य द खोर ल भान्य । फिरी तरुनी बेला या घाम बुरीन्य बेला लुर, रार पलन भान्य ख्वात्ओ चलन लेन्य ।

तला बैसाख मैना ल काइला उता ता द ओल छकाल्या रार, लुर पलन भना हिन्स्यु बेला कुतुकाओ पुर्बुलेउना कोखा खर्क लेन्य पो ल ज्याड्ओ भ्मीम ल नेबलो अन्दाजी दस रिम ला गुरुङ्ग, मगर दागा गं जातओ स्मीर ताउ भ्या मैलो लेउ क्वा क्वासीसीउ मयल लेउ सारी कुम ल नात्सीउ, घेउ मिक्लुम लेउर । चेम लत्ता परिउ, स्लुउ तुबुज लेउर नेबलो मिमा स फोर्सीरख्य । ना नेस मिमाराइ खिमौखा खिमौ दोरख्य । एल ने भाइ ब खिमौखा खिमौ दोरखे । ओता ता काइला ओल दागा सेर दास्यौ ये भाइजा ना मेल गेतेइ दौख्ये द धुरीरख्ये । मेल तेद साइसाइ सुइसुरी दोरख्य । लुर, रारव रारख्य लुर, रार अन्तरे खोरओ ज्याड ल ना लोरख्य । आइसिम सम्जीगा नारा स फोर्सीसिउनी स ताउ खेर, नारा स गुस्ती दास्युखिन नि दास्यु लेन्य । धुरीद माहिन्स्युखिननी दास्यु लेन्य मान्दु ता ।

काउ रिम् मासन्सीख्य नागा बेला जरो ताराख दाद खोप भान्य चलन लेन्य भकख्य । ना खोप चाउमादास्द नेस कुतओ कुइना ल घाउ दास्द घाउ ये नसा थद नेस कुतला कुहिना तर्त थद कुतो दास्ख्ये । घाउ बलाउ थाहा ओमार्खेन खीउ छिन्त धापा ओदास्वीउ द थाहा ओर्खेनोखीउ । ख्वात तातार ब्रितिस, इन्दिया ल भर्ती दास्ख्य । कुत ये दागा भर्ती दास्यु मार्खेनोख्य । उमी बाबु रमा दास्यु ये रमा ओ हेन दान हिन्गा बाबु जहाक जहाक हिन होक होक ज सिप ज स्वानेर । आइ दागा दागा २०२० बैसाख दस गते आथ रिम ल लेगा निमीगरहन लाइख्य । ना गरहन लाइस्युए काइला सुनु ओल्ना बाबु ये जिमु मन्तर सोर्द स्पत यौख्ये । जाँ छिन्ना ओता ता काइला भर्ती दास्ख्य । ओल लुर रार छ्वाना ज्याड ना हिन्स्यु । चलओ गजा भाहद हसवाना लाकतुपून्य । नी नी गुस्ती दान्यदाउका दाउ दान्य । हन दागा दागा रागाओ स्य जेगा जरो रान्ये, गरायमी जुथो जेगा हयाल घाउ रान्य, वाक वाक रान्य कामीन्य दास्ख्य । बाबु तन्तरमन्तर सिसिद स्वागा सोह रिमओ उमेरलान ग र्मीराओ भ्मीमराक हिन्स्यु देवधम खिम्य दान्य । तन्तरमन्तर दान्य बाबुना चिन्ता लाइन्य । घेउ मन्तर यान्यखिन गरना नीजार दान्य होसुनु दाद घेउ मन्तर छिन्ना यान्य दास्ते दादैहेलेन्य ।

मन्तर सिसिदगा २०३० जेथ ७ ल ओमी विहा दास्ख्य । बाबु स मन्तर सिसिदा बाबु

ये डा डासीखीन सिगापानी डामी स्योओ उजु पोल्द नजोनखीन चाउ सन्या नदासन हैलेन्य । २०३२ बैसाख ५ ल ओमी बाबु सिख्य । सोकचिन्ता ल परिसीउ बेलाक बाबुओ स्यो सु ये जेन्य ध्युद ? हेन दासीउखीन नी दास्य ले दाद सम्भी । १६ रिम्कान रमा हेन दास्यु ये द भ्या ज पो पो ल घुमिउ । हास्यु ये ओल ना थाइला रमा दाद सेस् । रमा हेन दास्यु ये भ्या सेवा दानात । ओल ये पोखरा गन्नकी अस्पताल ल २०५० जेथ ११ कान मड्सीर २३ सम्मन पराथमिक उपचार ओसा दान्य तालिम दाद आथ रिम्सम्म हेन दौख्य । ओल भारत, हडकड, बेलायत द नेपालओ भ्या ज जिल्लार घुमिले । ओल नाखाकान भ्याज जिल्ला ल घुमिद रमा-धामी दाद र्मीराओ सेवा दानात । दे-विदे घुमी ले । उमी हेन ये दागा भ्या ज र्मीराई सेस् ।

आखर ला मतलब

जेइ	आमा
द	सन, सन्, सत
घुम	रिरागा क्वासिन्य
आइसिम	आछिमका
स्य	चिप, स्याकरी
सेस्	सेन्सीउ

धामा:

१. मेल्ला जबाक भाच्यो ।

- (क) यमबहादुर पुर्जा पुन मगर ओ जर्मन खर्क दास्यौ ?
- (ख) निदा यमबहादुरए ओमाओ नुनु जेन्य रासख्ये ?
- (ग) सिजु घ्युल हावारी रागा सुसु चनेर ?

- (घ) लुर रार छकाले छवागा कुदु मिमार रहरख्य ?
(ङ) यमवहादुर काक काक घुमिले ?

२. थिक जबाकल थिक (√) चिनो लाइच्यो ।

- (अ) यमवहादुर पूजाए खा रिमल विहे दौख्यो ?
(क) २०१६/१/२६
(ख) २०२३/४/५
(ग) २०३०/२/७
(घ) २०२९/८/१०

- (आ) यमवहादुरको नाना जामीत खानाले ?
(क) नेस नाना सोम जामीत
(ख) तुवु नाना तुवु जामीत
(ग) रूड नाना रूडु जामीत
(घ) सोम नाना सोम जामीत

३. तुनोस जवाफ सोर्च्यो ।

- (क) यमवहादुर पूजाओ बावुआमा र्मीत निहो ?
(ख) यमवहादुर खाँ भाइवइना लेर ?
(ग) हुरीहावा रागा काइलास नि क्वासीरख्य ?
(घ) खोप लाइगा उकुत कुदु दास्ख्य ?
(ङ) लाल वहादुरना नि चिन्ता लाइख्य ?
(च) यमवहादुर ए खाँ रिम्कान खाँ रिम् सम्म तालिमे दोख्य ?

४. जोरा मिलाच्यो ।

ललबहादुर पूजा पुन मगर	काइला मिलीर
भिमभिमक हिन्द	निमीगरहन लाइख्य
यमबहादुर सुन	उपचारदौख्य
२०२० बैसाख १०	पैसरा पूजा
घोरापानी आथ रिमसम्म	रमा चुन्य

५. यमबहादुर नि नि दौख्य तपन्नाल सोच्यो ।

६. चाउ मिलिन्ये बगाल खिम्द भ्रो पो भरिच्यो ।

- (क) रूडा नम्वारल जन्मीसीउए ओल दासख्य । (जेथु, साहिला, थाइला)
- (ख) हावाहुरी राउए आकाश गर्दा गर्जीद लुररार घेउ धुल चन्येर । (ओदाओ, सिजुओ, भ्नीम्ओ)
- (ग) काइला ओताता ल भर्ती दासख्य । (ब्रितीस, इन्डिय, सिंगापुर)
- (घ) घोडेपानी रिम सम्म उपचार दौख्य । (तरिम, भ्युरिम, आथसिम)

आखरल पोका

७. मेल्ला बगालओ पर्यायवाची बगाल सोच्यो ।

छिन्त, रोता, कामु

८. मेल मामिलिउ बगालर आनाहोना दाद तात्स्यु लेर मिलिन्ये बगाल खिम्द तपोल सोच्यो ।

तता, नाना, आमा, थाली, गजा वादु भाइजा, जमीत

९. मेल्ला बगालओ मतलव हैलेच्यो ।

कुत, चल, तन्त्रमन्त्र, क्वा, वावु, आइसिम

१०. मतलव हासिन्ये दाद वगालल भाच्यो ।

रमा, ताथी, ज्याङ्ग, भिम, भर्ती, तन्त्रमन्त्र

गा

११. कलासल रोला रो पालस परिच्यो द र्भाए परिउब थात्च्यो ।

१२. चाउस उच्चारन दाच्यो ।

लालवहादुर, पूर्जा, ताता, नाना, लुर, गुथो, रमाधामी

१३. थिक वगाल लेउ वगाल तुल्च्यो ।

(क) ऐम वहादुर, यमवहादुर, यसवहादुर

(ख) वइसाख, वैसाख, वैसास

(ग) भाकरी, भाक्रारी, रमा

(घ) तनतर, तन्त्र, तन्तर

१४. रोलाओ छिन्ता लाइन गुरुलान थाद्द सोर्च्या ।

येनधाउ व्याकरण

१५. परी, सन् सनो दो :

(क) हो लो भिम ल पित्तल लो ताथी ओलेउ ।

(ख) स्यान्तै त्या र ब्रितिस सनो इन्दिया आर्मी ल भर्ती याताउ ।

(ग) थोको रिम् छिन्द त्या इन्दिया आर्मी ल भर्ती तादु ।

(घ) होय देउधाम चिड्डा रड्ण्य, भारफुक दान्य हेन ओदोउ ।

(ङ) भाँक्री हेन दोद हो य स्यान्तै लो सेवा ओदोउ ।

रोता रला र ल लेउ, ताउ, तादु, दोउ मान्ती किरियापद राउ लेर । यिताउ किरियापद य राला लो हेन जनाइसिउ लेर । रो ल पर्योग ओताउ ताय, ताउ, ओलेउ बाउ आदी मनी किरियापद ची ।

रो ल पर्योग ओताउ १० गोता किरियापद कापी ल सर्द गुर जन सत्न्च्यो ।

१६. मिलिन्य किरियापद नैद धाडिल पो भरिच्यो :

(क) यम बहादुर पुर्जा लो जर्मन वि.स. २०१७ रिम् ल ।

(ख) हो लो काकु भाँक्री।

(ग) लु रा र घेउ सिड ला तर्त।

(घ) हो य भारफुक मनी।

१७. उदाहरन ल सतन्सीउ मान्ती मेला किरियापद जन रला जैच्यो ।

उदाहरन : रान = त्या भिम राय ।

यो, पान्, बा, परी, चुड्

छार धामा

१८. जे नाड्खारल ओलेउ भ्या मान लेउ र्मीलो बारेल आमी सेर स गिन्दे जिउँनी सर्स ।

आन्हाड जोड, नड चाउ यँ आदोड
इया आयुड्डीका क्ल्याड याद
जम्मारा तुड चाउ गजैक
गभुर्रक युड ये चितेसिउ ।

आयोड इया चाउ अमरीत ल
चाउ नयुड्के भइया
जैइया ले खुल्ला नमी
जम्मा गजैक सिछ्या ।



इया आकुई गक्लो, आयें इया
आछिडका चाउ विचार
भितरला युड ख्युडइया भइया
फ्रोइया नले भया ।

गनेगने सत्य गक्लो
वेसै चाउ नताडेका
चाउ यँ दाद गसिडे
चाउ समाई जै जोड ।

आखर ल मतलव

आनाड	ड्यावा, हिन्या, यीडला
डया	डा
कल्याड	क्याड, बल
आयोड	डायो
ख्युडड्या	खिम्न्या
फ्रोड्या	दैड्या, दैसिड्या
गसिडे	सिन्त्य, सिन्के

धामा:

१. गे गुर स गा मिलेद गपरिस ।

२. प्रस्न ल जबाक गया स ।

- (क) कल्याड य कुयो गारले ?
- (ख) रेए ला अमृत गारसिउ कुयो ?
- (ग) भितरला युड् खुडड्या भड्या कुयो फ्रोसी ?
- (घ) रेए त कुयो क्लोड्या गारले ?

३. जवाक गसर स ।

- (क) रेए ल पहिलो हरप य कै गारले ?
- (ख) विचार फ्रोड्या लागि कवि य कै गारले ?
- (ग) चाउ सोचको लागि कवि य कुयो गारले ?
- (घ) चाउ समाई रेए य कुयो गाईया खुडदनेव ?

४. खाली पो गभरे स ।

- (क) आयोड ड्या अमृत ल ।
(ख) जैड्या ले खुल्ला।
(ग) भड्या गसिडे ।
(घ) भितरला युड् भड्या ।
(ङ) जम्मारा तुड् गजैक ।

आखरल पोका

५. जोरा गमिलेस ।

भितरला युड	चाउ सोच
सत्विचार	युड्
रु र	सिन्ते
गसिडे	मिर
कल्याड	बल

६. उल्क्या मतलब स जोदा गमिले स :

जन्मेड्या	माचाउ
भितरला युड्	कस्त
यादोउ	बाहिर ला
सुख	सिड्या
चाउ	मादोव

७. मेला अछेर न्ह द रला गजे स ।

आनाड, कल्याड, ख्युडड्या, फ्रोड्या, गसिडे

८. रेण ल न्यालो हरफ गसारे स ।

९. मेला आखर चाउस परिद कापीर सर्स :

ख्युड्ड्या, कल्याड, सिड्या, फ्रोड्या,

१०. रेए लो न्योलो हरप कापील सर्स ।

येनघाउ व्याकरण

११. गपिरे स , गबुभे स ओखे गदास ।

युड् , आकुई, धर्ती , रमेस , गम , रि , गुर आका आखररै वस्तु सन चिजविज तुड् बुभेव । अधिउ आखर र मीन हो । वस्तु , रु , पो र भाव बुभेड्या आखर रातुड् मीन दासी ।

रोतानेका मीन आखरर परिद नका दानेव ड्या ड्या सब्द कापी त गसारे स ।

छार धामा

१२. मेला खाली पो ल थिक आखर न्हेद रेय पुरा दाद परिद अरुरा तुड् गसथेस ।

कनड नाड्यान्हे थारी तग्री । (जैके , खोला, भोला)

.....रसिड्या न्हे तुड मेड्या कदा ? (भलोड , ड्यावा, खेल)

सरड्या परेड्या गारद गेरड। (कलम , कापी, भोला)

छोके द यान्हा गारदायारा जैके । (रिस, मय,दय)

१३. गे ईस्कूल ला छेउछाउ ला रड्द तोलो रेए गसर स ।

- दलबहादुर घर्तीमगर

तुबु नाखाल तुबु रै लेन्य । ना रै ओ रै
 भिमल हेन दान्य नलनल्मीर भ्य लेन्यर ।
 रै ओ हेका फिन्यकान घोर खिम्य, छ्वान्य,
 सुर्न्य, पलान्य छी, री यन्यर ब लेन्यर । रै
 भिमल सन ल्हाक बगैचाल चाउस खिम्य ब
 नलनलमीतर ज लेन्यर । रै ओ तुबु ओजाम्मा
 लेन्यर । जाम्मा फेका जा छिन्ता । जाम्मा
 घेउ ताउय जाम्मायो विहे दास्ने उरीम दास्ना लाइख्य ।



रै रैमीन य जाम्माओ विहे दान्य परि दान्य गुस्ती दोरख्यो । सुना एने नि दान्य गुस्तील
 गोमी जाम्माओ मीन गो रैभिमका र्मीराएगाज गोसन गराई मासन् । गोमी जाम्माओ
 र्मीत सुए हुइ दान्य धुउ नानाज एने दाद गुस्ती दोरख्यो । निदा र्मीत सन्नयना एन्य
 दान्यल र्मीत सन्नय र्मी भै सन्नय दास हनदाद ना र्मीना एने दाद गुस्ती दोरख्य ।
 तला रै य डामी डजाम्माओ विहे दान्य रीम दास्ख्यो । डजाम्माओ र्मीत सुए हुइले
 नानाज जाम्मा डायो हुइ ओलेखीउ । रै ओजाम्मा दासौए भ्य ज चाउ लेन्य खातनाज
 विहे दान्यखिन तान्य दान्य लाइख्यो । आफ्फा नाखा नाखा खात र्मीराई र्मी सन्य
 हेन दोरख्य मासनरख्ये । कोइ र्मीरते छाकाले, लाक, रिल ब रैभिमओ छेउछाम ल
 चुडरख्यो । रै ए नी र्मीतकान खुलन्य नाराए थादज माथात्ख्य नि सिप मालाइद
 र्मैभिमओ आनाहोना चुडर र्मीर ओलरख्य । नाखाल मानकाजी टुबु मुखिया लेन्य ।
 ना बेस बाथो लेन्य । नाए का मन पराउन्यद तुबु बेलाउती दान्य का डानाटन्य ।
 र्मीर हिन्गा थाहा सनर दाद र्मीतकान माखुलख्ये दाद काना र्मीत थाट्दरान दाद
 स्पीययौख्ये का र्मैभिम हासिख्य । जेन्य समय दासलेन्य रैए हेका जेन्य समयल
 जाम्माना वसगरी र्मैमी री रोत दाद खुलख्य काय थातख्य का ओलख्य यमल रागा

.वससरी ररैमी वससरी ररैमी दाद दाद राख्य । रान्य यमल जिमुजा र्गा लेन्य र्गा तरिगा रिल खु तेगा री तेपलेक ओलेउ । का तेपलेक, तेपलेक दाद ओराउ द मुखियाए र्मीत निहो दागा तेपलेक हुही ओलेउ ।

ररैए ख्वात नाखाला र्मीर खुलख्ये डामी जाम्माओ र्मीत नि जेसन्ख्य दागा तेपलेक ररैमी लेरख्ये र्मीत मामिलीख्य । आइ दागा दागा माहिना खिम्न लाइख्ये सुएब हुइदान्य माघुरख्या कायब सधै रिल तेन्य रिल गोता तेपलेक लेन्यर्मीत लेपलेकज लेन्य ना र्मीतज मामिलीन्य । तला का फिरीब ररै.भिम हिन्ख्य द र्मीत थातख्य द सनख्य । ओल्गा यमल रागा र्गा मातरीद घुमिद सोगो तरिद राख्यो । र्मीत .वससरी ररैमी ओलेउ ओलोकान .वससरी ररैमी, .वससरी ररैमी दाद ओराखीउ द मुखियान हैदौख्य । मुखियाओब जा लेन्ये ना र्मीत मुखियाय ओजान हैदौख्य जाया ब सनख्य । फरिब ररैए आफ्फा नाखा होफ्फा नाखाल ख्वात र्मीरना तपोल नातख्य । खैनी महिना खिम्ना लाइख्य सुएब जेमासन्ख्य दौख्य । मुखिया सोद मिजासिलो सोरल ररै डाजाए सननात जाए हुइले दौख्य । ओजाना हुइलेन दौख्य ओजा सोद .वससरी ररैमी हैदौख्य । द ररैमी भे सन्नयरहन्ये ओलेउ दाद ना मुखियाओ ओजास भोजभतेर भद वाजाघाजा वजाद धुमधामस विवाह दा यौख्या होरेमान परिख्ये सोर्ने कोइ कोइउगाज छे छे सोर्न्ये परिन्य दान्यर । गो र्मीरमाई वस्तुरओव चेत दास येगुस्ती दोर । काय भिम्मल कुन्ये र्मीर रान्य मायौ । रारलुर गोठल रारलुर जेना रागा का भुकी ल्हाना लखतीर काओ हन्दु हन्दु गुन भेता । काय दागा ररैओ जाम्मा मुखियाओ ओजास विहे दौख्या ।



आखर ला मतलब

नलनल्मीत	हेन दान्य र्मीर
जाम्मा	होपा, गुन्नी, सुर क्वासीने र्मी
रैभिम	रै चुङ्ग्य पो
खिम्न	फ्याना लाइउ
होरेमान	जिजु बाजु पालाक
आफ्का	आनाका

धामा :

१. जवाफ भाच्यो ।

- (क) तुवु नाखाल नि लेन्य ?
- (ख) काए ररै ओजाम्मा र्मीत फे निदौख्य ?
- (ग) नाखाला र्मीराइ ररैभिम आनाहोना चुङगा व निदा मासन्ख्य ?

२. रोला आधारभूत चाउ बगाल नादद भ्रुपो भरिच्यो ।

- (क) ररैभिमल हेन दान्य भे लेनेर । (नल, नलनल्मीर, नल्मी)
- (ख) ररैओजाम्मा र्मीत लेन्य । (तेपलेक, वस, वससरी)
- (ग) मुखियाए ओजाना दौख्य । (र्मीत, मी, र्मी)
- (घ) मुखियाओ ओजास भोजभतेर भद बजाद धुमधामस विहे दायौख्य । (वाजा, वाजाघाजा, घाजा)

३. सुए सुना हुइलेउ रोला आधारल हैलेच्यो ।

- (क) सुए डजाम्माओ र्मीत हैल्य ना रहनेसन्त्य दास ।
- (ख) काना ररैभिम सुए परीस्सीउ ।
- (ग) मुखियाए नि डानात्ते ।
- (घ) ल्हाए नि जेना रान्य ।

४. जवाक सोर्च्यो ।

- (क) घोडा, खिम्न्य, छवान्य, सुर्ने, पलान्य सु लेनेर ?
(ख) .वससरी नि दास्यौए चाउ लेन्य ?
(ग) र्रैओ जाम्मा सुए विहे दौख्य ?
(घ) काए कुदु र्मी रान्ये मायौ ?

आखरल पोका

५. वगालओ मतलवओ जोरा मिलाच्यो ।

नल	घाजा
जा	वाथो
मुखिया	जाम्मा
वाजा	परिन्य
सोर्न्ये	नल्मी

६. मेल्ला हरफला ग मतलव स्तान्य वगालस जोरा मिलाद कापील सारिच्यो ।

सतनसीउ : लेर = मालेर

लक	आफ्का	स्प्रीउख्य	साम
होफ्फा	राख्ये	छकाले	रिल

७. मतलब खुलिने दादा वगालल प्रयोग दाच्यो ।

रिल, हेका नाखा, र्रै, ओलख्ये, तेपलेक, कुन्य

गा

८. रोत्ता सिलुक पालोस परिद कलासल सथाल्च्यो द र्भाए परिउब थाल्च्यो ।

९. मेल्ला वगाल चाउस हुइलेच्यो ।

नाखा, तुबु, नलनल्मी, र्रैभिम, तेपलेक, का सोर्न्ये

१०. रोलान र्मी मान्दु दीर्घ इकार लेउ र्दु वगाल खिम्द सोच्यो ।

येनधाउ व्याकरण

११. परी, सन् सनो दो ।

- (क) नाडुखार ल तबो रै लेउ ।
(ख) खेपा जा लो उमेर कम ओलेउ ।
(ग) रै य वाससरी जन री रइ हैलिद खुलो ।
(घ) हेन दोद नाद मैना नान्य पानो ।
(ङ) दोडुका मी भ्या परिउ मालेउर ।

रोता रला ल लेउ, ओलेउ, खुलो, पानो, लेउर मान्ती किरियापद पर्योग तादे ले ।
आउ खालेला किरियापद य नाउ बेला ल हेन दोउ जनैसिय । नाउ बेला जन
बाउ बेला हैलिनर । नाउ बेला ल हेन ताउ जनैने किरियापद जन बाउ बेला लो
किरियापद हैलिनर ।

रो डाम् बाउ बेला ला किरियापद पर्योग ताउ र्डी गोता रला र कापी ल सर्स ।

१२. धातुडाम् बाउ बेलाला किरियापद जै ।

उदाहरन : बा = बाउ

ज्यो, सर, परी, पान्, स्या, रैसिन

१३. मेला योउ किरियापद जन रला ल पर्योग दो ।

ज्योउ, अइस्याउ, याताउ, खुलुउ

१४. मेला किरियापद जन बाउ बेला ल फेरिद रला जैस ।

उदाहरन : डासर् = डा य नै जन चिती डासर्दुउ ।

बान्या, साहन्या, तिन्या, तेन्या

१५. बाउ बेला ला किरियापद पर्योग दाद नड य आभ्यो दोउ हेल र सर्स ।

छार धामा

१६. रोलाओ तुबु ररै द तुबु मुखिया दास्द कलास सथात्च्यो ।

ताम जे बुकी ला हिउदा ल ताइन्या गिन्या वाली दी । ताम ल मीन पेल्मा सन् चिका ब दोरा । असौज, कात्तिक ल धुर ख्यारो दास्यु यड ल वाइसी । भ्नीम् जिड् ला चीउन्या ल वाइसिन्या तुड हलीद्या मन पिड ताहा । नका जन् दसै क दुर्गा ल प्रसाद जवारा राजातुड । हिउदा ल यड ला धुर पम सन् पाला ये कप्वा । माघ लन् माथो माथो परिता । यड ल छी पिड मन रनकन् सुबिकाल ताइन्य यिडरा । हेसाडस्यु माघे सडकराई छिम्क वै जाइसीन्या चलन ब राउ । माघे सडकराई मड्डर बगाल ल गिन्या पर्व सानी । माघ छिम्क भ्नीम् जिड ल धुरी खाम्मा सन् चुला पुजिसी । छकालै हरसिस्यु खोला, भै, रें हिन्यु री ल पुजा दासी । नका पुजा ल नाल्त हार-मल, हारनून सन् मला ल तिको ओतन यड ला ताम तुड ल वै तुडन्य ताहा ।



माघ त ताम ल वै अचाकली महती ताह । हाक गे सेर याड रुकुम ला हुकाम-मैकोई ला न्योलो पु योमा खार सन् पेल्मा खार ल चुडुवाड तो । नका बेला पेल्मा खार ल छान्ना त ताम परितुड तो । त रिम, ने रिम परीइस्यु माया तो । त खेप तोलो गे सेर मेमा ये कापना दुअस्यु, आनितुड तो । नेपा बथा जाइस्यु तपा हयो आमोउ, तपा काचा आनातुड । पु ल यर्त हुदे आदे जाइस्यु आवाहुड तो । काचा आवाइन्या परितुड तो, मोसिन्या आवाइन्या मापरिदा तो । छिन्ता रिम लन् ताम धुर नाइन्या हिउसीवाड तो । असौज, कात्तिक ल धुर ख्यारो दान्य ताहुड लिन्य ब रासनुड तो । गे मड्डर याड चुडन्या बुकी पो ताम जे बज ताहा । हाक मिदे नाम ल औल ल च्याई ताहुडक मला जे मारादी तो । हर्दे थवाड, तकसेरा नड्डर ताम जे लडन्य मिड कान्ता समन ला रु याड बेसाईन्या तापरा तो ।

ताम भ्या किसिम ला ताहा । तामपाल, सिडमा, कुली, दगा मीन ताइरा । ताम ल लोन्या मुल ताहा, खुरल्लया व ताहा । ताम जे ल ली डम्न्या ताहा । छार ताम ल याई सन् ली कुल देउता सन् कुल पितर जन् चराईसीया । छार ताम ल छाकी ली सन् आरा फिन्स्यु बैसाके पुन्नी, जेथाडस्या पुन्नी त कुल देवता बज्यु-ब्राहा ल मीन त जेन्नया लेख त ब चराईसी । ताम ल छाकी ली चराइन्त्य धुरी ल मीन लीसना जन आक लीसने दोर । छार याइ चराहु छिम्क नड्डर ल

सदारन्य थुड्सी भाअसी । ताम तपुरो बन रानीज्यान्या जे दी । बैपार दान्या रु याड जे सोगल तन् चान्या ताम ल ताहा लिरा । ताम जे गे बुकी पो ला गिन्या वाली दी । ताम यड ल रि चाहरिन्य ज माताइदी । ताम जन् अजरा जे ब दोर । माचान्या यड ल ब परिता-सहा । अपुर जे



जन् रि चाहिया, कोबा ल मापरिदी । अन काता अर्गानिक ज्या लिन्य मीन नाइरा । ताम ल याइ, मुर, उमी, दर्या, रागा मीन ला मुख्या ज्यान्या ल जाइसीया । ओतन दर्या, भोम्ल्या, फलवा ली जाइसीया । मड्डर याड ल हाका राचुड्न्या पो बुकी ला मुख्या जे ताम ज्या । त रीम समाई करेए ताहकन ब ताम सन् भोतान्या ज्यास्यु ज रा बुल डार । लोन्या यम बान्या रु याड कोर्या ल ताम ली सन् मुर पोरो लाइस्यु साता बार, ने साता समन ब पोरो योका ।

ताम ली ताहा अथावा अपुर जे ल ली, सै ल ली ताईन्त्य महजरी मालिन्या माताइदी । महजरी भेन्न्या लेख ला भार दी । महजरी लेख ल कोलत्या तरप ला चान्या ताहा लिर । नड्डर मारन्त्या, भाल्या ल गा माथैन्या पो ला डम्न्या ताहा तो । महजरी वन्या रु याड नइताइन्त्या पो रुजिस्यु वरा । नुम्सिन्या अथरा ख्वाई चाउ लिन्य, खिमस्यु ज आसै ताहा । चान्या डम्न्या ली अथारा ल ज वता । माडम्न्या ली कुइ ल कलेसिया ।

ताम ली भ्या डमा ओतन कुइ ल माकलोसिदी । छिपून्या ली ल निड्डार ब चडून्या रि मन ताडून्या रना । ओउक माथो माथो तबर समाई समन मडसीया । छिन्ता छिम्क बुल बुडून्या ताहा । यड, खे कितुउक हलियाड ली ओस्यु ल्हाभरी किइरा, साहीरा । डमून्या ली ओन्य भ्नीम् ल मोन याड हेसाडरा । ताम ली बुल माहुन्या चान्या नोखो ला वस्त दी । इका सीप बुकी ला मड्डर बगाल स लिया । हाका चुडून्या रु ल सीप ला चलन, आछिम विज्ञान ये ब पलुउ माधुदुउ दी । हुरी पुन्नी त कुल देउता बज्यु ब्राहा थान सन्त्र भ्नीम् ल कुल पितर जन् ताम ल बाला चराइसी । ताम जे ल महती गिन्या इका डन् ज सन्सी ।

आखर ल मतलब

रासनुउ =	सन्दे
वेसाईन्य =	लडून्य
पम =	पोम
छिम्क =	दिनक
पाला =	तुसारा
रानिज्यान्या =	यामनलागीउ
चाहरिन्य =	छिम्न्य
अजरा =	मापचिन्य
परिता =	पलिन्य
मापरिदी =	मापरिक
उमी =	हिप्सीउ बाला
रागा =	मोदे हेसिउ
भेम्ल्या =	गेदा ल ली, लीस्, छोकरा

कोल्त्या =	कोखा
अथारा =	महजरी भादे दाबिसिउ
नमसिन्या =	कपसिउ
करेए =	अनिकाल
वरा =	घोर
मकलेसी =	मातासीके
मोन =	बाहुर्या
नोखो =	प्यारो
पलुउ =	क्याल्न्य
पोरो =	अर्नी

धाम्मा :

१. जे गुर ये आगिन्य पान्चीत्य ।

- (क) ताम जे भ्या काड ताहुउ ?
- (ख) ताम जन् अपुर नै मीन डन् सैसिउ ?
- (ग) ताम धुर खक ख्यारो दासिउ ?
- (घ) माघे सड्कराई ताम ल नै महती लेउ ?
- (ङ) छाकी ली नै ल मीन त चराई सिउ ?

२. धाडिल पो ल लहिन्या आखर खिम्स्यु चैचीत्य ।

- (क) पेल्मा खार दासिन्या ल मीन सानी । (पु/छाप/खोर)
- (ख) माघे सड्कराई त सन् तिको ये चुला पुजिसी । (ताम/दुबा/वै)
- (ग) छाकी ली जन् चराईसी । (कुल देउता/देउराली)

(घ) आछिम ये पलुउ माधुदुउदी । (समाज/विज्ञान/खुरच्याड)

(ड) हुरी पुन्नी त ताम ल बाला । (क्याइसी/चराइसी/खान्सी)

३. मड्डर याड चुड्या पो ल ताईन्या सोगल जे ल बारी त जे गुर ये आपानुउक सर्चीत्य ।

आखर ल पोका

४. मिल यासिन्या आखर जन् उलत्या डन् नै पान्सीउ लहिन्या पो त जोरा सर चीत्य ।

(हाड, इडन्या, हिन्य, दाडन्या, जाडर्या, प्यारन्या, तुन्या, भेन्त्या, माचान्या, पाल्न्या)

रान्य -

चान्या -

लोन्या -

मोल्न्या -

गिन्या -

काअ्न्या -

हलड्डा -

बाड -

देम्न्या -

ग्याल्न्या -

५. मिला आहाती याड ल मतलब लोन्या त सस्युं जे गुर जन् थन्चीत्य ।

(क) त बेलाक स्याला ला कली व वता !

(ख) हादे ज बार कराप्न्य !

- (ग) घाबुधा ल का दुअसिउ मन !
 (घ) त तेप मद, छेइन्त्य बद !
 (ङ) चैत्या ल पो त मैत्या ।

६. यासिन्या आखर भोअस्यु रला जाइचीत्य ।

ताम छाकी हलियाड नोखो महजरी
 छिपन्या डमन्या कापना ख्यारो तुइन्त्य

गा

७. मिला रला चान्या स परिस्यु मिड गिन्सीन्या जबाक सरचीत्य ।

माघ त ताम ल वै अचाकली महती ताह । हाक गे सेर याड रुकुम ला हुकाम-मैकोई ला न्योलो पु योमा खार सन् पेल्मा खार ल चुडुवाड तो । नका बेला पेल्मा खार ल छान्ना त ताम परितुउ तो । त रिम, ने रिम परीइस्यु माया तो । त खेप तोलो गे सेर मेमा ये कापना दुअस्यु, आनितुउ तो । नेपा बथा जाइस्यु तपा आमोउ, तपा काचा आनातुउ । पु ल यर्त हुदे आदे जाइस्यु आवाहुउ तो । काचा आवाइन्या परितुउ तो, मोसिन्या आवाइन्या मापरिदा तो । छिन्ता रिम लन् ताम धुर नाइन्या हिउसीवाड तो । असौज, कातिक ल धुर ख्यारो दान्य ताहुउ लिन्य ब रासनुउ तो । गे मड्डर याड चुडन्या बुकी पो ताम जे बज ताहा । हाक मिदे नाम ल औल ल च्याई ताहुउक मला जे हर्दे मारादी तो । थवाड, तकसेरा नड्डर ताम जे लडन्य मिड कान्ता समन ला रु याड बेसाईन्या तापरा तो ।

- (क) योमा खार पेल्मा खार पु काड लेउ ?
 (ख) सेर मेमा ये नैति ल कापना आतिकुउ ?
 (ग) काचा ताम परिन्य कैदाई रासनुउ ?
 (घ) थवाड, तकसेरा ला ताम काड समन रालाडुउ ?
 (ङ) औल ल च्याई लिसिन्या नैति ?

येनघाउ व्याकरण

८. उदाहरन रो : परिस्यु आका बेला ला किरियापद पर्योग ताउ १० गोता रला छेलस्यु काफी त सरचीत्य ।

उदाहरन :

- (क) पाहार ल ताम मुख्या बाली ल रुप ल सइर ।
- (ख) ताम असौज, कातिक ल वाइसी ।
- (ग) ताम ल जवारा दसै ल प्रसाद जाइर ।
- (घ) हिउदा ल ताम सन् पलीमा जन् पम ये कपुउ ।
- (ङ) इका माघ मैना ल माथो स परीत ।
- (च) ताम ल वै ये धुरी खाम्मा सन् चुला पुजिर ।
- (छ) इका ल ली जाइस्यु पितर चराइरा ।

९. मिदेका रो परिस्यु, आका बेला ला किरियापद आखर र्छ गोता काफी त सरचीत्य ।

१०. मिला यासिउ आका बेला ला किरियापद नाइस्यु रला जाइचीत्य ।

योर, क्वाइसिर, जाइसिर, ज्योर, दोर

११. मिला हाका बेला ला किरिया याड जन् आका बेला ल फिरिचीत्य ।

आज्योउ, रिसिउ, आपलुउ, आकपुउ, परिउ

छर धामा

१२. ताम जे मड्डर बगाल ल भ्या महती लेउ लिन्या जोर रला सरचीत्य ।

१३. ताम ली जाइन्त्य गे पुर्खा याड ल सीप विज्ञान ये ब मानिवा, तोलो विचार सस्यु जे गुर जन् थन्चीत्य ।

मिती २०७७ रिम काती २७ सुकवार

घेउ सेर दाजु
जे धो ।

भ्या ला: ओताउ जे लो चाउमाचाउलो नाल्तखासै सोर दैदे गेमलेउ । चिती मादैसिउ मनी मैनायातादु । जे जन कान्दमाचाउ सोने खाउ त ओमताउ । चिती हुलाकलकाडड रुमलिदे अदिसिउ मनी तादे लेउ सै ? चान्दो भन्दाचान्दो फोनडाम ताया मनी जे लो सोर दैन्य पै दैदेडाले ।

आक गेरा जाहान ल स्यान्तै जन चाउ ज ले । रोताउ दान्दाभिमला काकु लो जाहान ल मनी चाउ ज ले मेदडउ भिमल, पागो लो मनी चाउ ज ले । तला अछिम जै लो स्वास्थ्य ल तची सुधार तदेले । वैना य मनी पराई ल भ्या ज चाउ दादे लिज्या । होलो पराई डामलो चनेप रड्दे गुर, गुरमी र भ्या ज सिडार धाज्याउ र । डामी पराई मनी सान्तोक ज लिज्या । जे लाउरेल भरतितादे धजेक वाउमन नाड्खार ला नावाड र भ्याज रेड्सीउयालेउ र बौ, जै सानो डा रि भरी डल् अमलागिउ न्यो ला: ।

दाजु, लाहुर नान्य वेला त गे जन भ्या ज गेरेड्सिउ गेले । तर थोक रो:ल डामी दुखुना मनी ले । योमायो गेरा जातिल थो डामविदेल लाउरे तान्य थिति ले । नाड्खारला स्यान्तै धापा र अईजैदे लाउरे तादे विदे वान्य होभन्या गेरा नाड्खार पो लो रा सी काड्का य जै व ? आमी पार समई सनो क्याड विदेल ख्यादे गेरा पो लो रा सी काड्काय जै व ? आमी ज दे नाड्खार पो ल थालेउ यड् पाखाल चिप लगैदे, अगैवगै डसिउ आधुनिक कीर्सीप्रविधि अपनैदे यड् ल हेन दान्य ताय भन्या गे जन विदे नान्य ज मापारिय । आमी जिँउनी भर लो पस्योँ सनो भी विदे ल वगैदे धाडिल सनो अखुजु क्याड रैदे भिम ओल्दा जहान, नाड्खार सनो दे जन भ्या घाता माताई र दाइ ? हुन त दे ल तप्सी

सनो रेङ्गोइ तेङ्गोइ वदिदे ताज्याउ तर मनी परिव सनो धापामीर सिलो लागित सोन्तोको मातारा खेन सनो गेर लाउरे तान्या थिति रहिउ समन नावड् सनो दे य खेताउ खेताउ दुरगती भुगिसिन्य ताय ? याताउ दाजु या सर्सिउ बेलक डम्सल याम्याउदे चिती ख्यो याताउ मान्ती लागिउ आउपाला लो मागे सड्कराईल भन्य त खेप दैसिन्या नाल्त छुती मिलैदै भिमूक जेरान्या पत्यारला साथ चिती जन खेम्नया अर्जी डायो ।

जे युँलाउ वैना
युड्सा घर्ती मगर
बनगाँउ, टीकापुर, कैलाली

खामलो नमुना

परिङ्गन्या	दैन्या
युड्सा घर्तीमगर	रैचुड घर्तीमगर
टीकापुर, १(त) बनगाउँ	न्यूक्यासल, वाकर फिल्द
कैलाली	यू.के.

आखर लो मतलब

सिडार	परसन्सा दान्य
रुमलिद	अलमलिद
पैं	सोर
दुखुना	पिर
रेङ्गोइ तेङ्गोइ	कदि हेन ज मादैन्य
अर्जी	पॉखारी

१. तबारी हैलिच्यो ।

- (क) आउ चिती काङ्काय काङ्का जन सर्सिउ ची ?
- (ख) गुर र कदा यारेङ्गिसिउ र ?
- (ग) दाजु कदी हेनय विदे यानाउ ?

२. र्रो लो आधारल रला पुरा जैच्यो ।

- (क) घेउ सेर दाजु। (जे धो, युलाउ)
- (ख) चिती.....काङ्ङ रुमलिदे अदिसिउ मनी तादे लेउ सै ।
- (ग) जे.....वैना युडसा घर्ती मगर । (युंङ्लाउ, मिलिउ, वाथो)

३. तबारी सर्स ।

- (क) दाजुलो चिती भ्या ला: समन मनी मारासिउक युडसा घर्ती मगर लो युङ्गल राउ रो कदी कदी ची ?
- (ख) युडसा घर्ती मगर य आमी वैना लो पराई वारिल दाजु जन खेताउ था या याउ ?
- (ग) युडसा ला दाजु कदी हेन लो नाल्त विदेल लिज्या ?
- (घ) युडसाला जै लो स्वास्थ्य अवस्था खेताउ ले ?
- (ङ) युडसु आमी दाजु स कदिकाम् खेताउ पोंखरी दासिउले ?

४. बातरा दोच्यो ।

जुगस ओराव लाउरे थिति सनो सिलोलो ओलोभ् य गेरा मान जन राफ पुरसिय ।

५. आमी पराई सर्सिन्यायन सनो भिमला रो. र समावेस दादे तादा याचुसिसिउ
नै जन तोबो चिती सर्स ।

आखरल पोका

६. मेला ला आखर लो मतलव सर्स ।

मचाउ, नवाड, परिउ, सिडा र, असन्तोक

७. मेला ला आखर लो मतलव रान्य जैद रला जैस ।

सिडगार, थिती, सन्तोक, आलोभ

गा

८. “दाजु जन वैनालो चिती” रो परिद कलासल नैर जन सथैस ।

९. मेला ला आखर मावलैसी परिद सथैस ।

पै, भिम, नावाड, राःसी

१०. सच्चैदे सर्स ।

तला आछिम जैलो एवस्यलचवन्नै चाउतादे रावलिच्या । वैनायमनी पराई ल
परगतीदादे ले ।

११. र्रो लो डाता लहिन्या गुर डाम थैदे सर्स ।

येनधाउ व्याकरण

१२. परी, सथै सनो दोच्यो ।

(क) जे जन चाउ ज लिज्या ।

(ख) दाजु पराती राया ।

(ग) हो र लो सिलोक भैन्या हेन चाउ ज ताया ।

(घ) वैन्या दाकटर ओताया ।

(ङ) गो गाईघुई गेताया ।

रोता रला य हेन छिन्दे यातान्य सम्भावना वुभैसिउ लिज्या । होद आउ रला र रान्या रो वुभैसिन्य रला र ची ।

उदाहरन ल सतन्सीउ मान्ती रो डाम् तोवो अनुछेद जन रान्य रो वुभैसिन्याल फेरैसिस ।

उदाहरन : आल स्यान्तै जन चाउज ले ।

आल स्यान्तै जन चाउ ज ताया ।

१३. उदाहरन रडद रान्या रोवुसौसिन्या रला जैस ।

धातु रान्या रो वुसौसिन्या

दो दोया

बान्

सर्

रान्

१४. रान्या रो वुभैसिन्या किरियापद परयोग जैद पराती नडय दोन्या हेन लो १० रलाल बरनन दोच्यो ।

१५. उदाहरन ल सतन्सीउ मान्ती आका वेला ल रला जन वाउ वेला ल फेसैसि ।

उदाहरन : डामी पराइ सन्तोक जनकले ।

डामी पराई सन्तोक जनक लेउ ।

(क) गुर य वैनालो सिडार दोज्यार ।

(ख) जै ला स्वास्थ्य चाउ ज ले ।

(ग) दाजु बिदे ल लिज्या ।

(घ) पर्वल जे ले चेत राय ।

(ङ) होर देलो नाल्त सिज्यार ।

१६. खामलो छाँत तयार जैस ।

छार धामा

१७. आमी य दोसिउ सैछिक भरमन लो विवरन योदे नै जन चिती सर्स ।

१८. खामलो नमुना जैच्यो ।

बोमबहादुर घर्ती मगर

आजेल जामा अखरेलीउ बेलाक
कुकुलिड बाजा अकिरिकिन् री छोद
अनिरिज्याउ हैलिर । सनो कुकुलिड
अकिकिन् नम पाल वाये हैलिन्ये
हो सेर्जा सनो जुच्चा-र पाडरः ।
आउय तोबो असुलुक पाल ले ।

ध्वोड्-ध्वोडू जुग-ल कुकुलिड
बाजा मिं लिउ । आउ बनै पातकी
युड धासिउ लिउ । अबावु सनो
अवाम्मै-र पाल अभाइवैनी-र
आलिलिजाजा बालख यालिजेक
ज सिकेरः । अभाइवैनी-र याज्याउ
ज माजैदुन्येका सनो याज्याउ ज

मासमारिदुन्येका लिउर । हैजैद अभाइवैनीरलाय् ओल्ज रड्न्त्ये, डान्ये सनो समारिन्ये
अथाप्ला ताके । जामासमन् कुकुलिडए अभाइवैनीरलाय् चाउसज यार्डाकिउ, यार्रङ्किउ
सनो यासमारिकिउ । जिम्ला अर्मनी येंनकाई रैदे पारपार येंन-र पाल चाउसज
धुकिथिउ । जिन्नी-जिन्नी अभाइवैनी-र याभिजोए अच्याज भर सिके । हुकिन के
कुकुलिड नाङ्गारयाल दुलिनान्ये, नाङ्गारयाल ज बतैरिन्ये जैकिउ । नाङ्गारयाल जोक ज्याउ
दैयू होक ज ज्यारिद अभाइवैनीरलाय् करेस ज यार्जैरिकिउ । ज्याउ जैदेन्ये ता कताड
लिज्ये कताड यानिउ बेलाक पाल यानिउ उस्तु-र पाल मायान्ये ताके ।



इतानाउ पातकी समन् ताके कि अभाइबैनीरलाय् अभाइबैनी-र विराँउ याधोक पाल बदबद यासँहारिरिकिउ । ज्याउ यानिक पाल मार्यान्ये ताके । अभ् भन् री यानिक के भिसिद ची यार्य्यु । हकिन अभाइबैनी-र याकरे, यारिछोए ज कुकुलिडलाय् तजुनी-ल बाजा तान, नम्तू रियाज ओन्ये, नाम्तू री खर्कज ओन्ये तातान हलिदे बनै सत-सराप जादेदे नाम्ला रिरुपयाल भी भी वाइरिदेद सिरः ।

अभाइबैनी-र यासत-सरापए कुकुलिड कुकुलिड बाजा ताये । नाम्तू रिरुप-र भइ, कुवा, दह, छहरा, धारा पार-पार रिरुप-र भी याज ग्याम रङ्ग्ये ताये । अरि छोउए निखलै वाक्क तारिये । हकिन नमए अयुड नाद वादुयू । नो नम अवाक नम्तू री ओँद अरिछो सैयू । नम्तू री याज ओन्ये ताये । नकिन ज री अछोउक सनो नम अमावाक री निद किरिन्ये ताये ।

आजेल पाल धर्मी युड मिँराए री छोउ मिँलाय् री यान्ये ताकिन धर्म ताये हैलिर । अइजैद ज सिउ मिँराय यामिननी यमयाक यामत बारिन्ये मिँराए गओँरक हैलिदे बासिन्ये बासस री धारा, दह कुवा-र जैरः । घाम अचाकः सितल सैन्ये बरपीपल वाद नासिन्ये नाई जैरः । री छोज्येउ मिँलाय् री अनिक मायान्ये ताकिन् तजुनिल कुकुलिड तान्ये बिस्वास पाल दासिये । “तजुनील कुकुलिड नताये पातकी” हैलिन्ये घालदुबाल सनो आहाती पाल चलिदे हुउ ले । होसज क्वाल्पीलाय् सैकिन ग्योव ग्योव भुकी सनो खागरदा वाक री मादैसिये हैलिरः । नो बिस्वासए पाल क्वाल्पीकिन रैद उरु आलिलिजाजाउ रुइजाआम्जारलाय् सैन्ये माताये ।

आउ ध्वोडकिन चलिद हुज्येउ धार्मिक परम्परा ची । आउ चेतए ज मिँ पाल बाँचिन्ये, उरु प्रानीरलाय् पाल बचैन्ये, आलाकाचा उरुरलाय् मालिउ कस्त मायान्ये धर्मी युडसका चलै चलिद हुके । आउ प्रकृति धर्मावलम्बी-र तोभो धार्मिक बिस्वालू ग्योव याप्रमान पाल ची ।

आखर मतलब

ध्वोङ्क	माखा रिम डादेडा समय
पातकी	उरुरलाय् आलाकाचा कस्त यान्ये युङ्क लिउ मिँ
थाप्ला	यॅन-र चाउ अतानी अमातानी पार मिँएज बिहेरिन्ये जैद रैसिउ, जिम्मा
च्या	नाल, धित, युङ्क
घालदुवाल	उरु मिँलाय् माचाउ घताक लिद यान्ये सत-सराप
रुइजाआम्जा	आलिलिजाजाउ रुइर
रिरुप	रिय अमूल
खागर	पोम वान्ये जेडो धुरि सनो पाहार
क्वाल्पी	पुतला

धामा :

१. घिन्सिउ प्रस्नय तुनुजाउ जबाक हैलिचुवोके ।

- (क) कुकुलिङ्क कता लिउ ?
- (ख) कुकुलिङ्क खितानाउ युङ्कला लिउ ?
- (ग) कुकुलिङ्क कैताद बाजा अताउ ?
- (घ) खाबेलाक कुकुलिङ्क किये ?
- (ङ) अभाइबैनी-र री यानिक कता अर्योउ ?

२. रू लो आधर ल धाडल डो डुरर डै ।

- (क) डलडुलर अरुडनी रैदे डररडर डैनु-र डरल डररुसड
धुकलडलड ।
- (ख) डुडरु डरनलक डरल डरके ।
- (ग) अडु डरनलक के डुलसलद डी डररुडू ।
- (घ)सलडल सैनुडे डरडुडरल वरद नरसलनुडे नरई डैरुः ।
- (ङ) आरु धुवुडकलन डललद हुडुडेड धररुडक।

३. धलनुसलड डुरसुनड खेडुडरुड डडरक सरुडुवेके ।

- (क) कुकुललड री अडुडुरलक कररुड अकलरलरुडुडे ?
- (ख) कुकुललडए नरडुलू रलरुडडरलु री कररुड डुडी डुडी अरडुडुडेड ?
- (ग) कुकुललड नडुतू रलरुडरुड ओनुडे कैडैद अडरुड ?
- (घ) कुकुललडए अडरुडडैनुैरलरुड कडर-कडरसडनु अरुडैवु ?
- (ङ) कुललललडड असुलुकड कडर गुडरन डुडू ?

ॡ. डगर डरडनलक डेसनु आहरती-र सरुडुवेके ।

आखरल डुवेक

ॡ. डेला आखर डन रलर डैडुडु ।

रलरुड, खरगर, कुवलुडुी, डुडु, डरडुलर

६. जोरा मिलैचिते ।

खागर	माखा रिम डादेडा समय
रिरुप	नाल
च्या	पोम वान्ये जेडो धुरि
ध्वोङ्क	रिय अमूल
रुइजाआम्जा	आलिलिजाजाउ रुइर

गा

७. र्गो ला आधार ल सच्चैद कपील सर्च्यो ।

अैइजैद ज सिउ मिँराय यामिननी यामयाक यामत बारेन्ये मिँराए गऑरक हैलिदे बासिन्ये बासस री धादा, दह कुवा-र जैरः । घाम अचाकः सितल सीन्ये बरपीपल वाद नासिन्ये नाई जैरः । री छोज्येउ मिँलाय् री अनिक मायान्ये ताकिन् नेजुनिल चुकुलिड तान्ये बिस्वास पाल दासिये । “सोइजुनील कुकुलिड नताये पातकी” हैलिन्ये घालदुबाल सनो आहाती पाल चलिदे हुउ ले ।

८. चाउ स उच्चारन दाद सनो चाउस कपी ल सर्स ।

अर्मनी, येंनकाइ, गऑरक, नाङ्गारयाल, ऑँद
येनधाउ व्याकरण

९. परी, सन् सनो दो ।

- (क) ज्याड ल कुकुलिड बाजा किसिउ लेउ ।
- (ख) आउ चबनै पातकी युड तासिउ लेउ ।
- (ग) ज्याड्ल छुत्तो बाजा लो गा य ज्याड गुन्जीसिउ लेउ ।
- (घ) पुर्खा र य आउलो बार त बयान धासिउ लेउ ।
- (ङ) आउ जिमुजा आलेखिन बौ ज्यै सिसिउ लेउ ।

रोता रला र ल किसिउ लेउ, तासिउ लेउ, गुन्जीसिउ लेउ, धासिउ लेउ, सिसिउ लेउ मान्ती किरियापद पर्योग तादे लर । आउ छात ला किरियापद र रला ल हेन पुरा ताइसिउ अवस्था जन जनैसिन्या नाल्त पर्योग ताय ।

पुरा पछे य हेन खेमो अवस्था जन बुभैसी । हेन खेम्सिउ अवस्था जन जनैन्य धातु ल 'सिउ' अथावा 'दुउ' जोदिदे होय छिन्द लेउ, लिज्याउ, ले, ताउ, तार मान्ती किरियापद पर्योग दोर ।

१०. उदाहरन ल योउ मान्ती मेला किरियापद जन पुरा पछे जनैन्या किरियापद ल फेरै ।

उदाहरन : हैदोर = हैदोसिउ लेउ ।

योउ, रङ्सी, माहोउ, लागिउ

११. मेला किरियापद जन रला जैस ।

किसिउ लेर, तासिउ लेउ, योसिउ लेउ, गुन्जीसिउ लेउ

१२. हेन खेमो अवस्था जन जनैन्या किरियापद र लो पर्योग दाद आमी दोउ ५ हेन र सथै ।

छार धामा

१३. ध्वोडकिन चलिद हुव जेसनो सुलुक सर्चवोके ।

रुगम सेर से लुड् सेर

उत्तरगंगा माध्यामीक
स्कूल बेनी दाँदा नाखा ।
आछिम कलास सातला
परिने लुजाराओ गुस्ती
दाने पर्तियोगिता
ले । कलास सातला बाइस
जना परिने लुजारतान
एघार जनाय पछ द एघार
जनाय विपछल गुस्ती
दाने र्मीत सोरुद नास्यु
ले । भयु लहुजालहुजामनी



पर्तियोगिताल आछिम राद लेर । कार्यक्रम चलाने परिने लहुजालहुजामीन यलज
चित्ता भार । चित्ता तुला तारा बुढामगरना उद्घोसनओ जिम्मा राखे । गुस्तीला
सेर काली पुनमगरना सनो समयओ दलु घर्तिमगरना राखे । निर्नायक ताने सरन
रोकामगर, माया पुनमगर सनो ताने बुढामगरय तुल्लखे ।

ख्वातराई यमी जिम्मेवारी रोत्रखे । कार्यक्रम सुरु दास्खे ।

उद्घोसक: श्री गुस्ती सेर गुर, गुरमी, निर्नायक दाने बगाल डामी मायाला र्भार,
डामी जे धो । आछिमका गुस्ती दाने रो: ले 'रुगम सेर से लुड् सेर' ।

रो:ओ पक्ष सनो विपछेल गुस्ती दाने र्भार लेर चैते मगर, दिलकुमारी घर्तीमगर, लाले
रोकामगर सनो युजा पुनमगर । गुस्ती सेरओ आग्यए डा पर्तियोगिताओ पालना दाने

परिने नियम सथाद्द कार्यकरम सुरु डादो ।

(क) गुस्ती यागा तुबव तिपोत खिम्ने माखोन्छी ।

(ख) गुस्ती पोला माच्चाउ दाने माखोन्छी ।

(ग) गुस्ती दाने समई र्डा मिनेत तोकिसिउ ले ।

(घ) जनाउ कोलाड् भ्यु मिनेत द त मिनेत छिन्त छिन्त बजिने ले ।

(ङ) छिन्ता कोलाड् बजिउखीन गुस्ती खेम्ने परिने ले ।

(च) निर्नायक बगालओ निर्नय छिन्त खिम्ने ले ।

उद्घोसक: 'रगम सेर से लुड सेर' पछेल गुस्ती दाने

चैते मगर:

श्री गुस्ती सेर, गुर, गुरमी निर्नायक सनो मायाला र्भकार डा रगमना परार्थमिकता एन्य । दास दाने पछेल गुस्ती बाडादयो । निदादागा पिर्थवील सोभागल तभाग नाम् ले । नाम् दास्यु रगम हो । रगमल किसिम किसिमला जिवजन्तु सिजु, बिरुवालान र्मी चुने पो ले । रगमल हासिउ अनास, फल्दार जेद बाचिद गेले । रगमय छाप्पो भिम, घेउ भिम भाइद चुगेले । रगम लेउ पोल भै लुड लेखिन खेती पाती चाउ मादास । (कोलाड् बजिउ)

लुङ्गाज लेखिन निजव मादास । र्मी अनास दास्यु, धान, घोगा, राँदै ताम, चिका रगम घेमो मोलो, पालो ब दास घेमो सुन पालो रगमय भिम, घेउ भिम स्कुल लिपिनेखी वेस चाउ रहन्सी । हनदाद लुड दागा रगमओ भ्या ज चाउ ले । (फेका कोलाड् बजिख्य) रगमल संसारला र्मीर चुडलेर । रगमल अनास मातानेखीन र्मीर डान्ये मालेर हनदाद लुड दागा रगम चाउ ।

उद्घोसकः 'रुगम सेर से लुड सेर' विपछेल गुस्ती दाने (ताली बजिखे)

दिलकुमारी घर्तीमगरः

गुस्ती सेर, गुर, गुरमी, निर्नायकर द मायाला रभार डा फे गुस्ती हैलेने र्भाओ गुस्तील डामाले । निदादागा गेमी नेपालल लुडओ भ्या चाउ ले । गे चुने भिम लुडओ गारा, लुडओ छानाय भादछीउ दास । भिमओ छाना रुगमय छाइस्यु काकब माले । री कपने पोल लुडओ धारा दास । क्वा छैन्य लुडओ छपनी दास । रुगमओ धारा छपनी भान्यखिन रीय बगाद लौ । बन्यजन्तुरब हिउ रागा घेप्पा घेप्पा ओधारल बास चुर । कोइ पोल चेकुजा रुगाल लुडओ फत्के भार । नाना लुड फत्के दोर । भिमओ खलालव छपनी लुड नार । जिमु घेउ रुगाय देबरे, दाइना पोल्सीउ पोल लुडओ गारा लाइखिन रुगम मापोल । र्मी र्वान्य या गादी र्वान्य पोलव लुड लुडओ ज रोदा नाद यम भार । (कोलाड बजिउ)

रुगम गाज ओलेखिन रीय बगाउ हिलो दास । र्मी चुन्ये भिम कान रोद खोलाल र्मी तरिने लुड फत्के दास । (फेका कोलाड बजिख्य) । होरेमान र्मीर परिगा सिजुओ मोलोपाटील लुड ओ खरीए क, ख सोर्द परिन्यर । आरेका समइल लुड विदेल जापान, कोरिया, गं देशल भिमओ ल्हाका पोल सजाद चाउजार हनदाद लुड चाउ ।

उद्घोसकः 'रुगम सेर से लुड सेर' पछेल गुस्ती दाने (ताली बजिखे)

लाले रोका मगरः

गुस्ती सेर, गुर, गुरमी निर्नायक द मायला रभार ।

डा फेका र्भाओ पछले गुस्ती बाडादो । खिम्चो रुगमल जिउनी लेउ सनो मालेउ वस्तु चुने पो ची । जिउँनी दागा र्मी, हार, मुर्से, रा, लु थार, घोरल, कस्तुरी, सिजु, विरुवा आदी । जिउँनी मालेउदागा लुड, रुवा, दलीसिउ सिजु, दराज, तेवल, खात आउरज । र्मीर सुन वनला जनावरर रुगमलान हासिसिउ या हासिन्या भादछीउ

फेका र्भाय हेलेसिउ माई, धान, मकै, ताम, चिका, फलफुल जेद बाजीसिउ । र्गम मालेखिन जिउनी मालेउ वस्तुर माबाचीर । हनदाद सन्सारल चुउ र्मीर र्गमल चुलेर । कलकारखाना उधोग र्गमल ज भ्कातर । र्गमलान हासिसिउ या पुरुत्सी घेप्पा जिमुजा सिजुर पोल्द भ्किम, इस्कूल कलकारखाना भ्कार । (कोलाङ् बजिउ)

भ्किम, इस्कूल भाग र्गमको इता भ्काद पर्खाल लाईर । ज्यान्य भ्किम भ्कान्य सिजुर लुडल मादास । हनदाद लुड दागा र्गम भ्या चाउले ।

उद्घोसक: 'र्गम सेर से लुड सेर' विपछेल गुस्ती दाने (ताली बजिखे)

युजा पुन मगर:

गुस्ती सेर, गुर, गुरमी निरनायकर सनो मायाला र्भकार ।

फेका गुस्ती दाने र्भ्काओ विपछल गुस्ती बाडादो । आरे आधुनिक समइल घेप्पा घेप्पा भ्किमर वाभ्कार लुडतान सिमेन्ती भ्कार, बलुवा भ्कार, गिती भ्कार, रोदा भ्कार । भ्किम स्कूल, घेप्पा भ्किम भागा सिमेन्ती, बालुवा मालेद मादास । सिमेन्ती, बालुवा भ्किमओ लँहाक, भ्किमल पलास्तर दोर । पलास्तरय भ्किम बलियो दास, चाउव दास । र्गमय लिपिखेनी उप्कीद हिन भ्किम माचाउव दास । जिमुजा या घेप्पा पुल भागा गिती, बालुवा, सिमेन्ती चाही । लुडओ छोप फार्न सिलाउतोकान मुतिव भ्कार । र्मी गाज बाने यमल लुडओ थप्कीला भ्काद र्मी हासिने तेन्य भ्कार । फेका चलन चादवादल छेलो फाने चलन लिने । नाखा नामल आरेव ले । (कोलाङ् बजिउ)

चेप्तो लुड खुंनान्य लुम्यो लुड फान्य । सुय लुड लोई भिन नाज माल दास । र्गमओ लुम्यो छेलो भ्काद फान्यखिन ह्वार । हनदाद लुड भ्य चाउ ले दाने डाना लाई ।

१. तुन्यो जबाक भाच्यो ।

- (क) गुस्ती दास्यु नि हो ?
(ख) गुस्ती केई दाद चलाइने ?
(ग) आउ गुस्तील सहभागिताल खाना परिन्य ल्हजार ?

२. जोर मिलाच्यो ।

उद्घोसक पिर्थविल सो भाग री, त भाग नामले
लाले रोका मगर भिमओ छाना लुडय छार
दिल कुमारी घर्तीमगर र्गमले जिउनी लेउ या जियनी मालेउ बस्तु यन्य पो हो
चैते मगर तारा बुढा मगर

३. थिक जवाकल थिक चिनो (√) लाइच्यो ।

- (क) सभा सुय चलाउ ?
(अ) गुरय (आ) उद्घोसक
(इ) गुस्ती सेरय (ई) पाउनार
(ख) र्गमल जिउनी लेउ द जिउनी मालेउ बस्तु चुन्य पो दान्य बगाल सुय हेदास्यु ।
(अ) युजा पुनमगर (आ) लाले रोकामगर
(इ) चैते मगर (ई) दिल कुमारी घर्तीमगर

४. जवाक सच्यो ।

- (क) र्गमना जोद यन्य त सुओ गुस्ती चाउ लाइख्यो ?
(ख) लुडना जोद यन्य परि दान्य गुस्ती सुओ चाउ लाइख्य द निदा ?
(ग) जिमी यील नेपालल र्गमओ विकास सुनु लुडओ विकास दान्य ?

५. 'रुगम सेर से लुड सेर' बादविबाद प्रतियोगिता ल पान्सीउ पछे बिपछेला रोः डाम् जेय काङ्कालो रोः स सहमत जेलेउ सनो सहमत यालेउ कारन कदी कदी ची ? छाड्ड जैच्यो ।
६. थिक बगाल छानिद भ्रो पो भरिच्यो ।
- (क) कलास ७ ला बाइस जना सिस्वार ल्हुजार मध्य एघारजना समा द एघार जनाय गुस्ती दोर । (विपछे, पछे)
- (ख) जनाउभ्यु मिनत तुव छिन्तकोलाड बजन्यछ । (मिनत, कोलाड, दोस्रो, र)
- (ग) लुडओ फान्य कान रोद्द व भद्छी । (मुर्ती, छोप, सिलाउतो)

आखरल पोका

७. मेल्ला बगालओ मतलब भाच्यो ।
लुड, रुगम, खात, लुम्यो, ल्हुजा
८. मतलब सन्य दाद बगालल पर्योग दाच्यो ।
गुर, र्भार, स्कुल, ताम, सिजु
९. मेल्ला रआन खिम्द गं सोम आनओ मतलब रान्य दाद बगालल पर्योग दाच्यो ।
लुडओ, धारा, रुगमओ, भिम, भात्छी,
रुगमल खात वस्तु चुर, लुडय भिम छाड्छी ।

गा

१०. रोला मान्दु चित्ता भाद 'रुगम घ्याउ से लुड घ्याउ ' गुस्ती पालोस परिद सथात्च्यो द र्भारय परिउव थात्च्यो ।

११. चाउस हेलेच्यो ।

चित्था, धारा, री, रोरात उद्घोसक, र्भार, ल्हुजा, लुजामीन

१२. गुस्ती दान्य सोर्न्य गंज सन्च्यो ।

गुस्ती	सोर्न्यो	गुस्ती	सोर्न्ये
मिनत	मिनत	गुर्	गुर
रगम्	रगम	लुङ्	लुङ

१३. मेल्ला बगालल लेउ क्ष, छ विग्रीउ सच्चद सारिच्यो ।

रोःओ पक्ष सनो विपछल गुस्ती दाने र्भार लेर चैते मगर, दिलकुमारी घर्तीमगर, लाले रोकामगर सनो युजा पुनमगर । गुस्ती सेरओ आग्यए डा पर्तीयोगिताओ पालना दाने परिने नियम सथाद्द कार्यकरम सुरु डादो ।

१४. चाउस कापील सारिच्यो ।

सहभागिता, चिठी, दलू, मिमेन्ट, भार

१५. परिद र्भारना सथाटच्यो ।

फेका चलन चादवादल छेलो फाने चलन लिने । नाखा नामल आरेव ले । चेप्तो लुङ खंनान्ये लुम्यो लुङ फान्ये । सुये हुंड भिन वाज माल दास । रगमओ लुम्यो छेलो भाद फान्यखिन ह्वार । हनदाद लुङ भ्य चाउ ले दाने डाना लाई ।

येनधाउ व्याकरन

१६. उदारन अनसार मिलायोसिउ करन बगालजन अकरन सनो अकरन बगा(लजन करनल फेरिच्यो ।

उदारन: रगमडाम जार बनइसी ।

रगमडाम जार माबनइसी ।

(क) लुडर जाज ओलेउ पो: ल जम कदि मनी माताय ।

- (ख) री गप्ने रेल लुडलो छाना ताय ।
- (ग) भिमर् जाइन्य बेला सिमेन्ती सनो बालुवालो हेन ताय ।
- (घ) कलकारखाना, उधोगधन्दा स्यान्तै र्गमल ज जैसिर ।
- (ङ) र्गमल उपरीउ जम, फल्दार ज्योदे बाँचिदे गेले ।

१७. मिला योसिउ बगालर परिद कर्त्तिरीवाच्य सनो कर्मवाच्यलो अन्तर बुझिच्यो ।

- | | |
|--|----------------|
| (क) आल र्गम सदाका पिङ् रङ्गिन्य दइसी । | कर्मवाच्य |
| (ख) डा आल सदाका पिङ् रङ्गिसिन्य डापान् । | कर्त्तिरीवाच्य |
| (ग) गे आल सदाका पिङ् रङ्गिसिन्य गेपान् । | कर्त्तिरीवाच्य |
| (घ) नड आल सदाका पिङ् रङ्गिसिन्य नपान् । | कर्त्तिरीवाच्य |
| (ङ) नडर आल सदाका पिङ् रङ्गिसिन्य पान् । | कर्त्तिरीवाच्य |
| (च) नो आल सदाका पिङ् रङ्गिसिन्य पानो । | कर्त्तिरीवाच्य |
| (छ) नोर आल सदाका पिङ् रङ्गिसिन्य पान् । | कर्त्तिरीवाच्य |

छर धामा

१८. तुबु रोःल गुस्ती दाच्यो ।

- (क) कापी दागा कलम सेर
- (ख) घेमो दागा पालो चाउ

खात डामी कुतुम्बर बुर्तिबाड राच्यो
तमान, बंगादोमान, खुडखानी, हुन्द्रफेदीकान राच्यो ।
अर्नाकोत स्लु धारा खिग्गा अफ्र चाउ
स्लु धारा कान आनाहोना खिग्गा अफ्र चाउ ।

भुजीर्गा, निसीर्गा कान व राच्यो
आना होना र्भार खुल्च्यो बातन ताराच्यो ।
बुर्तिबाडना खातय चाउ पो लेर
पुर्वु पछेउ, ओतर, दखिन भ्यु तर्फलान र्मीर रार ।



बुर्तिबाड बजारल भगनाव पसल नातर
भ्यु तर्फला र्मीराय खातय चेन्न रार ।
पसलराई चिजबिज योत्नय आना राच्यो लेर
रडा सइला चिजबिज चेन्नाव माघतार ।

नखालानव योत्ना रार भोटे, धान, मकै, चिका, ताम ।
रा, लु, खसी, पाठा, घ्यु लाक योत्गा बेस लाइन्य घाम ॥
रडा पुन्यल राम खिग्गा खात ना पोल हासिन्य ।
धापा, धामी गुस्ती दाद गित गाइद भिग्गा भासीन्य ॥

सोलेकान, देउरालीकान निसी तिलाचनकान जिमुजा र्गा बुर्तिवाड राच्यो
बुर्तिवाड खात भेतताद सागर भेतान बाच्यो ।

तमान राखे, भुजिराखे, निसी व राखे ग्वाचौर नक ज चुच्यो

रुकाराई भापीन रोतर, लिस रोतर मद रोतर खातय भाव जेच्यो ।

आखर ला मतलब

धारा	स्तु जिमिन ल्याउ पो
कुतुम्ब	गेमी सेरसीउ र्मीर
अर्नाकोत	हेरेमान रै चुडपो
खात	भै
भानाव	आनाव, होनाव
भापिन	भरेस, भरे
र्गा	भै
राम	जातरा

धामा :

१. रेण गा भाद परिच्यो ।

२. तुन्यो जवाक सोच्यो :

- (क) कुतुम्बर बुर्तिवाड काकान काकान रार ?
- (ख) रडासइला चेन्गाव माघतार ?
- (ग) खातय नि नि भाद जेन्य ?
- (घ) नाखालान नि नी योत्ना रार ?

३. रेण ओ फेका लाइन कन्थस्त हुइलेच्यो ।

४. भाब बिस्तार दाच्यो :

बुर्तिबाड बजारल भानाव पसल नातर
भ्यु तर्फला र्मीराय खातय चेन्न रार ।
पसलराई चिजबिज योत्नय आना राच्यो लेर
रडा सइला सामान चेन्नाव तुरुपे माघतार ।

५. रेण नि हैले रडा लाइनल सोच्यो ।

६. बगाल खिम्द भ्रो पो भरिच्यो ।

(क) खात डामी कुतुम्बर राच्यो । (तमान, बंगादोमान, बुर्तिबाड)
(ख) पुर्बु पछेउ..... दखिन भ्यु तर्फलान र्मीर रार । (पुर्बु, ओतर,
भ्यु)
(ग) तमान राखे राखे निसी ब राख्य ग्वालीचौर नकज चुच्यो ।
(देउराली, तिलाचन, भुजी)

आखर पोका

७. मेल्ला बगालओ उल्ल्या बगाल सोच्यो ।

चउ, राच्यो, निसीरगा, लिस

८. मतलब खुलिन्य दाद बगालल पर्योग दाच्यो :

बजार, र्भार, पछेउ, लिस

गा

९. चाउस उच्चारन दाद कापील सारिच्यो :

बुर्तिबाड, खुडखानी, तिलाचन, योत्ने, जिमुजा

१०. रेण ओ सोम लाइनल रला चाउ बगालल कापी ल सारिच्यो ।

येनधाउ व्याकरण

११. परी, सन् सनो दो :

(क) बुर्तिबाड जन पार य चाउ पो हैदोर ।

(ख) बुर्तिबाड ल जोकैब दोकान घनैर ।

(ग) अर्नाकोत ल भ्या रड्डो ताय ।

(घ) आल चाउ भिम र लेर ।

रोता रला ल गादा अछेर ला आखरय रला पुरा यादोउ य नो किरियापद चि ।
आउ किरियापद आका बेला ल लेर । आका किरियापद लो पर्योग दोदे छुतो ५
गोता रला जैस ।

१२. धाडिल पो ल मिलिन्या किरियापद नैद रला पुरा दो ।

(क) डा जन आउ जार भ्या युड

(ख) बुर्तिबाड आदेमिदे हरियाली दान्दा

(ग) आल भ्या मी र किनमेल दान्य

(घ) अर्नाकोत दान्दा भ्या ज चाउ

१३. उदाहरन रड्ड धाडिल पो ल सर्स ।

उदाहरन : डा मादल डातप् ।

नड मादल नतप् ।

नो मादल तप्य ।

डा बुर्तिबाड धुमिन डाबा ।

नड

नो

गे

नड र

हो र

छर धामा

१४. जिमी नाखा ला रेए सोर्द कलासल रूफाना सथात्वो ।

नवलबीर बुढा मगर ल जरम २००० रीम कातिक १५ ल्हाक ताहुउ । आ जरम पो रोल्या कालासेस घापा ल दी । आ ज्यै ल मीन नन्दसरा घर्ती मगर सन् बौ हस्तबीर बुढा मगरनी दी । आज्यै ल बुल डन् र्डा भाइ ओतन र्डा बैना जरमीवाड । ओल हाक काइला, छिन्त कान्छा ताइनाउ । माइला सन् कान्छा सिउनी । सोड भाइ बान्चीन्या तन् सेर सन् माइला ब सिदनीया । आक ओल सन् न्योलो आबैनानी लेउनी । हाक र्डा बैनी आनाना, बैना लिवाड । सेर सन् माइली नाना ओतन



कान्छी बैना हाक ज सिदरा । नवलबीर बुढा मगर ये सोड गोता बिहा आदोउ । रामीन मनमाला, धनमता, हिमा आक सोगल सिदरा । तोलो लेपा सन् तोलो मेमा आज्ञा नी लेउनी । प्रथा सासन ला रु याड ल भ्या थिति जिम्मा ताहा । नका सासन ल बैदार जिम्मा ला येन दान्य नाल्त २०१७ रीम ल प्यूठान खलंगा परिन्य आसेर याड रापरिडुउ । बिजवार ला सीत ये दोइस्यु भ्या कलास मापरीकन ब सोगल सन्वा ।

नवलबीर बुढा मगर जैसी लयन ब परिउ । २०२१ रीम ल पैला पातरो आकोलोकुउ । गुर आकाकु मन बहादुर बुढा मगर ल कुइ तन् पातरो आदोतुउ । समाई ल सोमलो जोग ताहा । सर्वन, मीरतु, जीउपछे । सर्वन ल भुन खान्य, भ्नीम भ्नीपन्य, बहर दाइन्य माताइदी । मीरतु सोगल तन् माचान्या जोग मानिसी । जीउ पछे दासिन्या सोगल येन् ज लब्बे ताहुउ लिन्य ग्यान लिया । नै बार छिम्क नै तिथि परिस्यु लेउ खिम्स्यु जमघंता छलिन्य ताहा तो । जमघंता छिम्क दासिन्या येन् नै ज जाई माताई तो । मिला बार सन् नछेतर परिउ छिम्का जोग जन् जमघंता मानीसी । अइतबार-विसाखा सन् भरुनी, सौबार-असुनी सन् उत्तरखादा, माडलबार-सताइसा सन् मघा, बुधबार-पुर्फाल्गुनी, बिहिवार-सर्वन्न सन् रोहीनी, सुकबार रोहिनी सन् जेस्ता, चन्द्ररबार-अस्लेसा सन् रेवती ताहकन जमघंता परिया । नका जोग छिम्क दासिन्या येन् भरी

सोगल बलहा । नवलवीर बुढा मगर स भ्या ज सीप लिया । ओल घापा ला रोडखामी बुढा मगर बगाल ला कुल देउता ल मुल पुजारु सानी । नाइबोरन्या रु याड जन् धानु मानु दोस्युवा । गौदा क्याइन्य, देउराली ओदाइन्य, धागा थामिन्य, सरचलाइन्य, पितर पुजा भ्याज गुन दोवा । इका यम सन्न्या जन् पोन्या पुजारु दोरा । पोन्या पुजारु ल येन् त गे पाड इन् ज दोवा । इका तरिका नड्डर इन् पाड बान्चीज्याया । नड्डर ल कोबा यिसी, पान्सी ताहुउक मिलाइन्य बिचारी येन ब दोवा । गे मड्डर जाति ल बारी ला सिलु सास्तर सन्वा । उतीपन्ना, सिरजना भ्या ज पुस्ता ला मीन नड्डर ला रु याड गिन्ना ।

मड्डर बगाल ल सास्तर स स्यान्या सिडारु स्याई लिया । उधेली समाई ल नचारु गुर ल यम बमजिम ल्हा-रिउका जाई ब फरक ताईन्य रेण सन्वा । गुर आबौ हस्तवीर इन् थैस्यु सिडारु स्याई ल सिलु सोगल सन्वा । सावन लन् पुइ समन तोलो धापा ल्हेपा जन् मेमा क्वा पैराईस्यु सच्याईरा । नका बेला न्योलो जुगी स्यानिया । नवलवीर ये जुगी परन्त ब सन्वा । २०३९ रीम ल कोर्चबाड गाउँ पंचायत लन् प्रधानपंच पद त चुनाउ च्याडुउ ३ भोत ये छिन्दे ताहुउ ।

नवलवीर बुढा मगर काठमाडौं ला ईटा भट्टा ल लेबर चलाइन्य नाइके ताहुउ । साप ता आज्या हिमा ल जिम्मा त . भ्नीम् राईस्यु कामदारी याड स तबर रीम काठमाडौं बाउ । उमा भट्टा, आदिनारायण भट्टा आका चन्द्रागिरी नगर पालिका जिड ला सतुङ्गल सन् थानकोट पो ल चुडुउ । त खेप २०६५ रीम ल भट्टा ल गिन्या नाइबोर ये अस्पताल भर्ना ताइस्यु ओसा आदोउ । नवलवीर जन् आखुवा ला छेन गिन्य ताहकन् तबर पान्वा । नेपाल ला राजनिति आफिरिसिन्या, हाका चलन नै नै लेउ लिन्या सन्वा । तोलो जिम्मा ला येन् धादुन्या रु, नड्डर हुत आत चोइनया, दुख बुजिन्या रु लिस्यु सैसिया । बाल हित निम्न माध्यमिक विद्यालय घापा ल संचालक समिति ला सेर ताइस्यु सेवा आदोउ । आक नड्डर ला ज्याड बगाल ल सेर लिया । खुलुउ पानै जोड ब ताप्य, नवलवीर मन ताइन्य रु इन् चान्या छेन हिउसिच्यो ।

आखर ल मतलब :

जरमीवाड	याजरमी, जरमीकेर
सिउनी	नेसिव
सिदन्या	सिकेनी
लिवाड	यालिव
सिदरा	सिकेर, यासिके
वैदार	सरन्या रु/मी/ र्मी
लयन	यम, मेसा
आकोलोकुउ	केउदुके
आदोतुउ	दैदुके
भुन	खर, पुसै
लब्बे	फाइदा, चान्या, चाउ
नै	कता, कदी, कोजाजो
जमघंता	माचान्या जोग
नाइबोर	जरो

धामा :

१. गुर ये आगिन्या जवाक पान्चीत्य ।

- (क) नवलवीर बुढा मगर ल जरम खक ताहुउ ?
- (ख) आ ज्यै-बौ नी ल नेमीन नैति ?
- (ग) पैला पातरो खक आकोलोकुउ ?

(घ) जैसी लयन ला सोमलो जोग ल मीन नैति ?

(ङ) आक कान् ला सेर लेउ ?

२. रो परिस्यु मिल सर्सिन्या रला जिड ल चैचीत्य ।

(क) रडा..... ओतन..... बैना..... ।

(ख) गे चलन ल ताहा ।

(ग) कुल देउता ल मुल सानी ।

(घ) उमा भट्टा, आदिनारायण भट्टा ल ताहुउ ।

(ङ) दुख बुजिन्य रु लिस्यु ।

३. मिला रला ल लहिन्या चिनो जाईचीत्य ।

(क) मनमाला धनमता हिमा सोगल सिदरा । (, / ! / ?)

(ख) नवलवीर बुढा मगर ल ज्यै ल मीन नैति (- / ? / " ")

(ग) गुर आकाकु मन बहादुर बुढा मगर सानी (, / ! / 1)

(घ) ओहो जमघंता जोग चान्या स खिम् है । (! / 1 / ?)

(ङ) भाइ बैना भ्या लिवाड । (- / , / !)

४. गिन्सीन्या तवारी ल जवापक सस्यु जे गुर जन् थन्चीत्य ।

(क) नवलवीर ल जिन्नकी रो परिस्यु नै जेबुजिच्यु ?

(ख) ख्वाई भाइ-बैना लिवाड रैच ?

(ग) चन्द्रर बार का जमघंता छिम्क नै नै नछेतर परिउ ?

(घ) नड्डर ला रु याड नै रागीनुउ ?

(ङ) नाइके दासिन्या मतलब नैति ?

५. नवलवीर बुढा मगर ल जिन्नकी परिस्यु नै जे बुजिच्यो ? त पन्ना सस्यु गुर जन् थन्चीत्य ।

आखर ल पोका

६. तोलो आखर ल भ्या मतलब ताईन्य आखर सरचीत्य ।

दाड -

ज्या -

पा -

मा -

कर -

गल -

७. रला खिम्स्यु हाका, आका, छिन्ता किरियापद कुन्ती ल सरचीत्य ।

	हका	त्राका	छिन्ता
(क) नवलवीर २००० रीम ल जरमीउ			
(ख) प्यूठान रापरिडुउ			
(ग) हुत आत चोता			
(घ) गिन्त्य ताहकन पान्वा			
(ङ) दोस्युवा लिन्य छिन्ता आई ब ताहा			

येन धाउ व्याकरण

८. परिस्यु, सन्चीत्य ओतन दोचीत्य ।

(क) नवलवीर बुढामगर ल जरम वि.स. २००० रिम ल ताहु दी ।

(ख) आसेर याड प्यूठान परिन्य रापरिडुउ ।

(ग) ओल वि.स. २०३९ रिम ल प्रधानपञ्च पद ल चुनाउ लरिउ ।

(घ) सोम्लो विहा आदोउ, सोगल सिदरा ।

हर्ला रला ल सरसीनया रला ता जन, ल, ये विभक्ति सानी । आ चिनो मालिन्या रला अर्थ मारा । ये, डन्, दे, जन्, ल, ला, लो, क, तन्, तुड, ना जन् विभक्ति दोर ।

९. हर्ला विभक्ति नाइस्यु ५ गोता रला सरचीत्य ।

१०. मिला रला खिमस्यु पुरा अर्थ रान्य त तोइचीत्य ।

उदाहरन : नवलवीर बुढामगर राजनितील सक्रिय तादे लरे ।

नवलवीर बुढामगर राजनिति ल सक्रिय ताइन्या ताहा ।

(क) ओ समाज सेवा ल हात लिवाड ।

(ख) ओल कला सन् रितिथिती ल ब यिड चुड ज्याउ तो ।

छार धामा

११. जे नड्डर ला तोलो सन्न्या रु ल जिन्नकी सस्यु जे गुर जन् थन्चीत्य ।

१२. जे नड्डर ल मीन थैन्य रु याड ल बारी त गुर स कलास ल छेइचीत्य ।

१३. कैदाई गो पाड बान्चीउ लिन्या ५०० आखर ल लहिन्या सर सरचीत्य ।

हाँल नारीकोइ मीन दासिव दे अलेव ।
नका दे ला रै ल अमीन रैभान अलेव
भड्या राडी ल अमीन नौरती अलेव ।
रैभान रै ये चाउ सासन अदोव कारन
नका दे ला रुर रेड् यालेव । दे ल चाउ
रु र यालेव कारन रै व भ्या रेड् अलेव ।
जडकोई दे ला छिम्याकी दे रै समरिद
देगारद सरेड्या यादोजाव ।

जडकोई ल सासन व्यावस्था चारै दिसा
चाउ स फौलेद अलेव । नारीकोइ ला रै
रैभान सन राडी नौरती ल डे भरे हेपा
जा र यालेव । जेथा डेजा ल अमीन भैरुड
अलेव भड्या कान्छा डे जाल अमीन सैरुड
अलेव । रे रैभान अदे ला रुरा स रेड्या

अख्युडुजाव । आउबिच ल राजा रैभान सन राडी नौरती ल डेफुडीका मेमा जा याजन्मे ।
रै ल मेमा जा अजन्मेव कारन दे ला रुर यारेडर ।

रै सन राडीडी ल मेमा डेजा ल नवरती दाड्या भितरल सन पाखाला मीन चलेव जैसीर
याखुल्ली । नवती छ्याड कचरी भ्या चाउ याजै । रै सन रानीडी जैसीरातुड बेसै चाउ
यादोडखी । जैसीर रे सन रानीडी ल गेजा ल मीन जुरेड्या सुरु यादोर । सो जैसी
रा यासल्ला डीका जन्मेव लुजा ल अमीन ईस्मा यानेर । रे रैभान ये अजा ईस्मा ल
बानीबेहोरा सन भविस्य चिता नड्या सल्ला यायोव ।



लुव समई छिडडीका कचरी ल जैसीर याया यान्हसी र । कदाभड्या ईस्मा ल पराकीका गिन चाउ अम्लेव । आका बेला सेर जैसी सोद ईस्मा ल अचिता ल अबारे ल यापाड “रे गे माफी गेचाहेड्ये । ईस्मा ल अदाजुरा ल दुर्भाग्य ल कारन अलेव गे माफी गेचाहेडे । ईस्मा अदाजुरा दुर्भाग्य ल कारण अलेव । आघेवा मान्ची नका सिड्या पनि हुव ।”

आघे रोइ दावडी जैसीर राजा राडी रातुड बे चाउ दावडी ईस्मा ल माचव पराकीका गिन ल अबारे ल रोइ दावडी याभुन्दे यान्हार ।

रै सन राडीडी आका रोइ थेद भ्या दुखी याजैडी । आका दोख नाल्त रैये अमनतरी सन असल्लाकाररा स तुड रोइ यादोव । ओका छ्याड खास रोइ माप्लीके । ईस्मा ल अकारन हेपा जा सिड्या पराकीका माचाव गिन य रे राडीडी बे दुखी याजैडी । नका ल अकारण राडी यखोर्या ज बे अहारजाव । बामापु त बेसै सिपालु बन रमा अचुड जाव । रमा ये चाउ न्हड्या अदोव कारन तपुरो बन अमीन चलेद अलेव । आका रोइ रे- राडीडी यासेडी ।

रै- राडीडी तुड रमा तुड यासरेडी । “रै आछिड कानडडीका आका रमा ल अलेवको क्यो गिड्ड्या गेरासीके” गारद विन्ती यादोव । रै- राडी डी डेजा ईस्मा ल अचिता न्हड्या न्हड्या गेराव गारद रमा तुड विन्ती यादोडी । रै ये नका दोख ल निवारण ल तरीका अलेखे भड्या खबर अलेखे भड्या ओलतुड हैदाड्या रोइ रमास यादोव । ओखे ये रै तुड यादोव “ईस्मा तुड घेव किला त थुडेद काड का तुड फरोड्या मायाड्या” रोइ रै - राडीडीस सल्ला यायोव ।

ओखे ईस्मा तुड घेव किला त यानेर । रै- राडी सन भैरुड सन सैरुडडी ईस्मा तुड समाई समाई क फरोड्या यानाडी । नौ बेला ईस्मा ये ओलवा ज तासोचेवको ।

जेथा जा भैरुड सन कान्छा सैरुडडी ईस्मा तुड बे मया डेदोजाव ।

छिडडीका रै- राडी डी विसन्चो याजैडी । नका विसन्चो ये रै- राडी डेलो ज यासिडी ।

रै-राडीडी डे सिवको सो रुर दुखी याजै र ।
 ईस्मा बे दुखी याजै रै असिव छिड्डी भेथा
 भैरुड रै याजै । डेभाइ ल सल्ला इन डेबैना
 ईस्मा तुड घेव किलाडीका हेड्या सल्ला
 यादोडी । ओका बेला ईस्मा घेव जैद अलेव ।
 रै भैरुडी सन सैरुडीडी ईस्मा ल बिहा दाड्या
 विचार यादोडी । ईस्मा ये किल्ला डीका
 अप्लिउको नौलो संसार रडद अचम्म यापरे ।
 ईस्मा ये रै स वा ज बिहा दाड्या माडखे
 बिहा मादाड्या रोइ यादोव । डेबैना ल नाल्त
 रै कानड ख्युडड्या गारद डे दाजुअभाइडी



दुखी याजैडी । तला छ्याड दे डेबैना ईस्मा तुड सुम्पे द रे ख्युडड्या डेन्हावको पैया
 देला रै याफरोडी । पैया ला रैस बैरुड सैरिडी डेबैना ईस्मा ल अबारे ल रोइ यादोडी ।
 रै ईस्मा स बिहा दाड्या तयार याजै । ओखेका पैया दे त राड्या ईस्मा तुड खबर
 यापरीडी । तित्या रा याखबर फ्रोद ईस्मा ये दे ल जिम्मा सल्लाहकार रातुड याद नल
 सन मेमा जास याप्ली । यड ल घेव खोला तरेड्या यापेव । खोला तरेड्या सोमरे ज
 तयार याजैर । आका बेला नल ल अयुड ल पाप यापलेइ । राजकुमारी ईस्मातुड सेद
 अजातुड रै स बिहा दाड्या तयारी यादोव । थकाई ये राजकुमारी ईस्मा अईडजाव को
 भ्या सिलो राड्या लोप य लुड पाड्या रुस मिले द ईस्मातुड खोला ल याभलीडी ।

ईस्मा सिड्या याजै । मेमा ज़ा ल रैस बिहा जैडया याजै गार द नल यारेड् । नल ये
 राजकुमारी ईस्मा ल सो अक्वा मेमा अज़ा तुड याक्वेव । पैया ला रै ये ईस्मा यारा गारद
 वे चाव यादोव । रै भैरुड सन राजकुमार सैरुड डी डेबैना ईस्मा ल अपोल नल ल अज़ा
 तुड यारडडी । रै सन राजकुमारडी बे दुखी याजैडी । नल ल बे घमन्दी पारा ला अलेव ।
 रैस बिहा दाड्या गारद बे रेडद अलेव । पैया ला रैतुड नका लकरील बानीबेहोरातुड

मया मादोवके । कदा भड्या रै भैरुड सन राजकुमार सैरुडी डैबैना ईस्मा बे चाव ले गार्ड्या रोइ दाद डेनव । पैया ला रैतुड रै भैरुड सन राजकुमारडी छल डेदोव गारद असेना रातुड क्लोड्या आदेस यायोव । ओका समाईक राजकुमारी ईस्मा ओका पोक याना । ईस्मा तुड खोलाये किनारा लैउक अभलीउ कारन ईस्मा बचेद अलेव । ईस्मा ये अदाजु भैरुड सन सैरुड तुड पैया देला सेनारै क्लोसिव यारडो । पैया देला रै तुड ईस्मा ये “ड्या राजकुमारी ईस्मा नका ड्या आनल सन नका ल नक्कली राजकुमारी ची” गारद रैतुड यादोव । राजकुमारी ईस्मा य यड ल घकेव घतना ल अवारे ल मल्लराज ला रैतुड यादोव । रै भैरुड सन राजकुमार सैरुड तुड रैड्या आदेस पैया देला रै ये यायोव गल्ली आदोडो गारद पैया ला रै ये भैरुड राजा सन राजकुमार सैरुड स माफी याडीव । पैया देला रै ये नल सन नक्कली अजा राजकुमारी तुड किला न्हेद सेड्या बिन्ती यादोव । आका रोइ थे द राजकुमारी ये पैया देला रैतुड नल सन अजा तुड माफी दाडा बिन्ती यादोव । “माफी गयो, कदा भड्या नकाडी डेलोप ये अधिव अजेव ची । माफ नये के भड्या पक्कास डे गल्लीडी हुइसिड्या लेडी ।

पैया ला रै राजकुमारी नल मेमा तुड अदोव मेमा अजा तुड अदोव दया रड द रै ल अयुड याजोव । नकारै ईस्मा तुड नोक्सान दाड्या ख्युडद यानेव । पैया ला रै सन ईस्मा डी बे चाव बिहा याजौ । ईस्मा ल बिहा दाद रै भैरुड सन राजकुमार सैरुडडी डेदे यावलडी ।

आखर ल मतलब

यावल	वल्ते
खावेला	खार्या
लकरया	छोर्या
आदाजु	अतित्या

१. जवाक गगार स ।

- (क) नारीकोइ देला रै सन रानीडी ल डे मीन कुयो अलेव ।
- (ख) रै रैभान कुयो त रेड् जैड्या अख्युड जाव ?
- (ग) रुरै कदा खुसीयाली यामने र ?
- (घ) राजकुमारी ल अमिन कुयो यानेर ?
- (ङ) सुसारे ल अमन ल कुयो यापलै ?

२. मेला भनाई काड का ल गसर स ।

- (क) राजकुमारी ईस्मा अ दाजुडी ल दुर्भाग्य अकारन जैड्या ले ।
- (ख) रै आछिड कानडडी का कुयो गिडड्या गेरासिव ?
- (ग) ओडी तुड डे लोप य अघुव अजयो ।

३. थिक अजै के (✓) चिन्ह बेथिक अजै के चिन्ह (X) गलैस ।

- (क) दे ल चाउ रु र याले य रै रेड् अलेव ।
- (ख) रै रैभान र रानी नौननी ल डे फू डी मेमा लुभा याजन्मे ।
- (ग) रै सन रानीडी जैसी रातुड हेला यादोडी ।
- (घ) रामकुमारी इस्मा ल भविस्यवानी चाउ अलेव ।
- (ङ) पैया देला रै सन राजकुमारी ईस्मा ल विवाह याजै ।

४. जवाक गसर स ।

- (क) रै रैभान ल अभा रा यामिन कुयो अलेव ?
- (ख) रै रानीडी बनभाडक्री तुड कुयो जानकारी याजेव ?
- (ग) राजकुमारी ईस्मा तुड कानड यानेर ?

(घ) सुसारी य कधिव योजना यजेव ?

(ङ) पैया ला रै य सुसारे सन अभा तुड कदा छेमा यायोव ?

५. मेला रला ल भाव विस्तार गदास ।

“नकारा तुड छेमा गयो, कदा भड्या नकाडी डे लोप ई अजेव हो । छेमा नयेके भड्या पक्क मनी डे गल्लीडी केही हुइसिड्या लेडी ।

६. सुसारे र य ईस्मा जन भै ल ख्यान्या कारन बारे पत्ता लगैदे ६, ७ रला ल बयान दोच्यो ।

७. आउ सिलुक लो मुख्य मुख्य घटनाकरम मिलैदे तिपन सर्स ।

आखर ल पोका

८. हधिव हधिव अर्थ राड्या आखर ल अर्थ गसर स ।

चाउ, भग्या, चित्त, चिना, रुरा

९. मेला मामिलेसिव उल्क्या मतलब राड्या आखर र गमिलेस ।

मान्ती : चाउ माचाउ

रै, हेला, हेपा भा, यासी, दोस, रानी,
स्यावास, मेमा भा, जन्मेड्या ।

१०. मतलब खुलेड्या जे द रला गजे स ।

चित्त, चिना, नौरान, भाड्क्री, पाप

गा

११. “राजकुमारी ईस्मा” सिलक पालो पालो स गपिरी स , ओखे गथेस ।

१२. थैद सनो सर्स ।

लकरया, भाङ्क्री, जन्मेङ्या, रुरा

येन धाउ व्याकरन

१३. मेला रला रातुड उदाहरन त त्येसिव दानेव जे द तबु छेन त परिवर्तन गदास ।

मान्ती : भैरुड मनी नारीकोइ ला रै ची ।

(क) नारीकोइ द लो सासन चाउ ताय ।

(ख) रै खिम्न नादे लेर ।

(ग) ईस्मा घेउ तादे लेर ।

१४. मेला रला रातुड उदाहरन त त्येसिव दानेव जे द न्य छेन त परिवर्तन गदास ।

मान्ती : राजकुमारी ईस्मा सन सुसारेडी भ्लोड यानाडी ।

(क) रै ल अभा डी भैरुड सन सैरुड लेव ।

(ख) पैयाला रै सन राजकुमारी ईस्मा ल विहा याजै ।

(ग) सुसारे स भा आमा ल युङ् ल पाप यापलै ।

(घ) रै सन रानी ल मेमा डेभा याजन्मे ।

१५. मेला रला रातुड उदाहरन त त्येसिव दानेव जे द भ्या छेन त परिवर्तन गदास ।

मान्ती : नाङ्खार ल नाङ्खारे र लेर ।

(क) तोबो नाङ्खार ल भिम् ले ।

(ख) भिम ल मी ले ।

(ग) नाङ्खार ल नाङ्खारे याचुङ् ।

(घ) नाङ्खार ल लुजाभाङ्जा याकिज्याउ ।

नेपाल प्रकृतिक रुपय खातए सन्सारला तुबु चाउ दे ची । १,४७,५१६ वर्ग किलोमिटर लेउ नेपाल ल रोकका हिमाल द तराईला सिपसिपज भ्या चाउ पाहार द, भैर द कन्दरनर लेर । विस्वाला घ्याउ दस गोता हिउचलि मध्यकान सगरमाथा रास आथ गोता हिउचली आकज लेर । नेपालला प्रकृतिक ओतन जैविक छुत्ताराय खातओ यी लोभ्याउ । आउय दागा भितरला द ल्हाका पाउना भिमल नेपाल खिम्य दोर ।

धोरपातन येहरा पो नेपालओ तुबुगाज येहरा पो ले । आउ पो पछेउ धौलागिरी हिउसिरङ्खला भिमल रुकुम, म्याग्दि द बाग्लुङ दाद सोम जिल्ला ल फैलिउ ले । आउओ छेत्रफल १,३२५ वर्ग किलोमिटर ले । धोरपातान येहरा पो वि.स. २०४० रिम ल सुरु तादे वि.स. २०४४ रिम ल सरकारी मान्यता प्राप्त दौख्यो । लेकला आवारी छेत्रल लेन्य दास्यौए । आउ जैविक छुताछुताला दिरिस्तीय धनी ले । आउ छेत्र ल असोज मैनाओ सुरुसम्म वर्सात मौसम ता । आक हिउद मौसम ल जोदस हावा चलिन्त्ये दिनला तापकरम छ्याता । माघ फागुन मैना ल आउ छेत्रओ मेल्ला भाग सम्मज पोम परी । हनदाद नाङ्खारे र्मीर छ, मैना बुकी द छ, मैना औलना चुङ्ग्य दोर । येहरा पो लो पुर्वना दोरखानी, भाल्के सन् लामाभन्ज्याड सम्मला धुरी लेर । पछेउना चाही खरिवाड र्गा, कुल्ताभन्ज्याड सन् ज्याडला भन्ज्याड चुड लेर । नुदुज उत्तरी साँधल पुथा, चरेन द गुर्जा सिखर चुङ्ग लेर । आरछेओ घेउ नाम छिओ पो ए परिसीउ ले । भिर द पहार व नाघाज पो कोनात । ग पो खर्क , बुत्यन, ज्याड द र्गाए कोनात ।



धोरपातन तुबु भरपरिउ धार्मीक गन्तव्य भान्यघ्यु । निदादागा आउ छेत्र ल खास साँस्कृतिक द धार्मीक पो चुड लेर । आरछे कार्यलयकान त किला मितर दुरी ल उत्तरगंगा सन् धोरवराह थान लेर । हडक धार्मीक पाउनाओ घुइचो ताई । गुल्मी, बुतवल, बाग्लुङ, म्याग्दी, रुकुम, रोल्पा कान भ्या र्मीर राम खिम्ना रार । आक्का छेल्लुङ गुम्बा, तुखल्ले गुम्बा, पाखायर गुम्बा, सल्लायान देवी, मैकोतओ कोत, गुर्जाखानीओ बहरा थान, सन् सिमबराह व मुख्या धार्मीक पो ची । नदुज पुरबे हिमाल, गुर्जा हिमाल, सिस्ना हिमाल, सुनदह मान्ती रह, रुद्र रह मान्दु ग धार्मीक सन् पर्यतकीय पो र व आका आउराई सेसीर ।

लेख ला समन्या पो ल परिने दास्यौए आउ छेत्र ल १८५ थरी ला दुर्लभ बनस्पती खोन्सी । आक यासा गुम्बा, पाँचऔले, जतामसी, नीरमसी, बोभो, चिराइतो, मान्ती जदीबुतीर खोन्सी । आक ३२ थरीला स्तनधारी बन्यजुन्तुर, १३० थरी ला बाजा र खोन्सी । आल नाउर, भारल, हिउ लाः, चित्तल, थार, घोरल , रेदपान्दा, निम् ज्याङ् व, आदी जनवर खोन्सीर । हन्दुज दाद रँ, मुनाल, हिउ बाजा आदी बाजा र खोन्सी ।

आउ आरछे व्यावस्थापनओ नाल्त फागुने, बर्षे, घुस्ताङ, सुतिबाङ, सेङ, दोगादी द सुनरह दाद सात गोता ब्लक ल भासिउ ले । आल सोर्सीउ अनुमति रोद हैलेसिउ समइ द छेत्र ल हैलेसिउ जनावरओ सिकार दान्य खोन्सी । अईदाद पेसेबर विदेसी येहरीराओ लाई आउ आरछे तुबु घेउ गन्तव्यओ रुपल ले । दे य विदेसी सिलो कमाई दान्ये खोननात । नाङ्खारे स्तरल पर्यतन विकास ताद ले । रास्तिरीय निकुञ्ज तथा बन्यजन्तु सन्त्रेण विभागए समइ समई ल सिकार दान्य घेउ जन्तु नाउर द भारलओ गनिन्य ओतन खिम्ना राने दाद रिमल कोता निर्धारन दाद प्रतिस्पर्दा लो आधार ल सिकार दान्य भानात । आइदाद सिकार दान्य एगा काउ जन्तुर खिम्न्य भ्या माखिमने परिस्थिती मारा । जनावरओ संख्या भेज ताद एमीज चुङ्ग्यपोना विगारीनेय नाङ्खारे वालीनाली भेज छेती भान्य परिस्थितिव मारा ।

मगर, थकाली, गुरुङ्ग, दलित ख्वात चुङ र्मीराइओ घेउ रान्य आर्जनओ पो अघै डान्य लेउए आउ आरछे अघै छ्वान्य पो दास ले । ख्वातय छ्वान्य चाउ दान्य माघुन्योखिन यिला पराकिरतीक वातावरन माचाउ दास । आरछे द नाङ्खारे र्मीर माफल आरछे

य यने सुविधा नियम यादु कार्यन्वय दान्य धुन्यखिन बन्यजन्तु, बाजा द बनस्पतिलो सम्मार दास द स्थननिय र्मीर चाउस हनदाद पर्यातन परवर्धन द छेतर ओ सेसिन्य लाई सरकार द सरोकारला लेउ र्मी ला सकिरियता य स्तन्स्यु हेन दास्यु मार्खोन्छी । भौगोलिक रूपल भैविकत छेत्र लेउय सिकार ओ लाई रान्य भै पाउनार हेलिकप्टर चातर दाद रान्य दानातर । बान्य यातायात मनी वर्सात ला माबा । हनदाद पाउनार संख्या भै धु माले । हनदाद धोरपातन ल नियमित यम यातायात लान्यखिन पराकिरतीओ नास मादाद नाड्खारे सोरोत साधन परयोग दाद सुविधार भान्य धुन्यखीन भितर ल ओतन ल्हाका पाउना भै रान्य तार । साथसाथल आका जैविक छुत्छुताओ सम्मार परिन्य द दोहनओ अभियान चलाइन्यओ जरुरी ले । आइदान्य खिन धोरपातन येहरा पो ख्वात दे ओ सम्रीदि ल सहयोग यान्य ले ।

आखर ल मतलब

नाँख	नाड्खार, र्मी चुडे भिमर
सम्मार	जोगान्य
थरीला	गं गं
येहरा	मिर्ग सैन्य र्मी
खर्क	पसु डान्य पो

धामा :

१. जवाक भाच्यो ।

- नेपालओ नामओ विसेस्ता निले ?
- धोरपातन सिकार आरछेओ थापना खरे दास्यौ ची ?
- धोरपातन ओ हवारी कुदुले ?
- धोरपातन ल राम खिम्ना काउ काउ जिल्लालान रार ?
- धोरपातन ल सिकार दाद कइदादा जैविक छुत्छुताओ जोगान्ये धुसी ?

२. थिक जवाकल (√) लगाच्यो ।

- (क) अ) धोरपातन ओ पछेउल रुकुम जिल्ला परी ।
आ) धोरपातन ओ पूर्वल म्याग्दी जिल्ला परी ।
इ) धोरपातन ओ दखिनल वाग्लुङ्ग जिल्ला परि ।
ई) धोरपातन नेपालओ टुपुगाज सिकार आरछे ले ।
- (ख) अ) धोरपातन सिकार आरछे वि.सं. २०५० ल चुडख्य ।
आ) गुल्मी, वुटवल, वाग्लुङ्ग, म्याग्दी, रुकुम रोल्पा जिल्लाका सर्रदालु र्मीर रार ।
इ) धोरपातन ए पछिमान्चलओ सिपसिप्स खात देओ सम्मीरिदील सहयोग मापुन्याउ ।
ई) आउ आरछे समुन्दरी सतहकान २८५० मितर कान ५५०० मितर भेनु ल ले ।

३. र्डा वगाल भन्दारले जवाक सोच्यो ।

- (क) नामओ आधारल धोरपातन ओ सेसिन्ये भान्यो ?
(ख) धोरपातन पोला धार्मीक पोर काउ काउ लेर ?
(ग) पराकिरति खिम्ये धोरपातन कुदुले ?
(घ) धोरपातन कुदु कुदु जैविक ग ग खोन्सी ?

४. यीला गुस्ती हुइलच्यो ।

धोरपातन टुवु गाज येहरा आरछे ची ।

आखर ल पोका

५. मेल्ला वगालस जोदा मिलाद कापील सोच्यो ।

आथ	आरछे
सोम	वनस्पति
चार्टर	हेलिकप्टर
१८५ गं गला	जिल्लाल
येहरा	गोता हिमसिर्इखला

६. मेल्ला वगालओ मतल्व हलेच्यो ।

चाउ, धोरपातन, तापक्रम, भौगोलिक,
गुम्वा, वन्यजन्तु, पाउना, सम्रीदि

७. मेल्ला वगालओ हुदुज मतलव रान्ये वगाले सोच्यो ।

पराकिरतिक, बनचाउ, पातन, चरेन, सर्रदालु, गुम्वा रँ

८. स्नस्यु मान्दु दाद वगाल भाच्यो ।

यासीउ : प्राकृत+ई= प्राकृती

नेपाल, पछेउ, पहाड, समुन्द्र, हावारी, येहरा, उपस्थीत

९. धोरपातन येहरा आरछेल वनस्पति, बाजा, वन्यजन्तु, जिल्लाओ र्मीत रोला
खिम्द मेल्ला मान्दु कोथु भाद कापील सोच्यो ।

भै	वाजा	वन्यजन्तु	जिल्ला

१०. मतलव खुनीन्येदाद वगाल दाच्यो ।

पाउना, आरछे, चुड्सीउ र्मीर, पोर, चितुवा पसुपालन, प्रवर्धन

गा

११. कलासल यासिउ रोला पालोस परिच्यो द र्भाए परिउव थादच्यो ।

१२. चाउस उच्चारन दाच्यो द कापील सारिच्यो ।

धोरपातन, जैविक, तखुँ, पोम कुखुरु, भौगोलिक, सेसिन्य, सम्रीदि, यम

१३. रोला छिन्ता रला गुरलाव थादद सोर्च्या ।

येन धाउ व्याकरन

१४. रोला खिम्द पदयोग द वियोग मिलाद कापील सारिच्यो ।

यासीउ : पछिमा अचल= पछिमाअचल

धोर पातन, वन्य जन्तु र, हावारी, कि ला मितर, भक्त जन र, गुर्जा खानी, वाजा र ।

१५. यासीउमाई मेल्ला करन वगालला अकरन द अकरन वगालला करन ल परिवर्तन दाच्यो ।

यासीउ : धोरपातन तुवुगाज येहरा पो ची ।

धोरपातन तुपुगाज येहरा पो माम ।

(क) नेपालल आथगोता हिउचुलीर लेर ।

(ख) धौलागिरी हिमसिरडखला भितर रुकुम, म्याग्दी र वाग्लुङ्ग दाद सोम जिल्लास फौलिसीउ माले ।

(ग) आरछेओ घेउ नाम छिओ पो य भरिसिउ माले ।

(घ) भे पाहुनार हेलिकप्टर चार्टर दाद रार ।

छार धामा

१६. जेय रहसीउ तुवु चाउ पोला वयान सोरुद कलासल सथाच्यो ।

१७. मेला कुनै तबो रो ल १०० आखर समन लो प्रबन्ध सर्स ।

भै ला महत्ती

ज्याड् लो फाइदा

नेपाल लो स्यान्तै भन्दा भेनो गोड्

ओका समाई क म्याग्दी ल तोलो नाड्खार अलेव । नका नाड्खार ल अमीन पाकदार अलेव । ओबेला पाकदार भ्या घेव अमलेव, ओला रु ब भ्या याम्लेव । ओला नाड्खार ला इकरानी हाड् ता तोलो जहान सन घ्यामो री ला तोलो जहान डेलो जहान चुड्या यादोजाव । बेरेमे र बेसै बल्ल्या यालेव । ओरा याकल्याड त ल्हुव ल्हुव चेम ब अलेव । ल्हुव ल्हुव धारी ब अलेव । आमा बेरेमे ल घेव ल्हुव जिसिव ने अलेव । ओ ये अने पुड् त भद अवोवा जाव । ओरै रुरा यास्याक्री ख्युडै ख्युडै कैड्या यादोजाउ । नाड्खार ला रुर भ्यास बेसै छे द यालेव । नाड्खार ला रुर रिल पाखा न्हाड्या सन छी खुँड्या याछेजाव । बेरेमेरै लकर्या लकरी तुड् कुरेद कैड्या यादोजाव ।



आकाये अदोव कारन नाड्खार ला रुर घकेद थोरै जैद यालेव । बेरेमेरै भ्या कस्त याद या नेव । तला छ्याड नाड्खार ला रुरै बेरेमे तुड् सेड्या तरीका याजेर । नाड्खारला रु रै तोलो तरीका याप्लीर । बेरेमेरास खसीड्या नाल्त नाड्खारला रुरै भ्या बल्ल्या रु तयार याजेर । बल्ल्या रुये नाड्खारला रुरातुड दाड ल अखोता जम्मा जे द यापरिँव । दाड ल खोता ओये अकल्याड् त यालयो । ओखे नाड्खार लन पाखा बेरेमे राड्या यड कुरेद याचुड । री छुवडी अनाव छिड्डी बेरेमे रु ख्युड्डी यारा ।

नाड्खार ल तोलो रु अछुडजाव रड् द ओ बेरेमे रेडेद ओ रु तुड् क्लोद चोड्या याख्युडो । रुर अक्युड त खोता सेसिव रड् द बेरेमे तुड् गारो याजै । दाड ल अखोता

बेरेमे ल अक्ल्याड भरी याजै । भ्या समाई समन अगोडको नका रु सिव दानेव याजै । भेरेमेये नका रु तुङ् वुरद ईकरानी हाड त यालाडो । भुड अक्लेव को बेरेमे भलाद अलेव । अजार ओ रु ल अस्याकरी गोकैडे गारद क्लिड्या याख्युड र । नका बेरेमे ये आछिङ्गा रु भ्या बल्ल्या अल्जाउलु, पराकी सेद कैड्या जैके, गोडै गोडै भलाद आलेड गारद याडुड । नका रु सिव दानेव याले । बेरेमे सन अजार याईडजावको नका बल्ल्या रु सोद बेरेमे ल रु सेड्या खुर किद नका बेरामे तुङ् यासेव । अजा र याबाबु सेसिव रङ् द याक्लि र । नखा थे द घ्यामो हाड त रु कै याजै ? कै याजै ? गारद याक्लि र । रुर ड्या याक्लीव थेद बेरेमे सेड्या बल्ल्या रु ये “ड्या ज, ड्या ज गारडी” क्लिवडी नाडुखार दे यालागे । तघरीका बेरेमे ल अभारा याआवाज मनि बन्द याजै । बेरेमेर या ज भगदा दा याक्लेव गारद घ्यामो रिला रुर चुप यालागेर । ई जेद नाडुखार ला रुरा तुङ् सतेड्या बेरेमे तुङ् सेद नाङ्गारला रुर चाउस याचुडर ।

आखर ल मतलब

बेरामे	भ्या
रुरातुड	मिरातुड
छुडजाव	चुन्जा
रु ल	मि ल
घेव	घेपा

धामा:

१. जवाफ गगार स ।

(क) घ्यामो हाड त खागोता जहान यालेव ?

- (ख) बेरामी र कधिव यालेव ?
 (ग) नाङ्खारला रु कधिव यालेव ?
 (घ) नाङ्खारा ला रुरै काङ्का तुङ् सेङ्का योजना याजे र ?
 (ङ) रि छुवडी अनावको बेरामे कुयो ख्युडी यारा ?

२. जवाक गसर स ।

- (क) बेरामेरा खागोता यापरिवार कानङ याचुङ्जाउ ?
 (ख) नाङ्खार ला बल्ल्या रु य कुयो जम्मा जे द याप्रीव ?
 (ग) बेरामेरा या आहार कुयो अलेव ?
 (घ) काङ्का काङ्का रा याबिछ ल लरैइ याजै ?
 (ङ) नाङ्खारला रु र कै जे द सान्तका स याचुङ् र ?

आखर ल पोका

३. हधिव हधिव अर्थ राङ्का स अर्थ गमिले स ।

जहान	घेपा
रुरातुङ	नङ्ङर
नाङ्खार	मिरातुङ
घेपा	परिवा

४. मतलब हैलिन ।

चुन्जा, रु, घेपा, रुरातुङ, नङ्ङर,

५. आखर तुङ रला जास् ।

भ्या, घ्यामो, बल्ल्या, सतेङ्का, ल्हुव ल्हुव

गा

६. पाथ ला सिलक पालो पालो स गपिरस ओखे गे न्हेय अपरिव सिलक मनि चाउ स गथेस ।

७. मेला आखार चाउ स उच्चारन गदा स ।

रुरातुड नड्डर

जहान घेपा

छुडजाव चुन्जा

८. आहान जन पारलोस परिच्यो ।

येन धाउ व्याकरण

९. मेला आखर ल क्रियापद गन्हस द माखेमो पद बारे गवुजेस ।

(क) ईकरानी हाड त तोलो जहान चुड्डी यादो जाव ।

(ख) बेरामेरे कम्जोर रु रा याआहार जैवडी यादोजाव ।

(ग) बल्ल्या रु रा स बेरामे खसिव डी अदोजाव ।

(घ) बेरामे ल अभार हार डी यादो जाव ।

धातु जार न्हेवको माखेमो क्रियापद जै । रोटानेका चुड्डी यादोजाव, खसिवडी यादोजाव सन हार डी यादोजाव आकार क्रियापद हो । नका क्रियापद त जैड्या ले जोदेउको बावबेला ल क्रियापद त जै जोदेवको आकाबेला जै, ओखे जैड्या ले जोदेवको बावबेला ल माखेमो क्रियापद जै ।

१०. मेला क्रियापद टुड क्रमस यायोव सन जैडाले न्हे द माखेमो पद जनेड्या सोम्मे बेला ल क्रियापद जे द गे नाड्खार ल व्याख्या गदास ।

छार धामा

११. गे गेथेसव लोक सिलक क्लास ल गसथेस ।

१२. जे भिम्ल थैसिउ लोक सिलक सरुद रैच्यो ।

मिती : २०७७ रिम् पुस १०

भ्या मानिसिन्य सेर गुर,
श्री सरस्ती माध्यमिक विद्यालय
टीकापुर, बनगाउँ, कैलाली ।

छेन : सैछिक भर्मन जैसिन्या नाल्त ।

जे धो,

सहकार्यकलाप कलासल दान्य सिछा पैन्यालो तोबो भाञ् ची । सैछिक भर्मन सहकार्यकलापलो तोबो भाञ् मानिसिय । सैछिक भर्मनडाम् सिस्वार खास ओगञ् दैसिर । आउ सन्दर्भल कलास ७ ला स्यान्तै सिस्वार कैलालीला टीकापुर पार्क सनो मुख्या पोःलो भर्मन दान्या सुचिसिउ गेलिज्या । आउला गेरा कलास गुरय सा दैन्या वचन मनी योदे लिज्यार । गेरा सैछिक भर्मनय योमायो त सातालो समई लागिंसिय । कैलालीलो धार्मीक, धोङ्कारोः, सैछिक, औधोगिक सनो पुरातात्विक पोःलो बारित जानकारी रैन्या गेरा सैछिक भर्मनलो मुख्य उदेस्य तान्य ले । आउ रोः जन युङ्गल नैद गेरा युङ्गपाँजन बिचार दादे कैलालीलो सैछिक भर्मन जैन्या बेवस्थाल नाल्त भ्या पाँखारी गेदोज्या ।

मानिसिन्या सिस्वार

कलास- ७

आखर लो मतलब

सहकार्यकलाप	बगालल हेन दान्य
ओगञ्	फईदा
युङ्गपाँ	युङ्गला पाड
पाँखारी	अनुरोध

१. तबारी हैलिन ।

- (क) आउ चिती काङ्काय काङ्काजन सर्सिउ ची ?
(ख) चिती कदी छेनल सर्सिउ ले ?
(ग) सहकार्यकलाप हैलिसिन्या कदीजन बुभैसिय ?
(घ) सैछिक भर्मनल खादङ् कलासला सिस्वार नान्या पाङ्ज्यार ?

२. मेला ला पजैलो तबारी सर्स ।

- (क) चितील काङ्काय काङ्काजन कदीकाम पौखारी धाज्यार ?
(ख) कलास ७ ला सिस्वार य सैछिक भर्मन यन कैजैद तयार जैद लिज्यार ?
(ग) सैछिक भर्मनलो मुख्या उदेस्य कदी ची ?

३. सैछिक भर्मन ल डा थोम्सीन्या हैलिद गुरजन चिती सर्स ।

४. फाँस्या परिन्या हैलिद आमी स्कुल ला सेर गुरजन चिती सर्स ।

आखर ल पोका

५. मेला ला मिलिसिन्या मतलब स जोरा मिलैस ।

- | | |
|----------|----------|
| जे धो | दुलिन्या |
| सेर | डाधेका |
| घुमिन्या | घ्याउ |
| धोङ्का | जेरो |

६. मेलाला आखरलो मतलब सर्स ।

सुचिन्या, भाअ, भर्मन, पौखारी

७. मतलब रान्या रला जैस ।

चिती, स्कुल, पै, पौखारी

चाउमाचाउ

गा

८. रौ पालोस परिदे कलासल सथै ।

९. मेला आखर चाउस उच्चारन दोच्यो ।

सहकार्यकलाप, भाअ, युड्लापाँ, धोड्का, पोंखारी

१०. रौ लो चिती चाउ अछरल कापील सारैस ।

येन धाउ व्याकरन

११. परी, बुभी सनो दो ।

(क) डा सैछिक भर्मन डावा ।

(ख) गे सैछिक भर्मन गेवा ।

(ग) नड् सैछिक भर्मन नवा ।

(घ) जे सैछिक भर्मन जेवा ।

(ङ) नो सैछिक भर्मन वाय ।

(च) नोर सैछिक भर्मन वार् ।

तर्ता रला र जन पुरुसला आधारल रला जैसिउ लिजया । पुरुसय पाड्न्या मी, थैसिन्या रो दान्या मी वा वस्तजन जनैसिय । डा, जे, नड, हो, नो आदी पुरुसला सुरुपर पर्योग तान्या आखर ची ।

कोथाल यासिउ मिलिसिन्या किरियापदला आधार ल धाडिला पो भरिच्यो ।

(क) नड् चिती । (डासर, नसर, जेसर)

(ख) डा रौ । (नपरी, परिय, डापरी)

(ग) गे मिलनसार.....। (नले, गेले, लिज्यार)

(घ) नो आमी हेन आमी। (डादो, दोय, दोज्या)

१२. मेला यासिउ रलाजन छुत्तो पुरुसल लाड्द फरिच्यो ।

उदारनः डा निड्ला डालड् ।

नड् निड्ला नलड् ।

(क) नड् चिती नसर् ।

(ख) नो चिती परी ।

(ग) जे रैसी भेड्डीसिच्यो ।

१३. पद्सङ्गतिजन बिचार जैद त, ने सनो सोड् पुरुसल सोड् गोता रला जैस ।

छार धामा

१४. आमी असन्चउ याताउ कारनडाम् छुत्तिसिउ परीछ्छा रैन्या व्यावस्था मिलार्हिसिन
सेर गुरजन चिती सर्स ।

गे नावड्ल गेचुहुसी । नावड् गेरा भिम ची । आमी नाड्खार, पो सनो नावड्जन डाद लाड्न् योगदान योन्य मी जन नावड्जन समारिज्याउ मी हैलिनर । दे ल छुत्तो छुत्तो पोल हेन दासिउ नावड् समारिज्याउर भ्या ज लेर । यिताउ नावड् समारिज्याउर मध्य डाम तेज बहादुर पुनमगर मनी तोबो ची ।



होलो जर्मन २००१ रिम जेथ ११ नी दोती जिल्लालो बोक्तान, सिमचौर नाड्खारल ओताउ । हो बौ विस्साम पुनमगर सनो जै कमला पुनमगरला घ्याउ खेपाजा ची । मामली यड् किद ज्यान्य भिमजहानल जर्मिउ होलो काहुबाहु मामली ज ओनाउ । जिम्जा उमेर डाम् बाथो सनो जिम्जा जिम्जा हेनल आमीज नै रलो लोम्बा दान्य सछ्म, मिहनेती स्वाभावला कारन हो पराइल मनी चाउज ओलेउ । नाड्खारल ज स्कुलल मामली परिव, हो भिमलो हेन ला कारनय डादेलो पराइ पुरा माताइ ।

जिम्जा उमेर ताय मनी हो नाड्खारल तान्य दुप्सी, कचहरी मान्ती पो ल नान्य सनो नहक ओताउ छलफल सनो निर्नयर बदो सोकै रैद थैन्या सनो सामेल तान्यलेउ । रिम्ला सबै पर्वरल मान्ती: सिड्डारु स्या, भ्याम्रे, तप्पा, ख्याली, पैसेरी आदी स्यारल रैसिन्य सनो स्यान्य मनी दोर । हो ले जिम्जा उमेर ताय मनी मादल दौदी, भ्याली तप्प्या बनै सिपालु ओलेउ ।

माथोस उमेर बदीद नान्य पाला ल नैरलो लहलहै ल २०२० रिम् दे हो भारत मनी याकेउ । सुरुल लाहुरे ताइन्य युड् रैद भारत ओनाउ मनी होलो न्यो युड् भन्य पुर माताउ । जामा रिम् चौकिदारीलो हेन समेत यादोउ । फनिड् जामा रिम् हेन दादे हो भिम ल ज याओल्सीउ ।

२०२७ रिम् दे मदेसल बारा चुहुसिन्य बेलाक तेज बहादुर पुनमगर दोती जिल्लाडाम् आमी नाड्खारला ३५ दे ४० भिम नाड्खारे सहित कैलाली जिल्ला लो टीकापुरल

छुत्तो छुत्तो पोल ज्याङ् खान्दे सनो विस्तार जैद बनगाउँ ल बारालो रुपल बसोबस दाउ । न्यो बेलाका पन्चायती सासन अनसार मन्तरी खदक बहादुर सिं, माननीय मोहनराज मल्ल, काशीनाथ जोशी मान्ती राजनिती धान्या मी लो नेरा रहिद स स हेन दाद हो जन राजनीतिल मनी युँथुः ओलेउ । होपाइना टीकापुरलो बनगाउँल ३६ भिम्पँ मगररलो बारा याचुहुसिउ छिन्दे मगर नावङ्जन त जैन्य २०२८ रिम् दे 'बनगाउँ मगर समाज'लो थालनी जैद मगर र ला पाङ्, थितिजन समालिदे नैन्य हो लो घेउ योगदान ओलेउ ले । मगर जातीलो मुख्या स्या सिङ्ङारु स्या ला हो गुरु मनी ची । आधङ् ज माङ्क आउ पो लो यम, कुला, स्कुल आदी पो जैन्य सनो बिस्तार दान्य मनी मुख्या भुमिका रहिउ ले । आर्ख टीकापुरलो पहिचानलो रुपल रहिउ वासबारी, अस्पताल, स्कुल, मन्दिर, पुलिस चुङ्ङन्य भिम् आदी संरचनारलो निर्मानल मनी होलो चाउ लोम्बा सनो योगदान रहिउ ले ।

तेज बहादुर पुनमगर पराइ जन मया दान्य मी ची । होय आमी नाङ्खारलो श्री सरस्वती माध्यमिक स्कुलल २०४७ रिम दे २०५८ रिम समन त दसक भन्दा भ्या स्कुलला समितीला सेर तादे हेन यादोउ । नैजैद 'साना किसान सहकारी संस्था' टीकापुरला सेर, २०६० रिम्ल नेपाल आदिवासी नगरसमितिला सेर, २०६२ मगर बौद्ध सेवा नावाङ् ला केन्द्रिय हुङ् सेर आदी छुत्ता छुत्ता संघ, संस्थारल लागि परिद नावङ्ला पराइ, किरसी सनो राजनिती ल हो लो भ्या योगदान रहिउले ।

पराइ पो ल बिसेस दादे योगदान यायोउ बापत हो जन २०५३ रिम् ल जिल्ला शिक्षा समिति कैलालीय परसन्सा परमान दैसिउ लिज्य । होजैद मगर बौद्ध सेवा नावङ्, आदिवासी जनजाती, मगर संघ, सहकारी संस्था आदी संघ, संस्थारलो छुत्तो छुत्तो पुरस्कार सनो परसन्सा पत्र यादैसिउ ले ।

जोको बै कस्तलो अवस्थाल मनी होलो लोम्बा दान्य सा लो कमी माताउ । ड्मो पाँ, मिलनसार, सुरा तेज बहादुर पुनमगर आर्क ७६ रिम्लो उमेर समन क्याइसिदा मनी आमी स्वास्थ्य सनो चेतय हेन दाउ समन आमी नावङ्लो लागित हेन दान्य ज हैलिन्य । हो आर्क मनी बनगाउँ मगर नावङ्लो सेर लो रुपल चुहुसिउ ज लिज्यर् ।

आखर लो मतलब

लोम्बा	डाद बदिदे नान्य, डाद बदिदे हेन दाने सेर
दुप्पी	स्यान्तै दैसीया यन
सोकै	युँ, यिड, युड्
सिड्डारु	मारुनी
बारा	भिम्माई त लइन,
नै	नाइ
नावड्	भिम्माई बगाल
चोअ्प	युड्सीउ, युड्य दान्य हेन
काहुबाहु	जिमुजा बेला ला समइ
चाउती:	छुतोलो हेनडाम पैन्या

धामा :

१. तबारी हैलिन ।

- (क) तेज बहादुर पुनमगरलो जर्मन खर्क सनो काड् ओताउ ?
- (ख) हो लो मुख्या चोअ्प कदी-कदी ची ?
- (ग) हो खर्क मधेस ल भरिउ ?
- (घ) होय योउसिउ मुख्या योगदान कदी-कदी ची ।

२. धाडिल पो भरिच्यो ।

- (क) तेज बहादुर पुनमगरलो जर्मनल ओताउ ।
- (ख) हो बि.स. दे भारत यानाउ ।

- (ग) कैलाली रादा छिन्द राजनिति स होलो दैसिन्य हेन ताउ ।
(घ) हो य नावड् लो थालन जैसिउ ।

३. थिक बेथिक छुत्तैच्यो ।

- (क) तेज बहादुर पुनमगरलो जर्मन दोती जिल्लालो बोक्तानल ओताउ ।
(ख) होय डादेडा पराड् परिसिउ ले ।
(ग) तेज बहादुर पुनमगरय मगर नावड्लो थालनी जैसिउ ।
(घ) तेज बहादुर पुनमगरलो गीतसंगीत डाम् युड् मालेउ ।
(ङ) तेज बहादुर पुनमगर पराड्जन मया दान्य मी ची ।

४. मेला तबारीलो जबाक सर्स ।

- (क) तेज बहादुर पुनमगरलो काहुबाहु कैजेद ओनाउ ?
(ख) तेज बहादुर पुनमगर राजनिती दे कैजेद आकर्सित ताउ ?
(ग) तेज बहादुर पुनमगरय नावड् जन यासिउ योगदान कदी-कदी ची ?
(घ) तेज बहादुर पुनमगरलाई कैजेद मान् दादे लिज्य ।
(ङ) तेज बहादुर पुनमगरलो जिउँनीडाम् कदी चाउती: दैन ताय ?

५. व्याख्या जैस ।

हो जेताउ अबस्थाल मनी हद्वदीन्या बिहिराला मालेउ ।

आखरल पोका

६. मिलिसिन्या आखर स जोरा मिलैद कापील सर्स ।

कचहरी	समइ
बेला	बाना
बिहिरा	गुस्ती
बिन्एलाउ	फाँसे

७. मेला ला आखर लो मतलब सर्स ।

युड्, खान्या, बारा, कस्त, सरेस्

८. मतलब रान्य जैद रला जैस ।

लोम्बा, पैसिउ, थिती, योगदान,

गा

९. नावड्जन समारिज्यउ तेज बहादुर पुनमगरलो जिउँनी पालो स परिद कलासल सथै ।

१०. मेला आखर उच्चारन दोच्यो ।

ख्याली, विहिरा, बास्पोः, थालनी, सँधवा

येन धाउ व्याकरन

११. चिनो ।

(क) गो नावड्ल गेचुड्सी ।

(ख) हो भारत यानादु ।

(ग) तेज बहादुर पुनमगर दोहरी, तप्पा, पैसेरी सनो ख्याली यास्याउ ।

(घ) हो य हैगारो “डा खर्क ज हार डामामानी ।”

(ङ) आहा ! खा चाउ यास्याउ ।

(च) ए ! नड्र काड् बान्य हँ ?

(छ) नड्र जन स्कूललो हालत खेताउ लागिउ ?

(ज) नमी भैं खेताउ ले ?

तर्ता रला ल थुम चिनो (।), दिड चिनो (,), अचम्म चिनो (!) सनो तवारी चिना (?) पर्योग दादे लिज्य ।

रला पुरा ताइसिउ छिन्द थुम चिनो पर्योग दोइसी । पदर सनो रला ला खारल तुनो थामिसिन्य ला नाल्त दिड चिनो पर्योग दोइसीय । रँड्, अचम्ब, हेला, सोगो

आदी युद्धो डम्सी बुभैन्य सनो तिकै लो हालत ल उद्गार चिना लो पर्योग दोइसी । कोइ रोःलो था जैन्य नाल्त तवारी दोदा तवारी चिना लो पर्योग दोइसी ।

१२. मेला चिनो पर्योग दादे न्या- न्या गोता रला जैच्यो ।

थुम चिना	।
तवारी चिनो	?
दिड चिनो	,
अचम्म चिनो	!

छर धामा

१३. यासिउ तिपन ला आधार ल तुनो जिउँनी सर्स ।

मीन :- डा. महाविर पुन मगर

जर्मन पो: :-

जर्मन मिती :-

बौ :-

जै :-

यिड :-

पराई :-

चाउ हेन :-

सामेल :-

मान :-

१४. आमी नाइखार पोःला कोबा तोबो मान धासिउ मी लो जिउँनी सर्स गुर जन सतन्च्यो ।

कथ ! कथ !! हाड ल छान्य हार तालाड्च्यो, रवै ज्याड ल हान ले,
इका ज्याड लन् गे रिसियु, गे सेर याड ल पान ले, बे भान्जी !!

कथ ! कथ !! इका लेख, हुका लेख भ्या भेन्न्या घमिरी,
नदे खिम्या ओइ छकाल्य, रडचीन है धापानी, बे मामा !!



कथ ! कथ !! खोला हुफन जे दर्शन, आफन सिया दप्ल्याड,
भावाड जातरा राडा लिदा, दोइसिया धामी याड, बे भान्जी !!

कथ ! कथ !! मिदे हिन्न्य कोइलावासे, यादे सापिउ वुर्न्या,
जातरा मातरा हिन्न्य लिच्या, मालीरच्यो सुर्न्या, बे मामा !!

कथ ! कथ !! सिड पलन्य, खुरच्याड रवा, रिन ता खान्य कर्दी,
भ्नीम् ल सुर्न्य काड्काई माल्दी, माछ्याइन्य मर्ददी, बे भान्जी !!

कथ ! कथ !! कुसिम दुअ्न्य कोड्डेसा ये, यड ल वन्य कुती,
जे, गे खार ल रड्ड दोया, सअ् समन त मुथी, बे मामा !!

आखर ल मतलब

तालाड्च्यो	तावड्च्यो
गेरिसियु	गित गोगायुड
भेन्न्या	भेनुड
खिम्या	रड्च्य
दपल्याड	दाड सिड सिसिड
रवा	सरवा
जातरा	राम
रिन	सेन
कर्दी	छुरा
खान्न्य	पल्लन्य
कुसिम	दाड ल थड्न्या ला
कोडडेसा	सिड ल घुमाइसिड जा

धामा

१. मिला तवारी ल जबाक योचित्य ।

- कथौता रेंए लिन्या नै जेबुजिच्यो ?
- इका रेंए रिसिडक खोला हुतन् आतन् कैलिस्यु रिसिवाड ?
- मड्डर चलन साइ जातुडक मामा-भान्जी रालिन्य जे थैच्यु ?
- कथौता हाका जुग लन् चलिन्य रेंए लिन्य जे कोन्च्यु ?
- कथौता डन् धापा-धामी याड थकान चुड्न्य सल्ला व रादोड ?

२. धाडिल पो ल लहिन्य आखर चैचीत्य ।

- (क) हुता यम ल न्योलो राज्याउनी । (रु/रुनी/रु याड)
(ख) गे नड्डर ल भ्या ज धापा याड । (लिया/लिन्या/लिरा)
(ग) खेन्जरा ल तोलो बापुड । (लेउ/लेउनी/लिवाड)
(घ) हुका भ्नीम् ल ज्या-योनी..... । (चुड/चुडनी/चुडरा)
(ङ) नाई-मीई याड । (रादा/रादनीया/रादरा)

३. जे कलास ल ने बगाल ताइस्यु कथौता रेंए होलसिचीत्य ।

आखर ल पोका

४. मिला आखर ल पोका उलत्या त सर्चित्य ।

डै, रिउ, सोइन्या, धेम्न्या, डम्न्या

५. मिला आखर स मिलिन्या अपुर न्यो-न्योलो आखर सरचीत्य ।

गुल, जुर, डतिड, रान्दै, सर्वै

६. मिला आखर नाइस्यु मतलब रान्य रला सरचीत्य ।

दपल्याड, रवा, कुसिम, कोडडेसा, खुरच्याड

७. मिला ला आखर चान्या स पान्चीत्य ओतन काफी त सर्चित्य ।

तालाडच्यो, रवा, खान्य, कुसिम, कोडडेसा

८. जे गुर ये कथौता रेंए ल बारी त आपान्या चान्या स थैचित्य ।

९. भ्नीम ल जे बौ-ज्यै, बाज्या-बज्यु याड जन् रिसिउ परिड्स्यु, सन्चीत्य ओतन ईस्कूल ल जे गुर जन् सथैचीत्य ।

१०. रेए ल हाता लयन काफी त सारीचित्य ।

येनधाउ व्याकरण

११. मिला रला परिस्यु लहिन्या पो त अचम्म चिनो (!) नाइचित्य ।

कथ डा नाई याड आछिम गे दोइसियु । भ्या ज ताइदा इका जातरा डामारान्य । ओहो न चेम ब पोर ताइदा रैच सानी । आवुई मुल भ्नीम् ला पागी मछिउ सियु तो ? हुत खिम्त्य नका रु चोइज्याउ । अबै २०७२ रीम ला नाम आहल्लीन्या डा कलाड दी जर्की यिड सियुक । धर च्याई तवर रु याड दी सिर सानी । अबै खिम्त्य होन हुत खसा गिन्या दाड । नका दाड तुड ल लसै पर सित्य बे ।

छार धामा

१२. भ्नीम, नड्डर ल सेर याड स गिन्यु कथौता रेंग बारी ल त पन्ना सरस्यु, जे गुर जन् थन्चीत्य ।

१३. हाक गे चलन ल लिन्या रेंग याड रूडा गोता ल मीन जे काफी त सरचीत्य । तोलो भाका ला रेंग अईब रिसिचीत्य ।

१४. कथौता रेंग ल महती थन्स्यु त पन्ना लहिन्या सर सर्चित्य ओतन पालो स कलास ल नाई याड जन् सथैचीत्य ।

-जीवन बुढा मगर

काँबुल लु ल सन् डीका जे सिव कुसिड्या कुवा हो । आका काँबुल नेपाल ला सो भन्दा दोङ्गा पुरानो सिप हो । अपुर दे ला घेव घेव कारखाना ल बिकास अजैजावको नेपाल ला जेसिव काँबुल तपुरो बन भरी फैलिद ले । संसार ला अपुर पो ल आका दानौ कुवा जेड्या दोर ।

नेपाल डीका काँबुल जे ड्या सुरु जैव विदे ला रुँ गारद लेर । विदे ला रुँ नेपालतुड 'लु ल असन् डीका जे सिउ भुड गार द' मिन यानेर । ओ रै यापाड्डीका नेपाल सन ल अ.भुड हो । आका डीका व थाहा जै कि नेपाल ला लु डाड्या काँबुल नेपाली रा मुख्य यार्येन ची ।



हाँदे का समइक चिनियाँ बेपारी र नेपाल ला यड जै द बेपार दाड्या युरोप दे यानावको लाड् वेड्या यादोजाव । चीनियाँरै ओ बेला रेसम धागा डीका क्वा जे द बेपार युरोपससन क्ले द यानेव । कम्पनी सरकार जै ड्या भन्दा हाँल भारत क्लेराव बेलायतीर, अपुर युरोपियन देला बेपारी सन चिनियाँरै धागा ल अक्वा युरोप समन क्लेड्या सहयोग दाद यानेव गी ।



काँबुल नेपालला कमेड्यास जोदेसिवा क्वा ची । आका नेपाली पुरानो सीप सन् उत्पादन ल नमुना ब ची । ओ बेला विस्व बजार युरोपीयन बजार दछिन एसियाली ला दे समन अक्लेवको काँबुल ल अमहती बे अलेव । रु रा या.भुडला काँबुल जैड्या गारसिव .भुडला मानस जोदे सिव अमाडेसीजाव ।

.भुड ल जे सिव क्वा चाउ अजै जाव । घेव घेव यग्य दाड्या ब रुरा तुड काँबुल दान दाड्या चलन अलेव । काँबुल सन सुन दान दासिव दानौ अजैजावा । काँबुल सिप ल अहिंसाब ये जाहानल मय ल अरुपये न्हड्या यादोजाव । काँबुल जेड्या सन जार ड्या आमा ल घेव अये अलेव । चीसो बुकीपातन ल नावको काँबुल तोलो जोगेड्या बस्त अस्तर ल रुप ये रेंड्या यादोजाउ । आका डीका जाहान ला आपसी मया सन विस्वास बल्ल्या जेद राड्या अदोजव ।

आका छिङ्गा समईक काँबुल ल तुपी सन सिरवाल माथोस चलन यारा । आका ये नेपाल ल चाहेड्या क्वा तुड सजिलो जे द नेव । काँबुल वर्षौंसम्म तिकेड्या अदोव कारन कुसिड्या सन थड्या रोइ त आजकाल का क्वा तुड दानौ खर्च दाड्या मापेंव । काँबुल ये रुरा रा याजीवन सजिलो सन आगीनी खर्छ रे द नेव । आछिङ् ब काँबुल ल अमहती घकेद माले । बरु आका बेला भ्या क्वा जेद तपुरोबन समन क्लेड्या पेंव । नेपाली गलैचा ये विस्व बजार ल ध्यान आकर्सन दाड्या सफल जै द ले, हवु जैद काँबुल ल बेपार विस्व बजार सम्म लाडदुसी ।

आखर ल मतलब

सन्	उन
अपुर	अरु
तपुरो बन	जोड ब
अमहती	महत्व

१. प्रस्न ल उत्तर गया स ।

- (क) काँबुल गारसिउ कुयो ?
- (ख) काँबुल कुयो डीका जे र ?
- (ग) काँबुल ल उत्पत्ति कानड अजयो ?
- (ङ) काँबुल बजार कघिउ ले ?
- (च) काँबुल डीका कुयो कुयो जै ?

२. लु ल अबारे ल गसर स ।

३. खाली पो गभरे स ।

- (क) बरु आका तुङ् दाद विस्वबजार सम्म क्लेड्या पेव ।
- (ख) भुङल जे सिव कवा ल चाउ अजै जाव ।
- (ग) चीसो ल नावको काँबुल त रछेकवजरुपी अस्तर लरुप या रेंड्या यादोजाउ ।
- (घ) नेपाल डीका जे ड्या सुरु दासिउ चिनियाँ सन् तिब्बती रा याभनाइ डीका थाहा जै ।
- (ङ) चिनियारै ओ बेला डीका कवा जे द बैपार युरोपसम्म क्ले द यानेव ।

आखरल पोका

४. जोरा गमिले स ।

काँबुल	धागा ल
अकुवा	कुसिड्या
लु	बुकीपातन
रछेत्मक	छाड्या

५. ठिक हो भइया (✓) बेठिक हो भइया (X) बेथिक हो चिना गलैस ।

- (क) रादीपाखी सन काँबुल लु रा यासन डीका जेसिव जै ।
- (ख) रादीपाखी सन काँबुल नेपाल ला पुरानो व्यावसाय माइची ।
- (ग) काँबुल सन रादीपाखी नेपाल ला आर्थिक स जोदेसिव ल ।
- (घ) भुडला उत्पादन तुङ् ओका बेला नवाड ल चाउ याम्माडै जाव ।
- (ङ) आछिङ प्राकी काँबुल सन रादीपाखी ल महत्व घकेद ले ।

६. रला गजेस ।

लु, छाइया , कवा, सन , जै , सिप

गा

७. मेला रला चाउ स गपरी स ।

आछिङ, काँबुल, कुसिइया, कवा , क्लेइया

८. कलास ल रोता रो पालो पालो स परी सन् नै रा परिउ मनी थैच्यो ।

९. गुर डाम् थैद सर्स ।

काँबुल, क्लेराउ, दाइया, कुसिइया, छाइया
येन धाउ व्याकरण

१०. गपिरस, गबुजेस, सन् गदास ।

- (क) ज्याङ् ल नाद छिः खान् ।
- (ख) भिम जिडल ना ।
- (ग) चाउ स पुवा पल् ।
- (घ) आमी पो ल घाइघुइ ताद चुङ् ।
- (ङ) लु र गोथ ल भा ।

यितानो रला य आग्य अथावा अरैन्या मतलब बुभैसिउ लेर । अरैन्या मतलब जनैन्या किरियापद लो पर्योग दाद र्डी गोता रला जै ।

११. मेला यासिउ रला जन अरैन्या मतलब ल फेरै ।

उदाहरन : ग्वाला र लु लो छिन्दे नार ।

ग्वाला र लु लो छिन्दे ना ।

(क) जे पुवा डाम् तुपी जैसिर ।

(ख) अगैबगै जन छिः खान् ।

(ग) नड यड ल री नभार ।

(घ) विरमान ज्याड ल लु रैन्या नायर ।

१२. उदाहरन रड्क आखर जै ।

धातु अरैन्या मतलब

ज्यो ज्योके

ना

दो

हैलिन

छार धामा

११. गे नाड्खार ल फ्रो ड्या काँबुल ल अबारेल गसर स ।

१२. पुतले बाम्फो कैजदे बनैसि आमि सेर जन गिन्द सर्स ।

असार-सावन ल महिना अलेव । वन ल अछोक पुजा दाड्या घेव थान अलेव । डेला सोड्ला खेका नम अवाजाव । छकालड्या जामा उघरेउ दानव अलेडी ब लाक मोलो पिडो जैद नम यादके । भरी ये थान ल अछो याल चुडड्या ह्या र तुड आपत याजै । पुजारी सन पुजा दाड्या सरै पुजाको नाल्त यारेव पिमा, मकै, धान, घरी, ताम रड् द मीन न्हद याचुडजाव । नम कम वाड्या अजयो वाज ओर सिडडीका भरेद हाडा फ्याद थोर त ज यान्हाजाव । नका ह्यारा काडका ल ब याभुड अमलेव । तोलो ह्या ये अजा तुड वाड त न्हेद सिड ल अदुनुड ल गलडद अचुडजाव । ओका बेला ओल तुड बे अफुल्ला अफिजाव । ओका बेला अवुर्जाव अजा ये फुल्ला याफी गारद बे याक्ली । ओका बेला ह्या ये थारी बाबु नम वेल्ड्या ख्युडदनेव, होका मन्दिर ल घरी चरेसिव रड्द आने । नका घरी नजेके गारद अवामा ये फुल्ला भिव अजा तुड यासम्भेव । तघरी नम याबेल भड्या ज्याड्या ख्युड्या न्हाड्या गारद अजा तुड यासम्भेव । अभुड अमलेव ये नका ह्या दिक्क याजै । रु ल अभुड अलेखे भड्या आनन्द ये छुड्या अलेसिव । भुड मालेसै ।



ह्या ये कडा ओल अभुड माजेड्या गारद यासोचेव । अरुरै याजेडी ब यामजेडी ब ड्या अभुड जसरी ब आज्ये गारद विचार यादोव । ओका बेला तोलो सिड्ल अबोत त काग ल अभुड यारडो । नका पो त भङ्गेरी अजासस मजास अचुडजाव । आका बेला तोलो भङ्गेरी ये ह्या दीदी खागे भरी अपरेव है गारद यागिड्यो । ह्या तुड भगेरी ये आनन्दस अजास अचुडो रड्द खिस यालागे । रिसेवडी ह्या ये भरी परेद कै याजै द ? नड के आनन्दस नभास भुडल चुड्या रख्येद नने । गो तुड ची अधिव दुःख जैले ।

जिम्भा अजा तुड वुरद खाबेला नम बेलके द नाड्या जै के गारद याकलिडो । ह्या सन भडगोरा डी भगदा डेवीसिव सिड ल अतुड त चुड्या काग ये ब याथेव । काग तुड ब रोइ दाड्या मन यालागे । बर्खायाम ल ब भरी परेडी । बेला ल घाम री माजै के भड्या सिड जीवजन्तु तुड माचाव जै । ओ कारन बर्सा भरी भैड्या पँव । नड नभुड अमालेव कारन ओत लैद चुड्या यापेव । होका भरी समन ह्या स सल्ला दाद गे घेभुडु जेड्या । ओल अभुड अमालेव कारन अमोवा ह्या ये दुख माडेउडी यागार । भरी अबेलो छिडडी रैथाने देदुस रोइ दाड्या जैके गारद ह्या ये विचार यादोव । तघरी छिडडी नम त उज्यालो याजै । नम ब याबेल । सिड ल अदुड ल चुड्या ह्या ये अजा वुरद ओल अरडो घरी अजा तुड यायोव । अपुर हयार ब सिडल अदुडडी का पाखा प्लिद ज्याउ खुड्या पाखा याप्लीर । रुरै याभलिव भरे र ल अतुकार किद याज्योर । व्वार ब याभुडी प्लिद पाखा याभुरर । माचाउ रूप लन तघरीका चाउ याजै । बन व्वा कागर थान ल अछोया ल रासिव ताम मकै तिका किद याजोर । याभुड जेद चुड्या पँव गारद ह्या ये सो रोइ यामेव । नका मेमा ह्या रेडद तोलो सिड खेका छुत्तयो सिड त याउफरे । जिम्जा अजा तुड ब उफरेड्या याहयो । सिड त अनावको व्वा ल अभुड त ब याक्ले । ओता सिड त अलेव काग ल अभुड तुड वास्तै मादोव के । ह्या ये बे बलस हागा त अक्लोव को काग ल अजार याक्लिर । काग ल अभा रातुड क्लोड्या दाव अक्लिडजाव । अमोवा कागले अभा रातुड चानो चानो तफदे यालाड्यो ।

अमोवा ह्या ये ओल अभुड जेड्या रोई यामेव । काग ल अभुड ब याता । साहा बदलेवडी यान्हा, आन्दी ल समाई यारा । तरिधुड अराव हावाहुरी ये ह्या तुड बेसै यासत्येव । ओका बेला भुड जेड्या सन भुडल चुड्या रोई बे यासम्भे । नका ह्या ये खाबेला ब अभुड माजेव के । बरु आखे होखे यालका व्वारा याभुड तेड्या बाहेक क्यो ज मादोव के । ईजेद गे रु ची । गेस चेतना जै । पसुस चेतना माजै । गे रु ये जन्तुये भन्दा माचाव गोदाजे । गे अधिव ये माचाव दाड्या माजै । गे चाउ दाड्या पेव । अपुररा याखड चोड्या ये दाड्या माजै । जै भड्या गेभुड जेड्या पेव । माजेइ भड्या अरुरा याभुड तेड्या माजेइ । अरु ल अवारे ल चाउ सोचेड्या पँव । सकभर गे चाउ रु जैड्या पँव ।

आखर ल मतलब

वाङ =	पिथरी
अभिजाव =	कर्यङ्ग
अमोवा =	आम्मा
तरवर =	साङ
साहा =	मौसम
आन्दी =	हुरी

धामा :

१. मेला जवाक गगारस ।

- (क) ह्या कानङ अचुङजाव ? (ख) ह्या य अभा तुङ कै यादोव ?
(ग) ह्या य कुयो यासोचेव ? (घ) ह्या तुङ कदा दिक्क यालागे ?

२. खाली पो गभरेस ।

- (क) अरु ह्या र मनी सिङ ल अदुङ्डी का पाखा प्लि द ज्याउ खुङ्ङ्या पाखा
..... ।
(ख) ब्वार मनी याभुङ्डी प्लिद पाखा ।
(ग) बन ब्वा र थान ल अछो याल रासिव ताम मकै तिका किद
याजोर ।
(घ)अभा तुङ मनी उफ्रेङ्ङ्या याहुयो।
(ङ) ह्या य बल स हागा त अक्लोव को काग ल अभा याक्लिर ।

३. काङ्का य काङ्का तुङ अदोव ?

- (क) थारी जा नम बेल्ङ्ङ्या ख्युङ्ङदनेव ।

(ख) नड गचुडे ड्या ज्याड्या चिज रेद आराड ।

(ग) दिदी कधिव भरी अपरेव है ?

४. मेला जवाक गसरस ।

(क) ह्या रै कुयो रोड यादोजाव ?

(ख) ह्या य कदा पाखा प्लिड्या आत यादोव ?

(ग) अफुल्ला भिव ह्या तुड ह्या य कै जेद यासम्भेव ?

(घ) ह्या जाती रै कदा भुड माजेर ?

(ङ) आका कथा य कुयो सिछा योव ?

५. ह्या य आफनो भुड अमजेव कारन आन् सर द गेगुर तुड गसथे स ।

आखर ल पोका

६. उल्क्या मतलब तान्य आखर स जोरा मिलैद कापी ल सर्स ।

मोलो छकाल्या

रिम्दे भाई

बालख पालो

नाना सेरो

७. नै रा स गुस्ती दोद जोरा सेल्चीते ।

तहतह बत्ती

भलमल वै

भिलमीली गहना

धकमक्क घाम

भपक्क स्यावै

८. मेला आखर ल बगाल डी का रला गजेस :

भा, घरी, बिरुवा, चाउ, बतास ।

गा

९. रोटानेका आन् पालो पालो परेद कलास ल गसथेस ।

१०. मेला आखर तुड चाउ स परिद कलास ल सथै ।

ख्युड्या, न्हाड्या, रिसेवडी, छिडडी, ह्या

११. रो लो प्जी अनुछेद कपीर सर्स ।

येन धाउ व्याकरण

१२. गपिरस, गबुजेस, सन गदास ।

(क) ज्याड ल घेउ नम् ओवाज्याउ लेउ ।

(ख) पुजारुर थान ल वै चरैज्याउ लेउ ।

(ग) ह्या सनो भंगेरा रो दोज्याउ लेउ ।

(घ) ह्या आमी जा जन उफ्रन्य कला पैसैज्याउ लेउ ।

(ङ) भंगेरा दाना तिदे नान्य दाउ रड्ज्याउ लेउ ।

तर्ता रला र ल ओवाज्याउ लेउ, चरैज्याउ लेउ, दोज्याउ लेउ, पैसैज्याउ लेउ, रड्ज्याउ लेउ मान्ती किरियापद पर्योग तादे लेर । यितानो खालेका किरियापद र रला ल हेन माखेमो आवस्था जनैन पर्योग ताय ।

माखेमो पछे य हेन पुरा माताउ अवस्था जन जनैसिय । हेन लो माखेम्सीउ जनैन्य धतु त ज्याउ जोरीदे होय छिन्द ले, लेर , तने, लेउ, ताने लेउ मान्ती साहायक किरियापद र पर्योग दोर ।

१३. मेला किरियापद जन रला जै ।

रेड्ज्याउ ले, रड्ज्याउ लेउ, सापूज्या लेउ,

१४. र्गो ल माखेमो किरियापद खिम्दे कापी ल तिपन जै ।

छार धामा

१५. गे नाड्खार ला कुनै चलेव सिलुक सर् द गरेस द कछा ल गसथेस ।

